

Partum

Irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat

AYHAN GÖKHAN (BUDAPEST)
BAKOS KISS KÁROLY (BEREGÚJFALU)
BUDAHÁZI ISTVÁN (NYÍREGYHÁZA)
DARLISON, BILL (DUBLIN)
DUSA LAJOS (DEBRECEN)
FALUSI MÁRTON (BUDAPEST)
FARKAS WELLMANN ENDRE (KOLOZSVÁR)
FELHŐS SZABOLCS (VÁSÁROSNAMÉNY)
HORVÁTH ATTILA (UNGVÁR)
KARNER OTTÓ (BUDAPEST)
KÁSZONI JÓZSEF (BUDAPEST)
KELEMEN MIKLÓS (VERSEGYHÁZ)
KENYERES MÁRIA (BEREGSZÁSZ)
KINCSES ZOLTÁN (SZEGHALOM)
KOPPÁNY ZSOLT (BUDAPEST)
KÖDÖBÖCZ GÁBOR (EGER)
KÜRTI LÁSZLÓ (MÁTÉSZALKA)
LACKFI JÁNOS (BUDAPEST)
LÁSZLÓ SZABINA (BEREGSZÁSZ)
LENGYEL JÁNOS (BEREGSZÁSZ)
LŐRINCZ P. GABRIELLA (BEREGSZÁSZ)
MADÁR JÁNOS (BUDAPEST)
MILVÁNYI CSESZNEKY MIKLÓS (LONDON)
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY (CSONKAPAPI)
NYITRAI LEVENTE (KOCSORD)
OLÁH ANDRÁS (MÁTÉSZALKA)
ORBÁN JÁNOS DÉNES (KOLOZSVÁR)
ÓSZABÓ ISTVÁN (DEBERECEN)
PÁVAI GYOPÁR (BUDAPEST)
SZABÓ GÁBOR (MÁTÉSZALKA)
SZABÓ PÁL (HÓDMEZŐVÁSÁRHELY)
SZIRMAI PÉTER (BUDAPEST)
SZIRMAI PÉTER (BUDAPEST)
SZŰK BALÁZS (DEBRECEN)
TORNAI JÓZSEF (BUDAPEST)
VARGA JÁNOS (NYÍREGYHÁZA)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ (MEZŐVÁRI)

Fedőlap: a nemzetközi unitárius címer moszkvai változata
Borítóterv: **Filep Anita** (Mátészalka)

A lapban közzétett abrosz- és törölköző minták
a Beregi Múzeum textilgyűjteményéből valók

Szerkesztők:

Költészet: **Bakos Kiss Károly** (Beregújfalu)
Széppróza-olvasószerkesztő: **Varga János** (Nyíregyháza)
Tanulmány, közélet, vallás: **Felhős Szabolcs** (Vásárosnamény)
Kiss Lajos András (Nyíregyháza)
Kiadványszerkesztés, tördelés: **Deák József** (Vásárosnamény)
Felelős szerkesztő: **Felhős Szabolcs** (Vásárosnamény)

Állandó munkatársak:

Demeter Szilárd (Nagyvárad)
Lengyel János (Beregszász)
Orbán János Dénes (Kolozsvár)
Ószabó István (Debrecen) alapító főszerkesztő

Kiadja a Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör megbízásából
Az Unitárius Alkotók Társasága (UART)

Védnökök:

Kalász Márton, író, költő (Budapest)
Kamer Ottó, az UART elnöke (Budapest)
Pomogáts Béla, irodalomtörténész (Budapest)

Megjelenik negyedévente

ISSN 1216-7525
WEB: www.partium.unitarius.eu

E-mail: partiummuhely1@freemail.hu

A szerkesztőség címe:
Partium Műhely 4800 Vásárosnamény, pf:2.
Tel.: 06-20/567 8597

Nyomda:
Örökségünk Könyvkiadó Kft.
Nyíregyháza, Bercsényi 13.
E-mail: oroksegunk@chello.hu

Tartalomjegyzék

Nyitrai Levente	
Hinni vagy nem hinni	5
Ószabó István	
Krisztustövis-fák	7
Rólad úgy beszélek	7
„Lepergő virágpor”	8
Bakos Kiss Károly	
Tehetlenség	9
Édesanyám... ..	9
Lackfi János	
A bárány imádása	10
Falusi Márton	
Inkasszó kakasszóra	13
De profundis	15
Milványi Cseszneky Miklós	
Párbeszéd	16
Dusa Lajos	
A katedrális alapköve	18
Betlehem	18
Szirmai Péter	
Bartók a refektóriumban	19
Budaházi István	
Dávid Ferenc utolsó fohásza	21
Felhős Szabolcs	
Gondolatok a darwini évfordulók kapcsán... ..	22
Tornai József	
Marina del Cantone	24
Aranyfantom	24
A jel	26
A rosszul-nőtt faj	26
Tökéletes!	27
Ayhan Gökhan	
Séta	28
Kenyeres Mária	
Önzetlenül a magyar kultúra szolgálatában	29
Ködöböcz Gábor	
Jelentés a völgyből	31
Vári Fábián László	
E földről	37
Bill Darlison	
Az én-te kapcsolat kihívásai	38
Oláh András	
bűvésztükk	42
alvajáró	42
kései perira	42
Kászoni József	
Színeváltozás	43

Farkas Wellmann Endre	
Lucius Domitius lázbeszéde	46
Kincses Zoltán	
Visszatérés	49
Orbán János Dénes	
Mintha látszom	51
És minden itt van	51
Felhős Szabolcs	
A Cenke alatt született... ..	52
Szabó Pál	
Levél Radnótihoz	53
Karner Ottó	
Vedd pörformancosra	55
Szűk Balázs	
Gyógyító mementó	57
Hazám, Árkádia!	58
Kelemen Miklós	
Unitáriusok a Magyar Tudományos Akadémián	59
Kürti László	
Plázaszéli pletyka	65
Koppány Zsolt	
A <i>Partium</i> és az <i>UART</i> Budapesten	66
Madár János	
Ünnepi beszéd	69
Budaházi István	
„Megtartó nyírfaág”	72
Pávai Gyopár	
...Koncertek a Bartók Béla Unitárius Egyházközségben... ..	74
Nagy Zoltán Mihály	
eszméletlenül	76
Szabó Gábor	
A Nyírségből a Búr-háborúba	78
Varga János	
A hagyomány és a felfüggesztés esélye	80
Lengyel János	
Egy megszállott könyvbarát a Felvidékről	83
Horváth Attila	
Berniczky Éva: Méhe nélkül a bába	87
László Szabina	
Csak kettő számít: a tehetség és a tudás	89
Lőrincz P. Gabriella	
Nem vagy	91
Istent vágyva	91
Majdnem	91
Könyvajánló	92
Hírek	100

Hinni vagy nem hinni

Hamlet királyfi kedvéért adom a fenti címet, aki nem volt unitárius, de mindenki tud róla valamit. Az unitárius hitről pedig alig tudnak valamit. Most is csak annyit tudhatnak meg, amennyi egy cikkbe belefér. Ez akár minden is lehet, csak tudni kell fogalmazni. Megpróbálom. De még a nagyoknak se mindig sikerül, én pedig a kicsik között sem vagyok nagy. Próba szerencse. Tulajdonképpen elég lesz eldönteni, hogy hinni, vagy tagadni, máris tisztában vagyunk az unitárius hittel. Ha sikerül.

A reformáció nem kezdte ki a keresztény dogmarendszert, akármennyit is újított. Az unitáriusok pedig eltörölték. A reformáció helyreállította az Evangéliumot, de nem szembeállította legnagyobb ellenfelével, a dogmával. Az unitáriusok nemcsak a dogmával szembeállították, hanem az evangélistákkal is. Ugyanezt az Ószövetséggel is megtették, mert sem az Evangéliumot nem írta Jézus, sem a Mózes könyveit nem írta Mózes. Az íróknak pedig más szempontjai is voltak, mint az alapító iránti hűség. A Bibliának tehát az unitáriusok nem a szövegéhez, ha nem a szelleméhez ragaszkodnak, mert az Isten kijelentése. „A betű pedig megöl; a Lélek az, aki megelevenít”.

Az Írás szellemének megragadásához is jó, ha nem éppen a legkisebbek próbálkoznak vele, de a legnagyobbaknak sem a nagyságától függ, hanem az ihletéstől, ami bárkinek megadható, akár a legkisebbnek is.

Mit hinni és mit tagadni? Nos, a kérdéseknek ezt a kérdését a hit mibenlétével kell kezdeni. Szerintem, ha valaki Istenben hisz, az nem annyi mint hinni a létezését. Isten létezését vagy tudjuk, vagy nem hisszük. A hit bizalom abban, aki hitet. De nem azt hisszük el neki amiben hisz, hanem csak azt, amit tud.

A hit sokkal inkább hűség az iránt, akit ismerünk. Mi hiszünk Istenben, mert eleget tudunk róla Jézustól. Jézusban bízunk, hogy igazat tanít, Istennek hűséggel (HIT-vesi ragaszkodással, vagy gyermeki engedelmséggel) tartozunk. De mit tanít Jézus, ha a tanítványai (még inkább tanítványainak az iskolái) elavult szempontok szerint írták az Evangéliumokat? Nos, van egy unitárius szempont, egy olvasat, amivel megpróbáljuk helyettesíteni a régit. Ez Dávid Ferentől származik. Az ennek a lényege, hogy az írók semmit sem módosítottak Jézus valláserkölcsei alapfelfogásán. Hiszük tehát, hogy Jézus mindent a szeretet szemüvegén át szemlélt és a szeretet hatalmával cselekedett. Rosszallott, de nem haragudott, jövendölt, de nem átkozódott. Hiszük, hogy Jézus szeretetének hatalma volt, hiszük, hogy ebben őt mindenki tudja követni, és hiszük, hogy a szeretet Isten hatalma.

A kérdések kérdését a tagadás mibenlétével és hogyanjával kell folytatnunk. Az unitáriusok elhíresültek a tagadásukról. Rólunk csak azt tudják, hogy tagadjuk a dogmarendszert, azok legfontosabbikát, a Szentháromságot. Mi tehát a tagadás? Ez nem kérdés, ha nem valami más, mint aminek tudjuk. Tagadnom kell tehát a tagadást. Szerintem semmit sem kell tagadnunk, ami nem igaz, ezt megteszi helyettünk a tudomány. Nekünk állítanunk kell, ami bizonyítottan igaz.

„Mi az igazság?” – kérdezte Pilátus Jézustól a vallatáson. Jézus pedig semmit sem válaszolt neki. A keresztény dogmarendszer tömérdek sokat elmond abból, amiből Jézus

semmit se mondott. „Megismeritek az igazságot, és az igazság szabaddá tesz titeket” – mondta Jézus a benne bízóknak. Hogyan? Megismerni azt, amiről ő semmit se mond? Igazat sokat mondott, de az igazság nem tudomány és nem ismeret, hanem Jézus születése. Az a jó akarat, amit nem tudósoknak, hanem pásztoroknak hirdetett az angyal Jézus születésének éjszakáján. Ennyi az igazság, és ez maga a tagadás. A gonosz indulat tagadása. Semmi egyebet nem tagad az unitárius tanítás. És semmi egyebet nem állít, mint az angyali jó akaratot. A többi mind a tudomány feladata. Ezt a tudományt fel is vállaljuk, de nem ez a dolgunk. A mi dolgunkra a tudomány a maga mérhetetlen nagyságában is képtelen. Az igazság szolgálatára mi is csak akkor vagyunk képesek, ha nem bonyolódunk bele a tudomány labirintusába.

A tagadásról még van valami, amit tudni kell: a hogyanja. Bizony, kérdések kérdése ez. Semmit se tagadhatunk, amit mások hisznek, ha annyi szeretettel nem tudjuk tenni, amennyi mellett senkit sem botránykoztatunk meg, aki hisz. A hit akkora hiánycikk a világpiacon, hogy a tartalmával nem törődhetünk. Örülnünk kell, ha még kapható. Állítanunk kell, hogy Isten egy. Ez a küldetésünk. Így kimondatlanul is tagadás, a többség tagadása, csak kimondani tilos nekünk. Ellenkezik a jó lelkiismerettel.

Hinni, vagy nem hinni? – ez a mit hinni és a hogyan hinni kérdése, amire egyértelmű választ ad az unitárius tanítás az Evangélium világosságában. Aki belepillant, annak a „nem hinni” kérdése fel sem merül.

Kárpáti P. Zoltán: Kötődés

Krisztustövis-fák

G. Nagy Iliánnak

Meghidegült szívem felett
nem szállt el, barátom,
megrezgetett,
egy kis dalod
megrezgetett.

Csak néztem,
mint a verebeket,
a verebeket,

a krisztustövisfákon hogy' merednek a tüskék.
Jézus Krisztus, egy pillanatra megremegett
nagy koronád ezüstjét.

Rólad úgy beszélek

Szavaim mikor megidéznek
(csak a toll szolgál e szertartásokon),
rólad úgy beszélek,
s arról, hogy magam nyomorulttá tettem,

mint amit fentről súgtak,
hogy *elvesztem*,
úgy ejtem a szót,
mint régi mártírjai az Úrnak.

„Lepergő virágpör”

Lábukra felhúzták
a méhek sárga
virágpör-csizmájukat.

Virágtól viráig.
Úgy járjuk mi is
a Nagy Utat.

Mi is csak kiszállunk
ebből a világból.

Elhordott cipők.

Hulló csillagok
a „lepergő virágpör”.

Tehetlenség

És része még az elgázolt kutyák
A világnak a hajhullás a rák
A megnagyobbodott szívizom
Angyaltetem a grádicson
Szinusz-csomó a bordaprés
Csak eső esik mint a kés
A bőrre ami mindig olcsó
Kicsi kézben kis koporsó
És nézed és csak nézed
A híradót a létet
Ami csak a katasztrófa
Ami volt is akasztófa
Az álmod is úgy kiszúrja szeggel
Hogy metró elé ugrik a reggel
Hogy kinyitja magát a gázcsap...
Hogy nem tart meg más csak a láz csak
E harminchat fokon is égő
E mégis mindenséget érő
Tehetlenségi törvény...

Méretre szabott isteni önkény

Édesanyám...

Édesanyám fényport söpröget
Az udvaron (az Isten áldja meg)
Hogy hordta-vitte súlyos létemet
Hogy letette testem szénaporba
Míg disznók elé hullt a korpa
S amint kellett visszavette
Kenyerét is velem ette
Hogy amíg a jószág szálal
Mebékítsen a halállal
Nem-evilági énekével...

Az udvaron...
Édesanyám fényport söpröget

A bárány imádása

Jan Van Eyck festménye

1. A közelítés

Körben eleven hústra redőzve
rengeteg lepel:
akár ötször ennyi embert is elfedezne.
Ha valaki mindet legöngyölítené,
kihámozná a testeket,
halomra gyúlne az anyagában mintás,
bíbor, éjkék, smaragd, emberbőrszín szövet.
Lappogó színházi tengereket
fércelhetnének össze belőle,
cibálnák minden oldalról statiszták,
rengne a ponyva-hullám.
A meztelen csontokról is
legöngyölődik minden hús,
kész hentesbolt,
sok mázsa eres, vörös márvány.
Kifordulnak csimbókos hajak-szakállak:
megannyi lucskos irhakucsma.
A napsugarak aranyló
bélhúrok gyanánt pengnek,
összeöltik a húsból kifejtett
csontokat, s már felszalad
az ég felé sok csontdarab,
akárha nyaklánc, szaruszilánkok
csörömpölnek a szélben,
az ég xilofon-csontzene.
A sok szövetből
kifolyhatott a festék,
mert tocsogok a kékben, a pirosban:
talpamba ivódva
artériás, vénás vér indigója.
Beletúrok a Bárány nemezes szőrébe,
kezemet elnyeli engedelmesen,
könyékig kutakodom, keresem
a forró, dobogó bőrt, de mindenütt
gyapjú gyapjú hátán, derékig hajolok
a Bárány testébe, nincs is teste,

finoman bukom belé,
mintha olajban úsznék,
elnyel a gyapjú-bála,
orrom csiklándja, tüszőgni kell,
fülem csiklándja, nevetni kell,
mindenhol csiklánd, felparázslanak a sejtek,
aztán a végtelenhosszú lebegésben
a kunkori szálak puhán
lekaristolják rólam a ruhát,
a szórt, a bőrt,
csontjaim bumerángjai
külön-külön repülnek be végül
a gyapjas hómezőre.

2. A nyitott könyv

Nyitva tartom a könyvet,
csipkeverőnők horgolták tele
örökmozgó bogarakkal,
azoknak percegése
csap fel a lapokból.
Mégis annyi minden hiányzik belőle,
kevés a spácium
sorok közé morzsolt zúzmarája,
betűk közé darált napsütése.
Kellene még pár tömény légbuborék
az o-k, az a-k, az e-k hurkaiba.
A Bárány körül reszket a levegő
láthatatlan lepkék kavarnak.
Várom, amíg egy rászáll a lapokra,
hogy akkor az Írást
hirtelen összecsapjam.
Ha sikerül csapdába ejtenem,
a könyvnek nem lesz többé
semmi híja.
Ki se kell nyitnom
zsarátnok-izzással
ég az agyamba
az utolsó betűig.

3. Tömjénezők

Az illatot mint szikrázó kést
váltuk bele az oltár asztalába.
Hiába feszegetjük,
nem jön ki sehogy sem.
Nyeléből tömjénbokor bodrosodik,
fürgén a tömeg felé kúszva
párhuzamos csermelyekre bomlik,
azok betöltik a páros orrlíkat,
a tüdőben kilombosodnak,
kristály gümő-bogyókat növesztenek.
Ha majd mindenki hazamegy,
az ágak üvegroppanással
válnak le a törzsről, s ott maradnak
beletörve a hívek légútjaiba.
Nyelvükről sosem távozik
a szétfoszlott, friss mentalevél
hidegen perzselő tüze.

4. A szökőkút

Ilyen kemény és képlékeny anyagból
nagyon nehéz gyöngysort cizellálni.
A láncszemek gyakorta,
nyúlósan vékonyulnak,
szakadnak, mint a tészta.
Ezer jeges ujjbegy tapogatja végig
kezünk, csuklónk, könyökünk,
míg bőrünkről el nem illan.
Alakot így vált untalan:
ami folytonossági hiány volt,
majd kérges, göcsörtös fagöbbszilárdul,
mi most még szemcsés permeteg,
majd ringó, duzzadt anyamell,
sokkarátos, súlyos gyümölcs lesz.
Mégis, akár egyetlen emberi agynak
szűk keresztmetszetén az egész világot,
most a finom ezüsttölcséren
átfűzzük rögs tengerek, harapós zuhatagok,
bálákkal dobálózó folyamok,
s a tavak, e fejjel lefelé fordult,
képlékeny szénakazlak sorát mindenestül.
A levegőt cifrára
kivarrjuk üvegszállal.

Inkasszó kakasszóra

Végül csupán csupasz,
árnyrólszakadt falak,
kikábelezett lélek,
utolsó pillantásomat
áramtalanítom,
agyon ne csapjon a zokogás.

Nem érzek nosztalgiát,
nincs mitől búcsúznom,
bútoraim velem jönnek,
de mintha mindegyik a helyén állna még,
az elrákosodott könyvespolc,
a tegnap transzplantált fotel
belső árnyai kilátszódnak,
ahogy elrácigáltuk a külsőket.

Kihúzta kontúrjaikat tussal a por,
lerohant lányok kentek így
arcukra vénséget félelmükben,
és képernyőn sistereg a siserehad,
mert tárgyakon sem esik meg
a történelem szíve,
ha lemondom a kábeltévét.

A falakat hagyom itt?
Besárgultak, mint egy láncdohányos
fogsora, annyit szívták a mezítlábas Pestet,
a világoskék Budát,
de képeimet se lehet kitörölni emlékezetükből,
beszívták keretestül,
mielőtt leakaszthattam őket.

Régen azt hittem,
a költő nyomdakészen érez,
minden napszakra van frappáns hangulata,
csak vesz egy szobányi lélegzetet,
és verssorokba ráncolja a papír
nagy belmagasságú homlokát.
De mit tehet

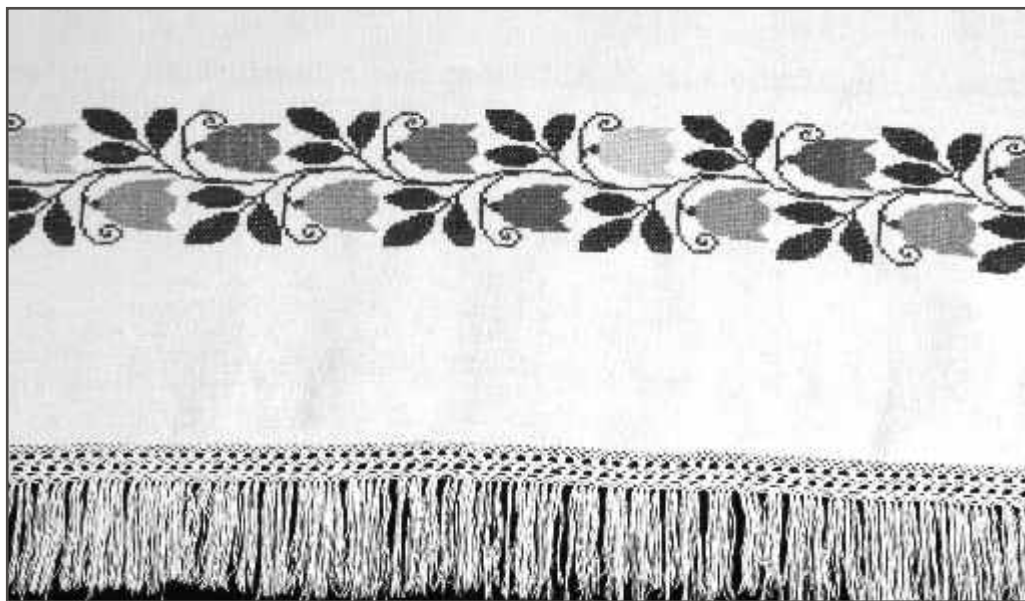
a költözködő költő,
ki nem lakásba,
emberbe bútorozik?
Hol lakik a vers, mikor épp
nem lakik sehol?

Üres a szoba, ne itt keresse,
nincs már itt a vers,
feltámadt szavaiból,
kiszállt a lélekből,
szikkadt éjszakája összehajtogatva
ott hever egy létra legtetején.

Ki hajtotta be a jövődöléseket,
az ige biankó váltóját
kinek a nevére írta?

Inkasszó harmadik kakasszóra.

Eltrógerolták alkatrészeit,
vesszőkön talicskázták, pontokon gurították,
jelentések földalatti mozgalmait
köpték be a betűk,
és egyedül hitünk
maradt a versben,
elárulták, hogy *maradjon* hitünk –
végül csupán csupasz,
árnyrólszakadt falak.

De profundis

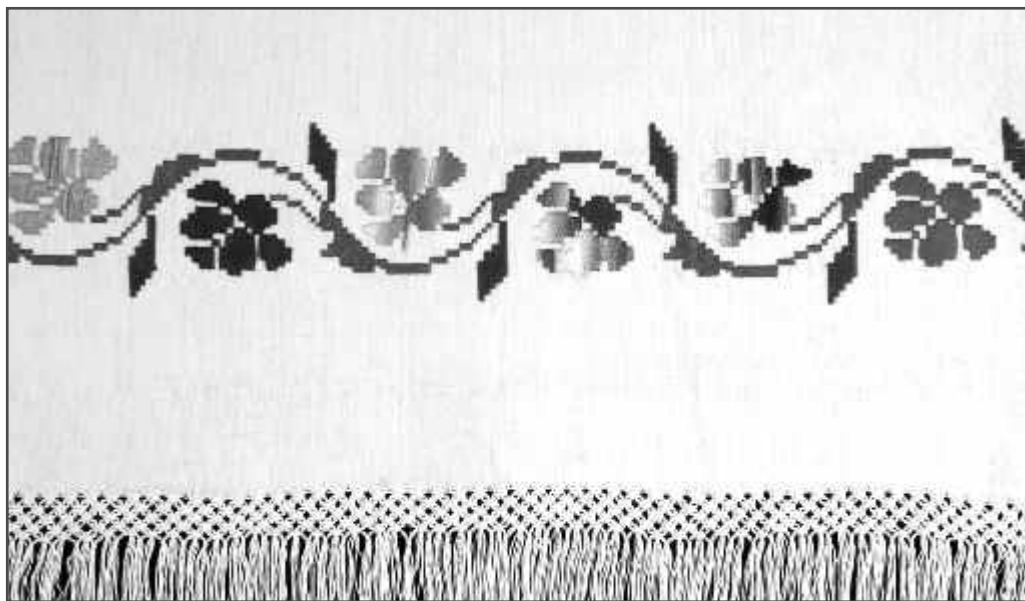
Ádám állt akkor jobbján, Éva balján:
ránknyomott hajnal, száradt viaszpecsét.
Felismersz, Uram? Nem láthatlak, vallj rám!
Képmásnak jó volnék, fiadnak kevés?

Arcunk görgetik gyönyör-csigasoron,
csigolyák tört menetére billenek.
Dióvá szorított ősz, ima kopog,
őrölök rózsafüzért: gerincedet.

Zöldelj, tűnődés, ágaroppant ihlet!
Érintésed alvad, pirkadati vér.
Fölkelek mellőled. Nadrágba inget,
sorsomat időbe túri a tiéd.

Közelekre nyitni messzebb kerülök,
ami még nem történt, nem fog már soha.
Születendő vagyok, többé nem szülött,
váltogatjuk egymást, léptet lábnyoma.

Ideje volt hajadat félre húzni,
szádra kúszott mosolyod eltekergett.
Amíg távolba öltözködsz, lecsúszik
tekintetemről ráterített lelked.

Párbeszéd

A magyar lelkületű unitarizmus Éltető Lajos¹ szerint három alapelven nyugszik: **szabadság, türelem és józan ész**. Az unitárius szentháromság azonban nem létezhet a kövász szerepét betöltő párbeszéd nélkül. A szabadság mások meghallgatására irányuló készség nélkül a hordószónokok szabadsága: mindenki elmondhatja a véleményét, s ki-ki csatlakozhat a számára szimpatikus táborhoz, de az eltérő véleményű csoportok tagjai nem érintkeznek egymással, nem alakul ki közöttük a gondolatok cseréje, nincs érvelés, az argumentumok szerepét dogmává merevedett hitigazságok helyettesítik. A dialógust nem ismerő illetve elutasító közösségek valójában nem szabadok, lehetőségeik egy jelentős részéről önként lemondtak, s mémjeik² rabszolgáivá váltak.

A párbeszéd nélküli türelem érdektelenség. Aki nem kész arra, hogy meghallgassa a másik véleményét, úgy, hogy közben felvállalja saját meggyőződését, az nem tiszteli embertársát, nem türelmes, legfeljebb indifferens. A józan ész egyik lehetséges angol megfelelője, *common sense*, rendkívül kifejező: közös észlelést, egy közösségen belül kialakult s általánosan elfogadott értelmezést jelent. *Common sense* azonban csak csak úgy jöhet létre, ha a társadalom tagjai között létezik a nyílt párbeszéd, ahol nem csupán az egyének vagy egyes elkülönült szegmensek szajkózzák csalhatatlannak hitt meggyőződésüket, hanem jelen van az odafigyelés, a meghallgatás készsége is.

Az elsősorban politikai szimpátiák alapján polarizált magyar társadalomban talán azért nem tud érvényesülni az unitárius alapelvek triásza, mert az évszázadok során kialakult és rögzült beteg mémek megakadályozzák a párbeszédet. A magyar történelmi emlékezet mindig hajlamos volt arra, hogy a konfrontációt vállaló és azt a végsőkig élező személyiségekkel azonosítsa a nemzetet. Szinte minden magyar városban találunk Rákóczi nevét viselő közterületet, de a hazai alkotmányosság megőrzése érdekében józan kompromisszumot vállaló Károlyi Sándor nevét hiába keressük az utcanév-táblákon; nagyszüleink Kossuth apánk képmását házioltárként tisztelték, de vajon hány hajlékban találunk volna meg az elmúlt fél évezred legvirágzóbb magyar korszakának alapjait a párbeszéd és kiegyezés révén biztosító Deák Ferenc portréját? A dialógus napjainkban sem kelendő a politikai, gazdasági és morális válságtól sújtott Magyarországon. A meghatározó politikai erők nem hajlanak a párbeszédre, a hozzájuk kötődő holdudvarok kölcsönösen negligálják egymást, s a pártpreferenciák alapján kialakult szekértáborok hívei vallási fanatizmussal ragaszkodnak egyolvasatú világukhoz: az „ellenséges” táborhoz tartozó médiumokról nem vesznek tudomást, néhány üdítő kivételtől eltekintve nincs szabad fórum a vélemények racionális ütköztetésére, a közéleti sajtó elsődleges célja a propaganda és

---

¹ Dr. Éltető Lajos nyelvész, a Portland State University emeritus professzora, az unitárius elvek alapján működő Magyar Baráti Közösség (www.mbk.org) alapítója.

² A mémelmélet (memetika) kidolgozása Richard Dawkins brit tudós nevéhez fűződik. A mémek Dawkins számára a kulturális replikáció egységei. Meghatározásában „a *mém* a kulturális öröklődés hipotetikus egysége, amely a génnel volna analógia, és aszerint szelektálódna, hogy milyen »fenotípusos« hatást gyakorol saját fennmaradására és replikációjára az adott kulturális környezet viszonyai között.”

nem a párbeszéd. A dialógusnak nem feltétele az egyetértés, de a (társadalmi) béke elengedhetetlen kritériuma a párbeszéd, melynek hiánya (polgár)háborúhoz vezethet. Az egyik legjobb példa minderre a kubai rakétaválság nyomán létrehozott forródrót a Fehér Ház és a Kreml között: Kennedy és Hruscsov nyilván nem sok kérdésben osztották egymás álláspontját, de felismerték, hogy a párbeszéd hiánya katasztrófához vezethet.

A dialógus unitárius keresztény megközelítése nem lehet teljes a Názáreti Jézus életének és tanításának vizsgálatával. A kereszténység két évezredes története során nem egyszer próbálták meg a galileai prófétára hivatkozva lehetetlenné tenni a párbeszédet, holott az evangéliumokban kirajzolódó Jézus másokat meghallgató, az ellenségnek tartott rómaiakkal és a kizsároltakkal is szóba elegyedő párbeszéd-ember. A másokkal való eszmecsere azonban nem jelent önfeladást, Jézus nagyon is határozottan képviseli saját álláspontját a szadduceusokkal és a farizeusokkal szemben, de sosem tér ki a párbeszéd elől. Jézus valódi ellenségei nem a főpapok és az írástudók, hanem a zelóták. A zelótának nincsenek kérdései, csak válaszai, s kérdések, azaz a másik emberre való nyitottság nélkül nincs párbeszéd. Amikor a vélhetően zelóta kötődésű Júdás felismeri, hogy a szamárháton érkező ember fia nem az általa várt politikai messiás, árulóvá lesz. Jézust, a párbeszéd-embert keresztre feszítik, de harmadnapra feltámad, s ma is megjelenik, ahol ketten vagy hárman összegyűlnek, hogy párbeszédet folytassanak a szabadság, a türelem és a józan ész szellemében.

Magyarosi Árpád Fiúka: Magányos fenyő

A katedrális alapköve

Díszbeszéd előtt szavalat,
a költészet oly ünnepi...
S míg lengnek parfümös szavak,
a lényeg elkezd bűzleni.

Ez ország megint nem miénk,
nem hasonlít rám semmi itt.
Minden gyilok, rablás, csalás,
azt a keserves Istenit!

Betlehem

Gond és széna zizzen itt,
s foroghatok szépen
– mint jászlában Jézusunk –
magam rosszkedvében.

Mint az ártatlan barom
Isten átnéz rajtam,
s rág, emészt. Elrejtezik
hiánya a vanban.

Három bölcs is letagad,
így menthet meg engem.
– Nem is az én csillagom
ragyog Betlehemben!

Mogorva gazda a Rend,
hely kell szamarának.
Sosem leszek oly becses,
mint egy haszonállat.

Bartók a refektóriumban

Egy hosszú előadássorozaton vagyok túl. Végigutaztam az Egyesült Államok nyugati partjait, nagyvárosok egyetemein beszéltem a spanyol irodalom és a vallás kapcsolatáról, előadásaim, ahogy mindig is, nyitott gondolkodásmódot igényeltek, a kérdések és válaszok egymásra rakódó rétegei, akár egy gondolatban írt könyv lazán kapcsolódó fejezetei állnak most előttem. A nyersanyag olyan, akár egy kötőmb, melyben benne él a remekmű ösképe, csak le kell faragni róla a felesleget. Hallgatóim gyakran megleptek radikális meglátásaikkal; a hozzájuk való igazodás a szellemi felfrissülés két hónapja volt számomra. Hálás vagyok nekik, s ezzel nem mondtam sokat.

Hazatérésem után, az első napokban nem tartottam előadást, csak a könyveimet és a gondolataimat rendeztettem. Az étteremben (itt refektóriumnak hívják, amit márványba vésett arany betűk hirdetnek a kétszárnyú ajtó felett) összefutottam Alfonso-val, aki spanyol irodalmat tanít az egyetemen, s akivel tízéves barátságunk alatt számos nagy író elemztünk ki hajnalig tartó sakk-partik, vagy éjszakai barangolások során. Most is az irodalom volt a téma (megjegyzem, Alfonso-nak a valláshoz jóval kisebb affinitása van), Alfonso beszélt az Enrique Larreta-díj odaítélésének feszült körülményeiről, Alvaro furcsa kifakadásáról, Javier éles válaszáról, ami megkérdőjelezte Alvaro kompetenciáját a legújabb irodalom körében, a káoszba torkolló zajongás óráknak tűnő harminc percéről és végül Augusto szavairól, melyek lecsendesítették a hangulatot. Persze Etxeberria kapta a díjat. Nem vagyok meglepve.

Mesélte, hogy ő sem volt majdnem két hétig, a testre ruhát vetítő lámpája elromlott, s noha nem érzi magát prűdnek, mégis inkább otthon maradt. (Persze, a presztízs a kollégák meg a tanítványok előtt, mindig is fontos volt Alfonso-nak.) Állítólag, mondta, Rabinowitzéknak sikerült a kísérlet (három éve indult a kutatás, mely arra irányult, hogy életben tudják-e tartani az emberi fejet speciális gépekkel, ha eltávolítják a nyak alatti részt), s kíváncsi arra, hogy a kormány mikor harap rá, milyen feltételekkel hirdeti meg az üzletet a vállalkozók részére, mert hát ugye, a test felhasználása nyers húsnak létfontosságú ezekben az ínséges időkben. Gondolom, mondtam, valami minimális összegű életjáradékot folyósítanak a családnak, aztán el van rendezve. Alfonso csücsörítve bólogatott, gyorsan belapátolta a lábszárcsontlevest, aztán már vette is a kabátját. Mondta, hogy a női irodalom érdeklő mostanság, és cinkosan kacsintott felém. Nem kellett magyarázkodnia, jó szerencsét kívánva intettem neki, mint a bányászok egymásnak, akiknek hasonlóan kétséges az esélyük a túlélésre.

Ahogy a kétes származású szeleteket rendeztettem a tányéromon, a manipulációs téréből (ez is ki van írva az ajtó fölé), kétséget kizáróan, egy zongora hangjai szűrődtek felém. Abbahagytam az evőszközökkel való zörgést, s minden idegszálammal a már előbb említett tér felé füleltem. Talán még arrafelé is hajoltam.

Eszembe jutott a nagy orosz, Tolsztoj, aki sírt, ha Chopint hallgatta, és dühösen ordította: mit akar tőlem ez a zene?, s aztán az, hogy én talán nem vagyok ilyen hisztérikus viszonyban a muzsikával, sőt Bachhal kifejezetten bizalmas kapcsolatba kerültem zongora és orgona concerto-i okán, nem beszélve a többi géniusról, kik nevének említése itt több

mint elcsépelet lenne. Itt, Latin-Amerikában, a húros hangszerek használatának évszázados a hagyománya, a lantok és gitárok számos válfajai közkezen forognak, az utcákon fiatalok és öregek, akár amatőr szinten is, elég jól játszák Francisco Tarréga, Manuel De Falla, Villa-Lobos dallamait. Persze, ezeket én is kedvelem, de ami igazán a szívemhez szól: a viola da gamba, a gordonka mély, melankolikus hangja, Boccherini, Pablo Casals, Jordi Savall játéka és így tovább.

De vissza a refektóriumba, mert azért ott érdekes dolgok történtek... Szóval, ha zongora, akkor, mindenek előtt Bach, aztán Liszt, Schubert, Chopin, aztán Sosztakovics, Rahnanyinov és egy kevés Bartók. Azért *kevés* Bartók, mert őt nem igazán ismerem. Persze a vallás és az irodalom az én szakterületem, de azért Bartókot, úgy gondolom, illene jobban ismernem.

Szóval azok a hangok... Először botorul Sosztakovicsra gondoltam, aztán még valakire, akit nem mondok, nehogy leéjgjek, mindenesetre, az evőeszközök pokoli alapozása mellett talán nem csoda, hogy nem ment elsőre. A zenéből és persze a játékból áradó energia viszont lenyűgözött. Mikor véget ért a darabból leadott részlet, bemondták a megoldást: Bartók X művét Szvjatoszlav Richter előadásában hallhattuk, kísérte az Asunción Kamarazenekar.

Délután keresgéltem a gondolatban előhívható világhálón, s természetesen találtam Bartóktól érdekes felvételeket. A legizgalmasabb, amin David Oistrakh, Richterrel, 1972-ben, Moszkvában Bartók 1. hegedűszonátáját játssza. Richter elementáris erejét Oistrakh virtuozitása ellenpontosította. Bartók zenéjében a barbár (sajnálom, ezt képtelen vagyok másképp megfogalmazni) őserő a nyugatnak ismeretlen hangzás.

Már kezdtem elfáradni a keresésben, mikor ráleltem egy hangfelvételre (kép nem volt hozzá), mikor Bartók személyesen játssza egyik zongoraversenyét. Annyira tökéletesnek éreztem az előadást, oly harmonikusan illeszkedett a hangzás, az ütem, a billentyűk érintésének finomsága a darab lényegével (rövid hallgatás után rá tudtam hangolódni), hogy ezen interpretáció mellett, még nagy kedvencem, Richter is öncélúan erőszakosnak tűnt.

Mitől lehetett Bartók ilyen nagy? Azt olvasom, hogy nem a jövő, hanem a jövő utáni kor zenéjét alkotta meg. Az évezredek tapasztalatát hordozó, a magyar sejtmemóriában elraktározott népművészetet fogalmazta meg új formanyelven. Nemzeti alapokon nemzetek feletti. Mondhatom: elementáris erővel ragadott meg. Azt hiszem, ahhoz szól, ami közös bennünk: a szellemhez, azon a formanyelven, ami az ő népéé: a magyar géniusz nyelvén.

BUDAHÁZI ISTVÁN

Dávid Ferenc utolsó fohásza

(Várbörtön, Déva, 1579. november 15.)

Uram, itt a Hitet börtönnel büntetik.
Lábat és a kezét láncba verettetik.
Idegen lovagok, zsoldosok csak jöttek,
máglyázni, kínozni, zsákmányolni jöttek.

Mindenki Hite szerint! Hol van ez már Uram?!
Kupecek, ország-eladók vannak hatalomban.
Csak az ő igazságuk lehet mostanság,
vérrel és vassal az országot kínozzván.

Uram, itt a Hitet börtönnel büntetik,
szégyenpadra vonják, ki Hozzád fohászkodik.
Láncom csörren, lassan elhagyván erőmet,
néked ajánlom Uram: Hitemet, lelkemet!

*A kolozsvári
unitárius templom*

Gondolatok a darwini évfordulók kapcsán...

2009-ben két kiemelkedő, a mai természettudományt alapvetően meghatározó évfordulót ünnepelhetett a tudományos világ. **200** éve, 1809. február 12-én született a modern evolúcióelmélet kidolgozója, Charles Robert Darwin és **150** éve, 1859. november 29-én jelent meg főműve, „A fajok eredete a természetes kiválasztódás útján, avagy a létért való küzdelemben előnyhöz jutott fajok fennmaradása” (Mikes Lajos Darwin első magyar nyelvű fordítója 1912-ben tette közzé). Ez a mű azután alapvetően megváltoztatta tudományos világképünket.

Darwin legfőbb tudósi értéke rendkívüli megfigyelő, összegző képessége volt. Viszont tudni kell, hogy eljusson ahhoz, hogy forradalmasítsa a biológiát, nagy segítséget nyújtott szabad szellemű iskolája is, ahol felkészítették a természet önálló kutatására. 1887-ben a cambridge-i egyetem teológia karára kerül. Az ottani unitárius szellemű oktatás megnyugtatta a sok irányú érdeklődést tanúsító fiatal afelől, hogy a reá váró vidéki lelkészi szolgálat összeegyeztethető természetbarát beállítottságával és tudományos érdeklődésével. Ő maga is unitárius gondolkodású lett. Ebben az iskolában két tudós tanára megtanította a földtani megfigyelésekre, a gyűjtés és a térképezés alapjaira. Így iskolázott természetbúvárként indulhatott ötéves világ körüli felfedező útjára.

Érdemi munkássága akkor kezdődött, amikor ötéves föld körüli útjáról hazatérve rendezni kezdte összegyűjtött anyagát. Származástani elméletének felépítésekor abból a megfigyelésből indul ki, hogy bizonyos változékonyság van az élőlények populációin belül. Darwin elképzelése az élőlények természetes kiválasztódás általi fejlődéséről kiállta az idő próbáját.

A legerősebb, a környezetükhöz legjobban alkalmazkodó egyedek erősebben szaporodnak, mint a többiek, amelyek kevésbé előnyös tulajdonságaik következtében lassanként kipusztulnak. Darwin eredeti gondolata tehát nem az átalakulás, amelyet jóval korábban már mások is állítottak, hanem a természetes kiválogatódás. Mellette szólnak az őslénytanból, az embriológiából, az összehasonlító anatómiából vett érvek.

Újabban pedig eredeti, bizonyító anyagot szolgáltatott a biokémia is. Darwin érdeme az volt, hogy csodálatos intuícióival észrevette az élővilág egészének az evolúció által való létrejöttét. Árnyaltan gondolkodott és tisztán látott. A fejlődés mechanizmusát nem vezette vissza kizárólag azoknak a változatoknak a természetes kiválogatódására, amelyeknek az eredetét nem ismerte. A fejlődés tehát nemhogy kizárná, hanem éppenséggel feltételezi a Teremtőt. Teremteni annyi, mint a léttel együtt megadni a létet megillető dinamizmust és a belőle fakadó viselkedési formákat. A társas viselkedés darwini értelmezésével foglalkozik Puskás Attila a Korunk c. kolozsvári folyóirat 1983. évi 5. számában. A szerző kifejti, hogy a genetika eredményeivel gazdagított evolúciós elmélet a szociobiológia újabb tartóoszlopának bizonyul. A darwini evolúcióelmélet egyértelmű alkalmazása történik itt a biológia egy, már évtizedek óta meglevő ágában. „Az ember magatartásának legmélyebb rétegei a biológiai evolúció során alakultak ki, és ma is befolyásolják, de erre az ősi biológiai magatartásra épül, ráépül a kulturális evolúció szuperkulturája.”

Amint láttuk, Darwin szemlélete mélyreható változást hozott nemcsak a múlt század-

beli gondolkodásban, hanem megalapozta a modern természettudományos gondolkodásunkat is. Darwin a maga idejében még sok dolgot nem tudott kellően megmagyarázni. Sok állítását a nagyrészt vallásos kreacionista mozgalmak máig támadják, de a biológia fejlődésével a legalapvetőbb darwini paradigmák igaznak bizonyultak. Elméletének a genetikával való sikeres egyesítéséből született a neodarwinizmus. Tudományos körökben ma már az evolúció maga teljes körű elfogadottságnak örvend. Ám, ha tudományos alapossággal szemügyre vesszük az evolúciós elméletet, akkor ráérezhetünk egy teremtő, végtelen erőforrásra, amiből minden ered és táplálkozik. A por, a virág, az erdő, a sivatag vadjai, az öntudatos ember mind az Őserő gyermekei. Mivel Darwin egyáltalán nem foglalkozott az élet eredetével, így a földi élet egy tudatos külső erő (Isten) hatására jöhetett létre.

Az emberben azonban sokkal több van, mert szellemünk, lelkünk többet hord Isten képességeiből minden más élőlénynél. A hívő ember bárhol felismeri a Teremtő hatalmas erejét és szeretetét. Elsősorban önmagunkban, a teremtett világ harmóniájában és törvényszerűségeiben és Isten legcsodálatosabb művében, az embertársainkban. Ha létezik is spontán mutáció, a véletlen játéknak és szeszélyének nem szolgáltatathatjuk ki a Teremtő nagyszerű munkáját, mert Ő az örökkévaló, a legfőbb valóság, aki mindenben munkálkodik.

A mai ember Istent elsősorban nem a kinyilatkoztatásból, nem a hagyományaikból, nem a történelemből, hanem az élet és a világ nyitott könyvéből ismeri meg.

Nemcsak a régi kinyilatkoztatások a fontosak, hanem az, hogy az emberek minél jobban megismerjék Istent. Ebben a megismerési, ráérzési folyamatban segít bennünket a tudomány, amely feltárja előttünk a világ törvényszerűségeit és rendezett voltát, amelyben Isten teremtő és rendező hatalmát, illetve gondoskodó szeretetét kell éreznünk.

Darwint már halála után három évvel Angliában is elismerték. A British Múzeum leplezte szobrát és a canterbury érsek méltatta munkásságát. Nézeteit kiterjesztették az emberi társadalomra (szociáldarwinizmus), lényegében ott is a legalkalmasabb csoportok (fajták, változatok) tudnak fennmaradni, életben maradni, szelektálódni. Újabbban a természetes kiválasztódás elméletét, az evolúciós szemlélet más társadalomtudományok területein (többek között a pszichológiában) is megpróbálták alkalmazni, így született meg például a memetika, melynek kidolgozója a gének és a kultúrák, eszmék, gondolatok, vallások (illetve az ezeket hordozó információcsomagok, az úgynevezett mémek) terjedése, viselkedése között vonnak párhuzamot.

A Keresztény Magvető, az unitáriusok tudományos lapja több száma is foglalkozik Darwin és az unitarizmus kapcsolatával (pl. 1884. Péterfi Dénes: Célirányos darwinizmus és az egyházak).

A mai gondolkodó ember világosan látja, hogy a tudomány már nem mindenható. Úgy tűnik, önámítás volt azt hinni, hogy a tudomány az egyetlen útja a természet és a világ-egyetem megértésének. A civilizáció megismerésre törekszik, és ebben a törekvésben a tudományos útkeresés az emberi lét és célok transzcendens értékeinek szélesebb kereteiben helyezkedik el. A mai embernek súlyos problémákat okoz, hogy lemond erről a teljesebb világszemléletről.

Bizunk benne, hogy az emberiség ráeszmél, miszerint új szemléletre van szükség. Csakis egy komplex látásmódú, kulturált világ mentheti meg az emberiséget.

Marina del Cantone

Így hívják azt a tengeröblöt
Sorrento alatt, hol ezt a csiszolt
követ találtam, hazahoztam
és most ezzel enyhítem zsibbadástól
égő kezem éjszaka.

Negyven évet
várt rám türelmesen, tudta, egyszer
gyógyítania kell azt a Marina del
Cantonéba ért vándort, ki most
hálásan simogatja kő-barátja
hűvös, fehér bőrét.

Aranyfantom

A heverődön is feküdtem,
ahogy a népdal mondja: „teljes éjszaka”.
Hajnalig, meddig csókolóztunk,
rajtunk nyári ruha.

Nem engedték, hogy a viharban
egyesüljön a tolvaj férj-feleség.
Vagy talán a vérbe-fölvatásunk
nem volt a megnyíláshoz elég?

Kint szakadt, fűjt, a fákat
tépte az égi indulat:
mi, ha képzeltük is, nem mertük
pattintgatni a gombokat.

Csak így ingben, blúzon át
szorítottuk egymást, de úgy,
hogy a tűz az egész szobára
kerekített lángkoszorút.

Ha nem, nem – gondoltam
a szépségedért remegve már,
mert attól féltem, belédcsap,
elpörzszöl a villám-harapta nyár,

ha kegyetlenül, mint mással,
a combod közé robbanok
és semmivé lesz rögtön az az
imádságos titok,

a fehér mosolyod mögül
hívó, és törékeny tested is
pelyhekké száll, omlik és
a különös lebegés elszökik

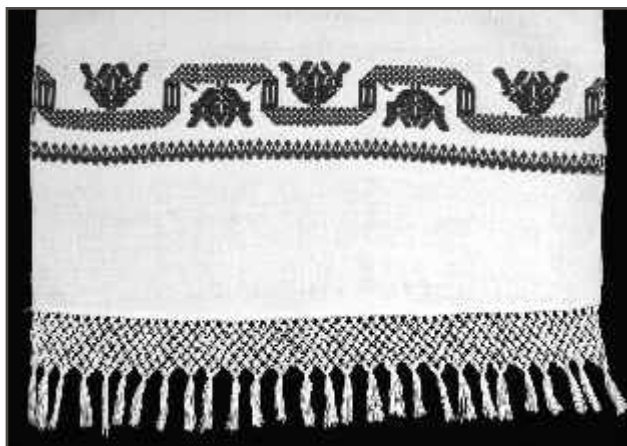
belőled: azt öleltem,
öleltem, ahogy az illatod
átzuhogott rajtam,
mint eső a kerten.

Nem lettünk egymáséi. Most
is fáj, ha újraszámolom,
milyen drága gyümölcsöt
hagytam ott azon a takarón,

sikoltozó torkodban,
melled tilos hegyén, érzékeiden.
Mi történt? Irigy szellemek
ütöttek rajtam? Nem hiszem.

Azóta már, hogy vén lettem
és te is sokkal öregebb,
mint akkor az égiháborúban
karom közt megszületett

aranyfantom, csak szégyellem
a tévedésem, hogy azt hittem, a jövőt
nyitom meg kényszerzubbonyunkba
zárva a szerelmünk előtt.

A jel

Reggel leülök a munkapadhoz,
ebéd tájáig dolgozom,
elkezdlek egy-egy verset, esszét,
fordítok: ez a vagyon
az én szántóföldem, erdőm,
szürkegulyám, országom
ezen a természetes világon,
hol meghal az atom.

A pipacs szirma föloldódik
a kék mindenség vizeiben.
Nekem se marad jelem.

A rosszul-nőtt faj

1.
A rosszul-nőtt faj nemzőjeként beszélek:
fadárdás Ősöm kitalálta a Gonosz, a Végzet
győztes férgét nemgyógyuló mesének.
2.
Nem a rossz és a jó harcol egymás gyűlöletében,
hanem amit a századok szántottak az emberi mélyben:
a megszállott agy. Amitől mindig félttem.
3.
Ki mondja meg, mitől hullik el a szellem
a valóság-asszonyért dúlt ütközetben?
Talán, hogy az ösztön-kígyó legyen úr a lelken.
4.
Ablakomból a világűrbe kiáltok, azt nézem,
melyik távoli csillag őserdejében
veri agyon egymást két ember éppen.
5.
Rossz a hite, rossz a dicsért hagyománya,
nincs kétségem, mi van még jövőnkben hátra,
míg elvész a fehér, fekete, rézbőrű, barna, sárga.

6.
Bizonyítja a régészet, paleontológia,
mennyit kellett a majomnak alakulnia,
hogy ember legyen. De mást mond Isten fia.

7.
Kétkezi mészárlásokba, egyik csatából másikba
rohan az ember békébe, háborúba vissza,
technikájától elmebetegé mámorítva.

8.
Kialtoznak az utcán kis emberek és nagy emberek:
szeressétek egymást, a föld olyan szép, zöld, kerek,
az állatembernek távcsöve van, mégse látja meg.

9.
Az állatembernek főistensége az ágyú, a vér,
vele, mint örök szerelmesével beszél
mindhalálíg. A földrengés hasadéka mély.

10.
Ha nem volnék ilyen öreg, nem mondanám:
valamikor tudatlan voltam és annyira vidám,
hogy az óceánon hajtottam át a karikám!

11.
Most már nem látom, csak a kegyetleneket, gyilkosokat.
Aki nem öl, nem hazudik és gyűjt, fekszik fű alatt,
bevert fejére szitok és összedúlt ház szakad.

12.
És én ennek az ész vejének mondott fajhoz tartozom,
az eredendő bűn az, hogy minden ott a nyomom
és virág, állat, eső, szél, hó sir láttamon!

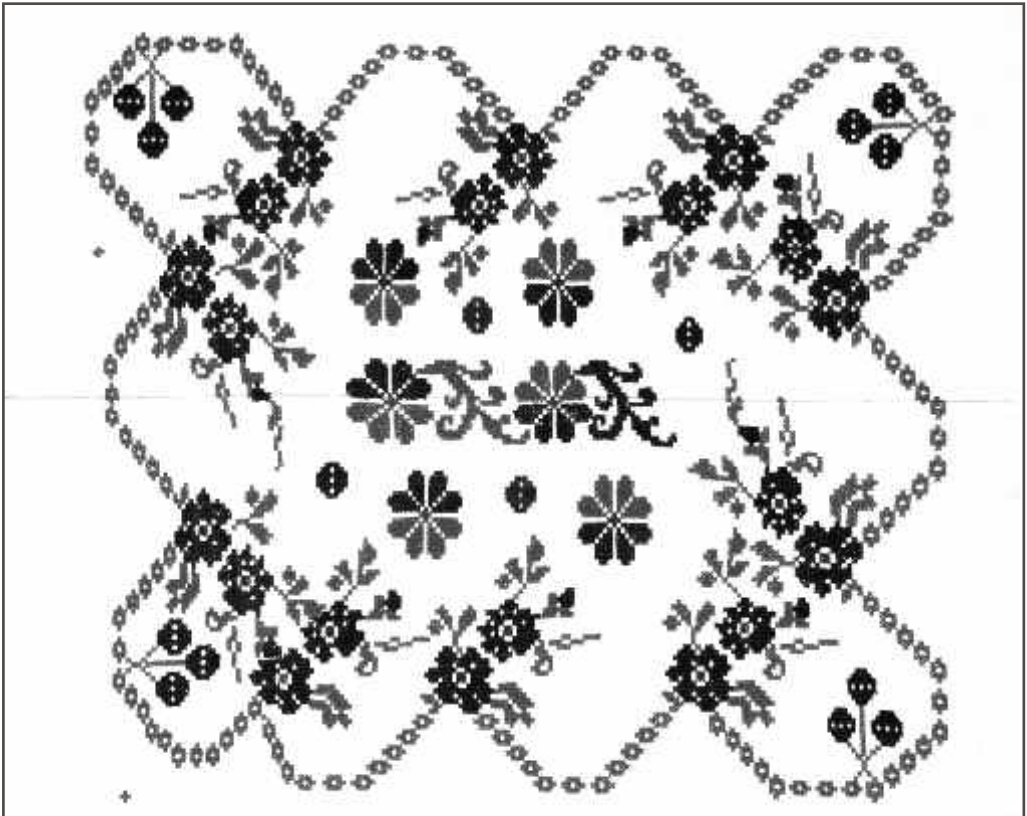
Tökéletes!

Szeretnék létet cserélni
a macskámmal. Ha már élni kell,
a mindennapi evés-kóborlás-gyík vadászat
öröklétét folytatja. Honnan tudhatna
az időről? Az agy bizonytalanságairól?
A halálról? Melegszik a napfényben.
Tökéletes! Sose buktatja ki
testét a gondolkodás,
az örök rét semmijébe.

Séta

Zitának

sétálunk összeér a két arc
szél fúj jégtáblák a Dunán
úsznak mint mi a sötétben
megölellek mert így szokás
nem mintha lennének
szabályaink a törékeny víz
a part mentén a lábunk elé
fröccsen bámuljuk a szerelem
összegömbölyödött állatként
óvatos törékeny vagy kézmeleg
fut az arcodon végig a hídon
a lámpákból az első fények.

Önzetlenül a magyar kultúra szolgálatában

Interjú Bakos Kiss Károllyal – (folytatás)

– *Csak nemrég mutatták be szülőfaludban, Beregújfaluban első verseskötetedet *Legyen vers címmel. Hogyan élted meg a sikert?**

– Az a mondás járja, hogy senki sem lehet próféta a saját hazájában. Annyi mindenestre biztos, hogy a beregújfalui nyilvános szerepléstől tartottam leginkább. Azok között az emberek között, akik felnőni láttak, egy teljesen más minőségben, költőként megmutatkozni nem volt egyszerű feladat a számomra. Itt kell hozzátennem, hogy ösztönös tartózkodásom okán, természetemből kifolyólag nem szeretek rendezvények főszereplője lenni. Nehezen kezelem a hasonló helyzeteket. Talán azért választottam művészi megnyilvánulási formaként az irodalmat, mert így mondataimat teljes tudatossággal formálhatom olyanná, amilyenné szeretném. A spontaneitás mindig nagyobb hibalehetőséggel jár, esetemben legalább is gyakorta csorbát szenved a szabatosság, amit rendkívül fontosnak tartok. A hangulati állapotváltozások okozta ilyen-olyan befolyás is kevésbé zavarja az író, produktuma kevésbé van kitéve az ebből fakadó esetlegességnek, hiszen akkor adja ki kezéből az írását, amikor késznek véli.

De visszatérve a kérdés lényegéhez, természetesen nagyon örültem neki. Sikerült bebizonyítanom a legszűkebb környezetemnek, hogy nem születtem hiába. És az is szerepet játszik, hogy áttételes értelemben bár, de őket is képviselhetem, mivel élményanyagom nem elhanyagolható részben innen származik. Hiszen Beregújfaluban tanultam meg beszélni, írni és olvasni kifejezhetetlen szépségű anyanyelvemen.

– *„Mi együtt vagyunk gazdagok.” Mit jelent számodra ez az idézet?*

– Mindenképp a nemzeti egység gondolatát. A kettős állampolgárság ügyén tartott népszavazás elkeserítő következményével szemben is. Ugyanazon kultúra birtokosai vagyunk, és a „*Hass, alkoss, gyarapíts!*” parancsa is ugyanúgy vonatkozik mindnyájunkra a határok bármely oldalán. Szeretném hinni, hogy a húsunkba vágó drótok okozta sebek egyszer begyógyulnak. Bár a hegeket azt követően is viseljük majd, hiszen megőrzi a történelmi emlékezet. S hogy a kérdésbeli idézet pozitív tartalmához visszatérjek, az olyanra igaz, hogy már-már közhely. Főként az írók, költők részéről, hiszen művészetük anyaga, „tárgya” maga a nyelv. Az az entitás, ami magát a személyiséget meghatározza. Emellett a nemzeti összetartozás kétségbevonhatatlan szimbóluma. Az anyanyelv minden kincsének közösmód vagyunk elhalmozottai. Irodalmunk teljes gazdagságában közvagyon. Minden alkotás, ami gyarapítja a világ bármely táján, közös kincse minden magyarnak.

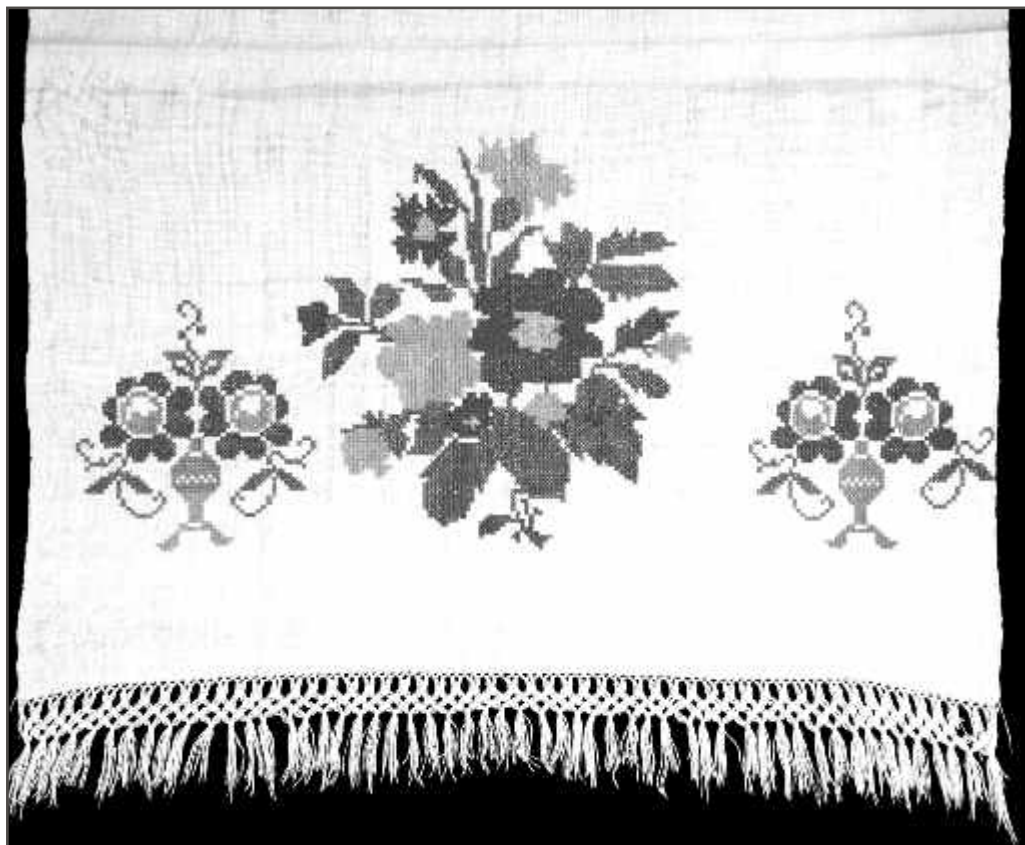
– *Kárpátaljai magyarként hogy sikerült a Partium irodalmi, képzőművészeti és közéleti folyóirat szerkesztőgárdájához kerülnöd? Mit jelent számodra a lap?*

– A Partium folyóirattal való kapcsolatomban természetességét épp az előző kérdésre adott válaszomban magyarázza. Hiszen a Partium bevallottan a nemzeti összetartozás hatá-

rok-fölöttiségét képviseli. Beregújfalu is az *Ungvártól Temesvárig*-tengelyen fekszik. Magától értetődik, hogy örömmel vállalom szerepet a folyóirat működésében mind alkotóként, mind szerkesztőként, ha ere felkértek.

A lap felelős szerkesztőjével, Felhős Szabolccsal épp a Magyar Kultúra Alapítvány budapesti székházában hozott össze a sors, ahol a fentieket igazolva publikációs lehetőséget nyújtott a folyóiratban. Kezdetben szakmai kapcsolatunk gyorsan barátsággá mélyült. Hasonlóan jó kapcsolatokat ápolok a szerzőgárda több tagjával is. A szerkesztői szerepvállalásomat Kürti László költőbarátom távozása tette szükségessé, aki korábban a versrovatot gondozta. Róla mindenképp meg kell említeni, hogy igen sokat tett azért, hogy a folyóirat még színvonalasabb, külső formájában is tetszetősebb, szebb legyen. Szinte jól esik kézbe venni... Kiszállása azonban kész helyzetet teremtett. Így ért a felkérés a líra-rovat vezetésére. Igyekszem legjobb tudásom szerint megszolgálni a bizalmat.

Hogy mit jelent számomra a lap? Ezt lényegében már megválaszoltam: közös értékeink megőrzésének, ápolásának és gyarapításának fórumát. Hogy Tamási Áronra hivatkozva határokon innen és túl otthon legyünk a világban.

Jelentés a völgyből*

Beszélgetés Farkas Árpáddal

Farkas Árpád költészetének egyik lényegi üzenete, hogy gyökerek és szárnyak nélkül a lételjességet sohasem célozhatjuk meg. Az *Avaron*, a *Lipovánok*, a *Szerelmek hátországai*ban és az *Alagutak a hóban* költője – az „ember szépbé szótt hitét” vigyázva s dédelgetve – a „mindenséggel mérd magad” programját tekinti legfőbb életelvnek. A sepsiszentgyörgyi kötődésű, az utóbbi időben Esztelneken élő költő líravilágának legeszményibb vágy- és célképzetei mindegyikét Ady Endréhez és József Attilához kapcsolódva szüntelenül a létrontás és létabszurditás tagadását, az ember- és jövőérdekű cselekvés méltóságát sugallják. Akárcsak Kántor László *Túlélőképek* című kötetének költőnkéről készített, roppant beszédes portréi, melyek a versekkel (és publicisztikai írásokkal) egybehangzó módon sugározzák a pokol mélységekből is átmenett lélekderű, művészi-emberi következetesség és tisztaságigény példaszzerű attitűdjét.

Önjellemzésnek, ars poeticának kiváló *Kányádi Sándornak* című versét olvasva talán nem véletlenül jut eszembe az a fajta igéző erkölcsiség és létezési nívó, amelyet Nagy László hagyott ránk: „...jussomért, legjobb részemért hajtok / csonkán e mindig hiánnyal síró, / szimmetriásra tervelt világban”. Az idézetben megszólaló hűség és helytállás, az állandó készenlét és folytonos szolgálat parancsa Farkas Árpád munkásságának is szembeütő vonása és sokak által megbecsült értéke.

– *Az ember életútját, a személyiség önazonosságát a gyökerekhez való kötődés és a szülői házból (jó esetben az iskolában) hozott indíttatás határozza meg. Először tehát a Siménfalván és Székelyszentmiklóson töltött gyermekkorról, illetve az egykoron tarisznyába került útravalókról szeretném kérdezni.*

– Azt hiszem, hogy erre fogok legterjedelmesebben válaszolni. Erre a nagyon versbe ütő kérdésre. Az én nemzedékem, 1944-es vagyok, az úgynevezett felszabadulás utáni évszázad, amely még bőrközelenben, eszmélve élte meg a nagy kelet-európai megrázkódtatásokat; 56-ban 12 éves voltam és kissé másként esett meg ötvenhat Erdélyben. Egyik utolsó nemzedékbeliek volnánk, akiknek gyermek- és serdülőkora, kamaszkora körülhatároltabban, körülkerítettebben, marokba fogottabban, rázkódásokkal teljesebben volt gazdagabb vagy épp szegényebb, mint a későbbieké.

Kis világban születtem, székelyföldi tiszta magyar környezetű és még vallásilag is egynemű unitárius faluban, Siménfalván, de gyermekkorom élményszálai tulajdonképpen a kilométerre fekvő Székelyszentmiklóshoz kötődnek. Kisgyermekkorom minden nyarat-telét ott töltöttem, aztán édesapám révén bekerültem a nagyobb faluba, Székelykeresztúrra, majd Székelyudvarhelyre, amelyik ma is Székelyföld szívének mondatik, és meghatározóan magyar kisváros. Ott jártam iskoláimat, de minden vakációm a faluban töltöttem, nagyapám eléggé bozontos szemöldöke alatt. Két makacs nagyapám volt, az anyai nagyapám soha nem lépett be a téeszbe, az apai még makacsabb volt, neki meg kellett érnie, hogy a tanító fiát ráküldték meggyőzni őt arról, hogy ez a helyes út, illetve zsarolták. Apám értelmiségivé válván kapcsol-

---

* Az interjú a Magyar Naplóban 2005-ben megjelent beszélgetés szerkesztett, rövidített változata

latba került a kor áramlataival, 49-ben a falu egyetlen tanítójaként beszervezték a pártba, aztán 53-ban kirúgták. Emlékszem megvan a kivágás abból az országos napilapból, melyben megjelent cikknek az volt a címe: *Farkas a bárányok között*. Kizárták, mert nem vallotta be, pedig nem pártvonalon dolgozott, hanem a Tudomány és Kultúra Társaságot vezette Székelyudvarhelyen, hogy apjából kulákot csináltak. Sajnálatos módon elkerült az, hogy bekerüljek az úttörő mozgalomba, azért sajnálatosan, mert barátkozó gyerkőc voltam, csak integethettem a társaimat tengerpartra vivő vonatok után, nem avattak fel pionírnak, mert két kuláknagyapával nem volt lehetséges. Boldog gyermekkorom volt. És nem hallottam magam körül sápitózást, csak időnként nagyanyám rázta a kukoricacsövet, miközben fejtette, hogy azt a kurva Sztálin apátokat. De azt sem értettem én pontosan. Sőt Sztálin halálakor kilenc évesen is sírtam a többiekkel együtt. Soha azután sokáig nem tudtam, ki él, ki hal meg, be kellett nőnie a versfejem-lágyának ahhoz, hogy megértssem, mennyivel értékesebb egy százötven éve, száz, kétszáz éve halott költő, hogy csak a költészetről beszéljek. De minden sokkal értékesebb a mindenkori evilágban, mint a napi politikai értékekhez kötött gyász és örömindulat.

A gyermekkor nekem szűk és bezárt világot jelentett, egy kis falut, ahol a kapukat soha nem zárták, ahol az embereknek a mezőn is volt veteményese, soha egy szál hagymát, egy fej salátát ki nem tépett arra járó. Soha egymás kaszálójába bele nem kaszáltak. Sőt, akik ebből a világból jönnek, tudják a kaláka, az egymást segítő építkezés volt a jellemző. Így épültek fel házaink, az életünk. Abban a kis faluban kultúrházat, iskolát építettek, apám ott tanított négy éven át. Akkor még volt 22 gyermek, négy osztályba elosztva a faluban. Volt tanítói lakás. Viszonylagos jólétnek kellett lennie, ha az én szám nyáron mindig fekete volt a faepertől és fehér az istállóban fejt friss tejről. Ez a falu rendkívüli közösség volt, ebben a faluban minden ember írástudó volt, nagy hagyománya volt az iskolázottságnak, nemcsak olvasott emberek voltak, de lakói, gazdái a falunak csaknem egy életszínvonalon éltek. A falu régi papjai tanító szerepet is betöltöttek, könyvtára volt a parókiaának, de voltak házak, ahol például teljes Jókai sorozatot tartottak. Nagyapám a tornácfára könyökölve legalább húsz Petőfi verset tudott elmondani.

Két meghatározó és jelentéktelennek tűnő élményt ragadnék ki gyermekkoromból. A nagyanyám kenyérsütését a kemencében, amely szertartásszerű volt, dagasztás előző este, illetve kora hajnalban, délig kellett kelnie a tésztaának, és a teknőről lekapart maradékból madarat, vakarút sütött. Azt ropogtattuk, miközben a pincében komlóból és árpából házisör főtt. Annak a krumplicsenyernek íze végigkísért engem azon a csodálatosan gazdag amerikai utamon is, ahol csak fűrészporból készült kenyeret lehetett enni. Ízetlen, sőtlan és gazdag amerikai hölgyek számára fagyókúra recept szerint sütöttet.

A másik a gyermekszerelem. Kamaszfiúk, lányok, ma már úgy beszélnek erről a szent dologról, mint akik körülbelül ötven éve túlestek raja. Cinikusan, hányaveti módon. Mind szóban, mind magatartásban. Na, nem bántom őket, mégis övük az eljövendő beteljesült szerelem. De vajon valaki emlékszik-e arra, hogy négyéves korában volt egy gyönyörű kislány, egyidősek és bujkáltatják szerelmüket, mert titokban annyira összejátszodták egymással a világot, hogy bujkálniok kell, csűrben, udorban, és milyen magasztos élmény, mikor a nagymama az ágy alól kotorászta ki s ujját az ajkára téve, jelzi, hogy nem árulja el senkinek őket. Nekem azóta a szerelem szent, szerelmes verseket – úgymond – soha nem írtam, csak szerelemtárgyú verseket. Szerelmes verseket azért nem írtam, mert többnyire az szólított fehér papír elé, amit sokakkal szerettem volna megosztani, a szerelem tartományát magánszférának éreztem. Tudom, nagyon megsértődnének klasszikusaink, ha ezt akár gondolatban rájuk erőltetném, mert akkor hol lenne a gyönyörű magyar szerelmi líra? Persze, szándékom, célom mindig az volt, hogy minden belső titkomat, vívódásomat megosszam a világgal; ezek a vívódások, bármily keveset is írtam, akkor jutottak szóhoz. Attól nekem szerelemtárgyú verseim még vannak, udvarlóverseim nincsenek, udvarolni, úgy gondoltam már kamaszkorom óta, nem verssel kellene, hanem személyes jelenléttel.

– *Útjának további fontos állomásai: Székelyudvarhely, Kolozsvár, Vajnafalva, Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely, Csíkszereda és Bukarest. Életében és alkotásaiban – műfordítói és publicisztikai munkásságát is ideértve – milyen szerepet játszottak/játszanak a felsorolt helyszínek?*

– Székelyszentmiklós után a közeli Székelykeresztúron töltöttem két évet gyermekkoromból, öt és hatéves koromban, a dackorszak kezdetét, mikor is egy iskolai téli ünnepségen felrovatott, hogy azt a verset, amit Petőfi Sándor a legenda szerint a Petőfi utca 5. szám alatti lakásunktól háromszáz méterre, a Gyárfás kúriában írt, az Egy gondolat bánt engemet - nem voltam hajlandó előadni. Megemlíteném, hogy idejárt gimnáziumba Szabó Gyula, innen tíz kilométerre született Kányádi Sándor. Pontosán tíz-tíz kilométer távolságra születtem Tamási Áron és Kányádi Sándor szülőfalujától, nem mintha ennek valami nagyon-nagyon meghatározó jelentősége lenne, de ha már eszébe ötlük az embernek, nyilván rögtön támad jelentősége. És ez a Székelykeresztúr, a maga ellegendásított Petőfi körtefájával, Gyárfás kúriájával, ahol megszállt a halálba menő utolsó estéjén, vált annyira kultikus helyé is, hogy nemrégiben, amikor a romániai PEN Club ott tartotta együttlétét Petőfi Sándor halálának 150. évfordulója jegyében, bizony kedves élmény volt számomra, hogy Ana Blandianát, a jeles költőnőt, kinek könyvét is fordítottam, kivel kacér hátsógondolataim is támadtak közös diákkorunkban, amit a kolozsvári egyetemen együtt töltöttünk, becsalogattam a Petőfi utca 5. szám alatti ház még meglévő ribizli bokrai alá, megmutatni, hogy hol papásmamásoztam én hajdánán. Irigykedve sóhajtott föl: furcsa világ ez az Erdély, itt ötven kilométerenként született egy-egy jelentős szellemű ember, itt minden ötven kilométerenként meghalt egy-egy századokon átívelő tehetség, kimagasló értéke a magyarságnak. Amit ki kellett igazítanom, hogy bizony nem ötven, hanem csaknem húsz kilométerenként buggyan a forrás és domborodik – lám, olykor sírhant nélkül is – a temető.

Székelyudvarhely dombon ülő gimnáziumából messzire lehetett tekinteni. Még most is látni vélem a két világháború közötti költőtriász legendás hórihorgas alakját, Tompa Lászlót, amint ballag fel a ma Tamási Áron nevet viselő gimnázium serpentinjein, és mi az ablakból lessük, hogy vajon-vajon, ha megmutatjuk neki verseinket, közénk csap-e szigorú ostorával. Udvarhely iskoláit, melyek nemcsak Tamási Áronnak adtak tanulókori szállást, a századelőn ott tanárkodó Szabó Dezső szelleme is belengte, a múlt században Benedek Elek is odajárt kollégiumba, amelynek én az elemi iskola végén diákja voltam. Érettségi után az első nagyváros, amit megláthattam, az Marosvásárhely volt. Abból az alkalomból, hogy rábeszéltek, felvételizem a színművészeti főiskolára. Szerencsére nem találtattam alkalmasnak a felvételre, és így nem vagyok kénytelen segédszínészként tengetni utókoromat. Még aznap éjjel vonatra ültem, és másnap Kolozsváron beiratkoztam a bölcsészkarra. Kalandos felvételik közepette ott találkoztunk Erdély, Székelyföld különböző részeiről érkezett, már versfaragással foglalkozó, kacérkodó diáktársakkal. Ott találtuk ki, hogy van egy közös élményünk a történelemből, pont aminek megírásához veselkedtünk Király Lászlóval, Magyar Lajossal, Molnos Lajossal, Kocsis Istvánnal, később Kenéz Ferencsel, Csiki Lászlóval, Ferenczes Istvánnal és a fiatalon elhunyt Apáthy Gézával. Itt fogadtak be az idősebb fiatalok, Lászlóffy Aladár, Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Szilágyi István, Fodor Sándor, Kántor Lajos, Láng Gusztáv, a börtönből szabadult Páskándi Géza, Bodor Pál. És itt kezdtünk hirtelen, gyorsabban ropogósabbá érni az időben, kik ráébredtünk, hogy amire altató szérumokat kaptunk középiskolai tanulmányaink idején, az a maga konkrét valójában rideg bizonytalanság. A szocializmus, amely akkorjában már győzelmét harsogta, a fridsider- és Trabant- szocializmus formájában már erős volt, mi szegény diákok meg túl hirtelen gazdagok. Nemcsak a hetente csordogáló honoráriumaink folytán, havonta egy bizonyos összegért adott vérünk árán, hanem azért is, mert nagyon-nagyon hazatekintve arra, épp ami történik szüleinkkel, nagyszüleinkkel, ahogy az elmúlás gyomja felvette azt a világot, ahonnan érkezünk, úgy határozta meg a jelen- és jövőképünket.

Mi tele voltunk a korszellem iránti csömörrel, a regnáló hatalommal szembeni daccal, s lévén, hogy csordában jártunk, mint a csikók, mert fiatalok voltunk, a nem működő és nem létező ménes legifjabb csikái, ránk biggyesztették a megjelölést, hogy második Forrás nemzedék vagyunk. Legyünk. Sőt akkor még megtisztelő is volt ez a besorolás. Nagyon akartunk valamit, kézzel, lábbal, tollal, kimászni abból a gyermek- és kamaszkorból ránk csontosodott tektonópcáncélból, honnan csak a fejed látszik ki a páncél alól és mozog, mozog körbe-körbe, szédül és szédítené az állóvízből nagyon-nagyon nehezen kilátszó és igen lassan megmozduló világot. Nem tudom említettem-e már, hogy e körbetekintés már jövőkeresés is volt, illetve élethelyzet-keresés abban a térségben, ahová földrajzilag bezártak, akkoriban, amikor a határátkelés nemcsak fizikailag, még a nyitott égbolton át is megvalósíthatatlannak tetszett.

Nagyon szívesen tanárkodtam egy kis Kovászna nevű fürdőváros melletti falucskában, Vajnafalván, vegyes lakosságú környezetben. Katedra, választási lehetőségem lett volna gazdagabb, bortermő érmelléki falvak között is, város szóba sem jöhetett akkortájt. Természetesen merő romantikából Kisbacont választottam, amely romantika visszaütött, jelezte: ott viszont Benedek Elek utódja nem lehetek, mert nem létezik általános iskola már régóta, s ott tanárnak kenyeret nem adnak. Bevárva a tektonikus mozgást, amely Gheorghiu Dej halála után Ceaușescu Romániájában, 1968-ban megtörtént közigazgatási átszervezés formájában, s amely új megyék térképre való visszarajzolásával járt. Így született meg három magyar megye: Kovászna, Hargita, Maros. Akkortájt rendkívül harsány küzdelmet folytattunk a táj elit értelmiségével karöltve a történelmi közigazgatási örökség megmentéséért, természetesen nem sikerült ez totálisan és teljesen, de mint új megyének új lap is kellett; megalakult Sepsiszentgyörgyön 49 után újra egy sajtótermék, Megyei Tükörnek nevezték el. Mi a Háromszéki Tükör nevet adtuk volna, de nem fogadták el.

És idesereglett egy fiatal csapat, majdnem a kolozsvári irodalmi kör tagjaiból álló, itt már megjelent Czegő Zoltán, Tömöry Péter, Magyarai Lajos, Csiki László, Vári Attila, jómagam, öthat már elsőkönyves szerző. Borzolgatta a kisváros kedélyeit, az új megye kedélyeit, olyan szempontból, hogy nem voltak előzetes sajtótapasztalataink, illetve lekötelezett pártsajtó tapasztalataink, és ezért ebben a kis felfordulásban három esztendeig, 1969 februárjától 1971 nyaráig abban az illúzióban élhettük ifjúságunkat, hogy az szabad, magyar és demokrata. A kommunista igényt valahol a fejlec fölött a „Világ proletárjai, egyesüljetek” jelölte csak kötelezően. Irigyeink is támadtak széles e kicsi honban, nyilván irodalmi-politikai kantárokat, kötfékeket látott emberek személyében, s joggal. Miközben Váradtól errefele folyt városaink elrománosítása, hozzávetőlegesen mondom a számadatokat, hogy tizenévek alatt Nagyvárad 60, Kolozsvár 70 százalékban, Marosvásárhely 51 százalékban vált a századelőtől elidegenített nemzeti közösségi várossá. Akkorjában Sepsiszentgyörgyön volt épp a sor, amikor a kívülről irigy, jogosan irigy tekintette alatt úgy viselkedtünk, és úgy cselekedtünk, hozzáteszem, kissé gyanútlanul, minthogyha rezervátumban élnénk. Mi bent szabadnak éreztük magunkat, kívülről ezt a szabados világot összehúzott, gyanakvó tekintettel fogadták. Még jóminőségű magyar értelmiségiek is. Sepsiszentgyörgyi helyállásnak aposztrofálva. Szépirodalmat bőséggel közöltünk, mi másutt meg nem jelenhetett, többek között Székely Jánostól, Kányádi Sándortól, Páskánditól és önmagunktól, de e lapnál még nem fogta az éretlen cenzúra. Az is megtörténhetett, hogy egy tényfeltáró riportom nyomán téveselnököt bocsátottak el, mert lopáson fogták. Ilyen azóta sem esett meg. Nyilván tapasztalhattuk, hogy az újságírásnak van értelme, emellett a versvilág a terepjárás világához kötődött, bármerre jártunk is, találkozóink versbetömörített természetűek voltak. Mindenütt hálás közönséggel találoztunk, és mindenféle valami olyasfajta fogadtatással, ami azt ígérte, hogy hosszútávon is megéri. Hát akkorjában meg is érte, az én gyermek- és kamaszkori világom, tapasztalatom rendszerre tett szert, igazolva találta magát, igazolva talált minden olyan szkepszist, amely közösségi szájtartást szabott a versben való odafigyelésnek anélkül, hogy a publicisztikával összekeveredhetett volna.

Az a szerencse ért, hogy román egyetemi társaim közül, főleg a szegényebbek közül nagyon sokat szerveztek be a belügyhöz az egyetem alatt, ígervén nekik kényelmes állást, jó fizetést. Az egyik ilyen oltyán fiú, volt szobatársam, ki szerette a csomagokban kapott udvarhelyi disznókölséget és oroszhegyi szilvapálinkát, aki Bukarestben a központi szerveknél szolgált, 1970-ben már félévenként üzent, hogy vigyázzak, mert gyűlnek a jelentések rólam, s társaimról is. Oly vádakkal illettek, hogy Dubček-pártiak vagyunk, hogy *Elérhetetlen föld* címmel terjesztünk Erdély-ellenes brosúrát, meg hasonló fajsúlyú dolgokat. Ismeretes, a szóban forgó mű a Kilencek versantológiája volt, a magyarországi KISZ kiadásában. Mind-mind koholmányok voltak, kis, gyenge, házi besúgórendszer működtetésének termékei. Tudtuk, hogy vannak házibesúgóink, ismertük őket, és ilyenformán lezser könnyedséggel ástuk mind mélyebbre magunkat, míg egyszerűen teljes sötétségben találtattunk. Ez a sötétség 1972-ben kezdődött, mikor Ceaușescunak kínai látogatása után, annyira megtetszett a kínai egyenruha, a kínai egyenlépés, a kínai egyenéneklés, hogy úgy döntött, Romániában meghonosítja a kínai kulturális forradalmat. Én nem sokkal azelőtt támadtam meg egy írószövetségi gyűlésen az Igaz Szó című lap azóta elhíresült főszerkesztőjét, nem mondom ki a nevét sem, dogmatizmusáért és gond nélküli szerkesztői koncepciójáért. Ő azzal szerelte le a támadást, eszes módon, hogy alkalmazni akart főszerkesztő-helyettesének. Amit én természetesen nem vállaltam, maradtam székelyföldi szerkesztője a lapnak. Hozzám tartozott a képzőművészet, publicisztika, irodalom és iskola rovatok, valamint az indulni szándékozó poétákkal való, igen csekély eredményt hozó levelezgetés.

1973-ben akkor tudtam meg, hogy nagy a baj, amikor Domokos Géza egyszer, hosszan együtt utazva, arra kért, Áрпи, ha a könyvet akarsz leadni, írd már egy szerelmes verskötetet, mert más itt mostanában nem fog megjelenni. – Ha épp nem vagyok szerelmes, s ha voltam, az nem hozadékos – kérdeztem – akkor én mit csináljak? Akkor is írd, és évödtünk, évödtünk... Luxemburgig.

Miután elhagytam a tanári pályát, 1985-ben kicsöpöntem a pikszisből, ahogy indokolták később, hogy a folyóiratnál, ahol dolgoztam, nem tettem le a garast. Nem írtam meg a kért – tőlem csak egyszer kértek – alkalmi verseket az elnök születésnapjára, az évfordulókra. Nem tettem le a garast, ugyanis garasom nem volt elég ahhoz, hogy letegyem. Magyarán ez annyit jelentett, hogy az a két-három irodalmi lap vagy központi lapfőszerkesztő, akinek a Román Kommunista Pártot kellett szolgálnia, elvárta volna, hogy ne maradjon egyedül és az író-társadalom is vonuljon föl mögötte. Akadt néhány ember, aki ezt megselekedte, a többi nem, és teremhetett nagyon színvonalas irodalom, 1970-től és tovább. Jelzem a stációkat: *Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, Kányádi Sándor: Szürkület, Szilágyi István: Kő hull apadó kútba, Székely János drámái és prózai munkái, Király László lüktető költészete, Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár.* Én egyetlen árva kötettel 8000 példányban jelentem meg 1972-ben. Később átsurgott valahogy, valamiképp a cenzúrán Domokos Géza Kritérion igazgatása jóvoltából még egy verseskötetem, *Alagutak a hóban*, de az én kedvem elment már attól, hogy alagutakat fúrjak vakondként, és tulajdonképpen itt van kérdésedre a válasz, hogy valóban akkor írtam verset, amikor éreztem *a téjjét*. Én írás nélkül is sokkal jobban elfáradtam abba, hogy fiatalkorom kerítésein áttörjek, homokgátakat rakjak, és fúrjam az alagutakat a hóban. Emellett meg kell mondanom, hogy az írás olyan, mint a biciklizés, ha egyszer belejöttél, nem tudod abbahagyni. Írok, csöpögtetek a mai napig is, nem jelentetek meg a sajtóban, verseket, de itt ülök Esztelneken, egy kis faluban, mely szülőfalumhoz hasonlít, írogatom az őszikéimet, csuklóból, reflexből, de teljes odaadással.

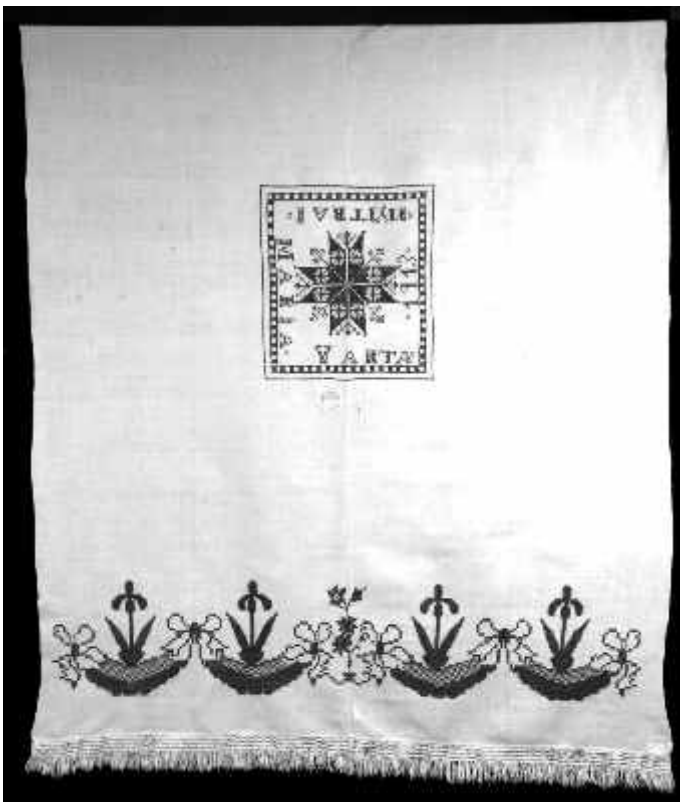
– „Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, életem legfontosabb eseménye” – mondja egyik esszéjében Kosztolányi. „Egyetlen batyunk, botunk, fegyverünk az anyanyelv” – írja Kányádi Sándor Apáczai című versében. Ennek kapcsán adódik a következő téma: a versben, illetve

prózában gondolkodó ember viszonya a nyelvhez. Mi mindent tanult a nyelvtől, vajon lehet-e készülni a nyelvből, és bátran rábízhatjuk-e magunkat a mindent tudó anyanyelvre?

Kosztolányi Dezső nagyon szépen fogalmazza élete *legfontosabb* élményét Szabadkáról jövet, amit én Székelyföldről jövén, talán úgy árnyalnék, hogy *legtermészetesebb* élményem az, hogy anyanyelvem magyar. Ne feledjük soha, hogy kisebbségi létben időnként másként ejtjük a szót, és Kányádi Sándor nemcsak azt mondta, hogy egyetlen batyunk, botunk, fegyverünk, hanem azt is, hogy be kell gyűjtenünk mindent, még a tájszavakat is. Nos, hát én anyanyelvem padlásán is szétnézve nem ódzkodtam az archaizmusoktól sem, a nyelvújítás előtti szavaktól sem, és a tájszavakat sem hagytam a szérűkön. Persze igyekeztem takarékosan bánni velük. Nem vagyok finnyás, nem vagyok kényes, én mindenféle versbeszédet szeretek, ami mögött pokolra kellett annak menni, aki dudás akart lenni. És fölsüt kinja, keserve, gyötrelme és szépsége a versnek. Ugyanúgy szeretem, csak kortársaim közül, Bella István, Utassy József, Kiss Benedek, Oláh János metaforalombjait, Kovács István szikáran lírai pontosságát, mint Petri György direkter beszédét és szándékolt sallangosságát, és ugyanúgy becsülöm, tisztelem a Juhász Ferenc korai korszakának nagytüdejű erezetűségét, mint Nagy László pontos, erős, szintén hatalmas képzetgazdagságról tanúskodó tömörebbségét. Vagy hogy egy más példával érzékeltessem: Tandori Dezsőnek azért mégiscsak azok a versei állnak közelebb hozzám, amelyek szinte klasszikus fölénytel jelentik formakészségét, hatalmas fölényét a nyelvvel, mint az írógépből kiszivárogtatott, szándékos nyelvrontást is felvállaló szövegeit, amelyek természetesen tükrei e kor ziláltságának, miként a groteszk és paradoxon mellett megférő tiszta forrásból érkező dallamkincs is. A versben kivételes önkifejezési lehetőséget láttam, még ha ritkán is éltem vele. Olyan ünnepet vélek bele, olyan klarinét- vagy akár tárogató-mentes, sárból, szennyből gyúrt expresszivitást, amelyre csak a mélyre néző és mélyből

feltörő koncentrált beszéd képes. Természetesen nem soroltam fel az anyanyelvteremtő elődöket és kortársakat Csokonai Vitéz Mihálytól Csoóri Sándoron át Kovács András Ferencig, és nem is áll szándékomban. Csak jelezném, hogy amikor az anyanyelv ünnepére gondolok, akkor két olyan személyiségre is, mint Sütő András vagy éppen Tamási Áron, akiről kevesen tudják, hogy nem posztóharisnyában, nyútt bakancsban róttta a világot. Soha nem ült fehér papír elé, amíg meg nem borotválkozott, s fehér inget nem öltött, megtisztelve ezzel az írott szót.

(A beszélgetés folytatása a következő számunkban olvasható)

E földről

Farkas Árpádnak

E Földről én el nem futhatok,
s meg sem halhatok készakarva.
Feszül rajtam a bánat inge
kikeményítve, kivasalva.

Égremés moraja hömpölyög,
dobhártyám vérzik beszakadva,
és e magos mennybéli fényben
alig ösmerek önmagamra.

Rám mered sok oktalan állat,
kik inni keresztvízre gyűlnek,
de elsáncolnak a farkasok –
villámló szemekkel körbeülnek.

Annak okáért elvadulva
élek köztük a hegyek hátán.
A téboly rángat dombról dombra,
s lent a völgyben dühöng a Sátán.

Mert Farkas Árpádként beszéltem,
irgalom számomra ne legyen!
Tömöm e verset puskacsőbe,
és szétloccsantom a fejem.

1989.

Az én-te kapcsolat kihívásai

A legnehezebb feladat, amellyel szembe kell néznünk az, hogy mindennel – amivel csak találkozunk –, kapcsolatba kerülünk, mondja **Bill Darlison**.

„Jó, ha nem felejtjük el, hogy az egész világmindenség, egyetlen jelentéktelen kivétellel, másokból áll.” – John Andrew Holmes

Amikor először találkoztam John Andrew Holmes szavaival, erősen meglepődtem, és elgondolkodtam rajtuk. A „jelentéktelen kivétel”, amelyre utal, természetesen az „én”; minden más a világmindenségben – bolygók, földrészek, tengerek, állatok, erdők, és a hatmilliárd, akivel ÉN megosztom a földet, **ők** a „mások”.

Egyfelől ott vagyok én, másfelől pedig ott van minden más, ami nem én. Azon kívül, hogy egyetlen mondatban találja nekem józanító, szemmel látható fontosságom hiányát, Holmes szavai előidéztek azt, ami talán a legjelentősebb vallásos kérdés, és valószínűleg a legnyomasztóbb emberi kérdés is egyben: ÉN, ez a „jelentéktelen kivétel”, hogyan viszonyul a „másokhoz”? Bizonyos szempontból minden moralitás és etika „letisztítható” erre az egy kérdésre.

Ez a kérdés kísértette a zsidó Martin Buber teológust is, és *Én-Te* című klasszikus munkájának megírásához vezette. 1923-ban, Németországban jelent meg először, majd lefordították angolra, és a XX. század egyik alapvető vallási könyvévé vált. Nem könnyű olvasmány, tehát nem tanácsolom, hogy azonnal menjenek a könyvesboltba, és vásárolják meg. A könyv központi gondolata viszont nagyon egyszerűen megfogalmazható: ÉN vagy tárgyként (IT), vagy személyként (THOU) vagyok összefüggésben a „másokkal”; tehát vagy tárgyként használnak, vagy személyként léphetnek velem kapcsolatba.

Buber elsősorban az emberek közötti kapcsolatokkal foglalkozik, de elmélete kiterjeszhető oly módon, hogy virtuálisan magába foglalja a tapasztalat/tapasztalhatóság minden aspektusát. Például, hogyan kapcsolódom Istenhez? Isten számomra csak egyszerűen egy szakadékot betöltő fogalom, mely jó addig, míg más magyarázat bukkan föl a kérdésre? Isten számomra egy misztikus, de személytelen erő, melyhez ellenséges körülmények között fordulok kérésekkel, de elhanyagolhatom akkor, amikor az életem nyugodtabb? És ha ez így van, akkor Ő számomra egy IT (tárgy), teljes ellentétben a bibliával, ahol úgy beszélnek róla, mint „az élő Isten”, „Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene”; egy olyan Isten, aki nevémen szólít, aki kapcsolatba lép velem, aki – a zsoltáriró szavaival élve: „édesanyám méhében összefűz”, és aki – a Szentírás szerint, még a hajszálak számát is tudja a fejemen; az Isten, akit Jézus „Abba”-nak szólít, mely kifejezés nem is annyira Atyát, mint inkább „Apukát” jelent.

Aztán folyamatosan fenntarthatok egy önvizsgálatot arról, hogy milyen a magatartásom a földdel szemben. Egy érdekes föld, kő és vízkeveréknek látom, mely azért létezik, hogy én saját önző okaim miatt kizsákmányoljam, vagy úgy közelítem meg, mint ahogyan a primitív népek tették, mint egy élő entitást, mely kegyesen együttműködik velem abban, hogy ellássa fizikai szükségleteimet, és akit éppen ezért tisztelettel és szeretettel

kell kezelni? A föld, melyből fizikai testem kiemelkedett, az én Anyám, mint ahogy az amerikai bennszülöttek hiszik, és ezért nem IT, amit használunk, hanem THOU, akit kényeztessünk?

Az én embertársaim iránti viselkedésemben az ÉN – IT kapcsolat gyakoribb, mint az ÉN – THOU. Semmi kétség sem fér ahhoz, hogy az ÉN természetes hajlamom az, hogy a többi embert tárgynak tekintsem, és ez az alapvető oka annak, hogy bűnügyek, háborúk, erőszak és testi-sértések sora történik. Ahhoz, hogy bántsak, vagy megöljek egy emberi lényt, először tárgyiasítanom kell, úgy kell látnom, mint „mást”; élő, jóllehet, de valamilyen más módon élő, mint én magam vagyok. Ennek a tárgyiasítási folyamatnak része az, hogy klasszifikálok, bizonyos kategóriákba halmozom őket, így megkímélve magam attól a tehertől, hogy egyéneként találkozzak velük. Homoszexuálisak, prostituáltak, leszbikusok, zsidók, törölköző-fejúek – könnyű őket bántani, kinevetni, még megölni is; sokkal nehezebb viszont ugyanezeket megtenni Johnnal, Peterrel, Maryvel vagy Jane-nel, egyénekként, akiknek nevük, történetük, rokonaik, karrierjeik, vágyaik vannak.

Erich Maria Remarque *Nyugaton minden változatlan* című könyvében leír egy találkozást egy német katona, és egy test között, melyet éppen leszúrt.

Társam, én nem akartalak megölni... De eddig csak fogalom voltál számomra, elvont valami, ami csak az elmémbe léteztél, és ez reakciót követelt részemről. Azt az elvont valamit szúrtam le. Most először látom, hogy ugyanolyan ember vagy, mint én magam. Csak a kézigránátjaidra, a bajonettjeidre, a fegyvereidre gondoltam; most már látom a feleségedet, és az arcodat, és azt, hogy társak vagyunk. Bocsáss meg, társam. Mi mindig túl későn kezdünk el látni. Miért nem mondják meg nekünk soha, hogy ti is pont olyan szegény ördögök vagytok, mint mi, hogy édesanyáitok pont úgy aggódnak, mint a mieink, és egyformán félünk a haláltól, hogy ugyanúgy halunk meg, és ugyanúgy szenvedünk – bocsáss meg, társam; hogyan is lehetnél az ellenségem? Ha eldobjuk fegyvereinket, és egyenruháinkat, akár testvérek is lehetnénk... Vegyél el 20 évet az életemből, társam, és állj fel – végy el még többet, mert nem tudom, hogyan kísérelhetnék meg tovább élni ezek után. (Béke Imák - 32. old.)

Nem valószínű, hogy bármelyikünk is megtapasztalhatja azt, amit Erich Maria Remarque itt leírt. De a tárgyiasítás elve igaznak bizonyul még életünk legkevésbé drámai helyzeteiben is. Hányszor érzékeljük a másik személyt csupán mint funkció, és velük kapcsolatos értékelésünket csupán arra az egyszerű szolgálatra korlátozzuk, melyet számunkra elvégeznek. Álljon itt két példa, melyben, mindkettőben felismerhetjük önmagunkat. Az elsőt Harold Kushner rabbi írta.

Sok évvel ezelőtt, egy 11. osztályos angol könyvben olvastam a következő történetet. Indiában, egy angol ezredes felesége fontos vendégeket várt teára egyik délután. Kínézett a főbejáraton és észrevette, hogy az az ember, aki minden reggel elseperte a leveleket a lépcsőről, nem került elő. Mikor végül megérkezett, a nő azonnal nekiesett: „Fel tudod fogni, hogy mit tettél velem? Tudod te egyáltalán, ki jön ide egy órán belül? Azonnal kirúglak úgy, hogy soha többet nem kapsz munkát ebben a városban!” A nélkül, hogy lesütött szeméit felemelte volna, az ember halkán a következőket válaszolta: „Nagyon sajnálom, de az éjjel meghalt a kislányom, és ma el kellett temessük.” Most történt meg először, hogy az ezredes felesége arra kényszerült, hogy ne úgy lássa a férfit, mint azt az eszközt, aki a lépcsőit tisztítja, hanem mint emberi lényt, akinek szük-

ségletei vannak, fájdalmai vannak, rokonai vannak, akikre ő maga sohasem gondolt még. Hirtelen személylé vált, egy THOU lett, olyan, akinek érzései vannak, és nem egy egyszerű tárgy többé.

(Harold Kushner rabbi – *Kinek van szüksége Istenre*, 96-97. old.)

A második egy igaz történet, melyet Joanne C. Jones írt.

Ápolónő képzőm második hónapjában, tanárunk egy spontán tesztet adott fel nekünk. Én öntudatos tanuló lévén, végigfutottam a kérdéseket, egészen az utolsóig, amelyben azt kérdezték tőlünk, mi az iskolát takarító néni keresztnéve. Természetesen, ez csak valamiféle vicc lehet – gondoltam. Láttam már a takarító nénit, többször is. Magas volt, sötét hajú, és az ötvenes éveiben, de honnan tudhatnám a nevét? Beadtam a dolgozatomat úgy, hogy üresen hagytam az utolsó kérdést. Az óra vége előtt, egyik tanuló megkérdezte, hogy az utolsó kérdés beleszámít-e a teszt végső jegyébe. „Természetesen. Karrierük folyamán, sok emberrel fognak találkozni. Mindegyik fontos. Megérdemlik az Önök figyelmét és odafigyelését, még akkor is, ha csak rájuk mosolyognak, és köszönnek nekik.”

Soha életemben nem felejtettem el ezt a leckét. És azt is megtudtam, hogy a takarító néni neve Dorothy volt.

(Inspiration Peak – internet)

Egyszer megnéztem egy részt a *Gyakornok* című utolsó sorozatból, a BBC 1-en. Az egyik versenyző, aki minden áron Sir Alan Sugar gyakornoka akart lenni, a Kevin névre hallgatott, és szinte kétségbeesetten próbált hatni Sir Alanre, versenytársaira, és a nézőkre üzleti ügyeivel, és könyörtelen magatartásával. Azt mondta: „Húszévesen lettem első házam tulajdonosa, a másodiké 23 évesen, és 24 évesen vettem az első Porsche-mat. Én leszek Britannia legsikeresebb, és leggazdagabb üzletembere, és nem érdekel, hogy kin, vagy min kell keresztülgázolnom ezért.” Kicsit szórakoztam is a szavain, annyira fiatal, végül is; ugyanakkor fel is kavartak, mert mit tükröznek ezek a szavak arról a társadalomról, amelyben élünk? Miért tartja elfogadhatónak, sőt éppen szükségesnek, hogy elmondja, mennyire gátlástalan? Biztosan szégyellte volna beismerni titkos szexuális fantáziáit, vagy gusztustalan személyes szokásait; ugyanakkor szégyentelenül közli emberek millióival, milyen érzései vannak mások iránt. Még büszke is volt, amint elmondta.

Lehet, csak azért van ez, mert öregszem, de tudatában vagyok egy fokozatosan növekvő személytelen találkozási tendenciának. Figyelemre méltó, hogy a repülő-, illetve vonat társaságok számára már nem „utasok” vagyunk, hanem „ügyfelek”; a közszolgálati társaságok számára „fogyasztók” vagyunk; a bankok és építő társaságok már nem „szolgáltatásokat” nyújtanak, hanem „termékeket” adnak el. Ezeknek a tranzakcióknak a hangsúlyozott üzleti jellege, csak tovább károsítja a személyes jelleget, melyet valamikor hordoztak. Egyik este, amikor a templom fele gyalogoltunk feleségemmel, Moraggal, arra figyeltünk föl, hogy majdnem mindenki, aki mellett elhaladtunk, vagy mobiltelefonjával volt elfoglalva, beszélt vagy írt, vagy MP3 lejátszót hallgatott. Ketten még biciklizés közben is telefonáltak. Teljesen úgy tűnt, hogy az emberek nagy része vagy olyan személyes, egyedi tevékenységgel volt elfoglalva, mely a környezetet kizárta, vagy pedig üzeneteket küldtek messze lévő személyeknek, mellyel szintén csak ignorálták a környezetükben lévő embereket. Sokszor találkozom fiatalokkal saját lakóházam lépcsőin, akik számára szinte lehetetlen egy „Jó reggelt”-re, vagy egy „Hello”-ra válaszolni, és borzadva

látom, hogy emberek az üzletekben folytatják ostoba telefonbeszélgetéseiket, miközben totálisan ignorálják azt, aki éppen kiszolgálja őket.

Ezek mindennapi példák, de tünetiek arra, amit a filozófusok „szolipszizmus”-nak hívnak, az a tendencia, hogy mindenki magába zárkózik, és a „másik”-at figyelmen kívül hagyja. Az autizmus egyik nagyon nehezen kezelhető megnyilvánulása ennek a tendenciának, de míg legtöbbször szerencsésen megússza ezt a szélsőséges körülményt, mely tovább butíthat, alapjában véve mindannyian rajta vagyunk, valamilyen formában, ezen a spektrumon. Mindannyiunknak van egy természetes hajlamunk az ÉN - IT létre, a felé, hogy személytelenítsük, és tárgyiasítsuk a „másik”-at. A klasszikus szentírási leírása ennek az emberi megnyilvánulásnak abban a bibliai történetben kerül elő, amikor Jézus két lépésben gyógyítja meg a vak embert. Miután Jézus megdörzsöli az ember szemét nyálalal, azt kérdezi az embertől „Mit látsz?” „Embereket látok”, – mondja a férfi, – „csak úgy néznek ki, mint a járkáló fák.” Jézus újra meg kell dörzsölje az ember szemeit, ahhoz, hogy teljesen meggyógyuljon. A mi helyzetünk is ilyen: ha körülnézünk, mozgó entitásokat látunk, többé-kevésbé a miénkhez hasonló végtagokkal, de nem úgy fogjuk fel őket, mint gondolkodó, lélegző, szerető, sebezhető, örülő egyéneket; tárgyak és nem alanyok; mindegyikük egy IT, és nem egy THOU.

Nem tudjuk legyőzni ezt a tendenciát egyszerűen azzal, hogy szeretnénk, ha nem lenne. Igazi erőfeszítést kell ezért tennünk, naponta, akár óránként, még a leghétköznapiabb, és felületesebb, ugyanúgy, mint a legbizalmasabb találkozásaink alkalmával is arra, hogy a „másikat” THOU-ként tudatosítsuk önmagunkban. És ebben azért sokkal több van, mint egyszerű udvariasság.

Minden este, mielőtt elaludnánk, vissza kell játszanunk találkozásainkat, és vizsgáljuk meg őket az IT és THOU közötti különbség fényében. Kérdezzük meg magunktól:

Úgy kezeltem-e XY-t mint egy személyt, vagy mint egy funkciót? Megadtam-e a barátomnak ugyanazt a lehetőséget, hogy beszéljen, mint amit magamnak természetesnek tartottam, amikor hozzá beszéltem? Hibáztattam-e ma valakit olyasmért, amit én magam is meg szoktam tenni? Megítéltem-e valakit, mert ÉN éppen egy kategóriába helyeztem, és nem névvel, és saját történettel rendelkező személyiségként kezeltem?

Vagy egyszerűen csak tegyük föl magunknak azt a kérdést, mely összegezi az összes többi: Ma járkáló fákkal, vagy emberekkel találkoztam?

Tegyük föl ezeket a kérdéseket, vagy inkább találjunk ki mi magunk újakat, és becsületesen válaszoljunk is meg őket. Az egyik legnehezebb dolog, amellyel nekünk, embereknek szembe kell néznünk az, hogy megtanuljuk a „másikat” személynek, és nem tárgynak kezelni, és az egyik legfontosabb szerepe egy ilyen vallásos közösségnek, mint a miénk is, éppen az, hogy segítsen nekünk ebben. (Hogy segítsük egymást ebben. Ford. megj.)

Bill Darlison a dublini egyházközség lelkésze,
Az írás megjelent az Inquirer című folyóiratban – az angol unitárius egyház
hivatalos lapja – 2009. jan. 24. sz-ban, 7714 sz.)

Fordította: Kászoni József, budapesti lelkész

bűvésztükk

minden seb begyógyul egyszer
csak te nem gyógyulsz meg bennem
még most is két cukorral iszlak
s eltűnök cilinderedben

alvajáró

még hozom a statisztikai átlagot:
a kávé két cukorral iszom
a pulóverem könyökben megnyúlt
fejgörcs kínoz ha front van
a fogorvosnál sok éve nem jártam
s alvajáróként élem napjaim
mióta nem kulcsolódik rám az életed...
most egyvonalban vagy velem
nem kötsz belém
pedig tudom mennyi
mérget szórt közénk a megszokás
már nem érdekelnek a trópusi virágok
hosszúra nyúló árnyai
sem a kettétört remény
este pedig elalszom – nélküled...

kései perirat

a holtak bár
fől nem támadnak
a fájdalom sem enyhül
de talán lesz önbecsülésünk
s átlépjük a félelem
demarkációs vonalát
ha a történelem
főlfüggeszti végre
a gyilkosok mentelmi jogát

Színeváltozás

(böjti egyházi beszéd, olvasandó: Mk 9, 1-8.)

Akárhogy is zajlott le az eredeti története ennek a bibliai leírásnak, és akármilyen legyen annak a jelentése, annyi bizonyos, hogy a leírásban az evangélista számos ószövetségi elemet is alkalmaz:

- Ilyen mindennek előtt a **magas hegy**, amely mindig a *kinyilatkoztatás* helye,
- A „*felvinni*” szó jelenti azt is, hogy oda vinni valakit az *áldozat-bemutató helyére*, amely kultikus fogalom.
- „*Elváltóság, átalakulás*” = *részesezés Isten dicsőségében*.
- A *túlvilági fényjelenség* egyet jelent az isteni világ titkainak észlelésével.
- A *vakítóan fehér ruha* a mennyei lények sajátossága.
- A *felhő, Isten jelenlétének a jelképe*.
- Míg a „*mennyei hang*” a *kinyilatkoztatásra* utal.

Lk evangélista is ismeri ezt a történetet, és evangéliumának 9. fejezete 37. verse is arra enged következtetni, hogy Jézus és tanítványai legalább **két napig tartózkodtak** a hegyen, amely adalék lehet ahhoz, hogy nem csupán rövid ideig zajló esemény a színeváltozás, hanem egy olyan esemény, alkalom, ahol hosszas párbeszéd zajlódhatott le Jézus és tanítványai között.

Az 5. és 6. versekben a *Péter megszólal*, és *Jézus válaszol* ez egy párbeszédre, esetleg **vitára** utaló leírás.

Az Isten fia, nem szentháromságtani fogalom jelentése ezen a helyen, hanem ennek a jelentése: valakinek a fia, valaminek a fia, ami azt jelenti, hogy szorosán az illetőhöz, vagy éppenséggel a szóban forgó tárgyhoz tartozó. Mint ahogy a magyar nyelvben is használatos ez, például, amikor azt mondjuk, hogy *vásárfia, ládafia, az úrfi, halál fia* stb. fogalmakban.

- Az Isten fia kifejezés értelme tehát:
- *az Istenhez szorosán hozzátartozó,*
- *Istennek egészen odaadott,*
- *Istenhez hasonló,*
- *Isten oltalma alatt álló ember,*
- *Isten küldötte.*

A Tábor-hegyi jelenet alkalmával, ahol a színeváltozás megtörténhetett, Jézus minden valószínűség szerint már az életveszélyes jeruzsálemi útra készül. És föl akarja készíteni ennek a veszélyére minden hallgatóját, de tanítványait különösen is, főképpen pedig a

---

* budapesti unitárius lelkész

legfelsőbb kört: Pétert, Jakabot és Jánost, ezért őket viszi fel a hegyre, „*lelkigyakorlatozni*”, beszélgetni és imádkozni.

A tanítványokat – feltehetően – az a kérdés nyomasztja a leginkább, hogy helyes úton jár-e ez a hihetetlenül vonzó, de vallásuk hagyományai bíráló, mi több felülbíráló rabbi. És fő kérdésük az, hogy kövessék-e, helyes, érdemes követni őt, most is, továbbra is, amikor az már életveszélyes?

Nem csoda az, hogy lelki szemük előtt, vagy álomszerűen (?) vagy egyszerűen a Jézussal folytatott beszélgetésben, megjelenik Illés és Mózes. Egyik az **Isten harcosa**, akinek szellemétől óvta őket Jézus, a másik meg a **törvényvallásnak** a megtestesítője, amit Jézus, Isten-ellenesnek leplezett le.

A tanítványok lelkében ők tusakodnak most együttes erővel, Jézus ellen igyekezve kivenni a fejéből „butaságait”, ahogyan igyekezett nem sokkal ezelőtt maga Péter is ezt tenni, amikor Jézusnak arra a jövendölésére, hogy az *Ember fiának sokat kell szenvednie, és meg kell öletnie*, Péter magához vonta és *megdorgálta* Jézust ilyen irányú beszédéért.

Nem véletlenül fogja el őket, a nagy félelem, hiszen egész korábbi hitük a tét, ráadásul meg életük is, amelyet a farizeusok, a nép vénei, a törvénytisztelők fenyegetnek leginkább. A bennük dúló kérdés tehát ez: Mózes és Illés, más szóval a törvény és a próféták, vagy Jézus? Legszívesebben **közös nevezőre** hoznák őket, amikor azt mondják: „*Csináljunk három sátrat...*”

Jézus *átváltozása, ragyogása* belülről kifelé ható, arcát és egész külsejét *fényessé tevő sugárzása*, azonban meggyőzi őket: szívükben és lelkiismeretükben ők is hallják azt a hangot, amelyet annak idején Jézus is hallott az ő szívében, amikor megkeresztelkedett a Jordánban, „*Ez az én szerelmes fiam...*”

- *mert őt már egészen áthatotta Isten,*
- *benne valóban eljött már Isten országa,*
- *mert ő valóban azt gondolja és akarja, amik Istenéi*
- *és nem azt, amit az emberek gondolnak és akarnak.*

Következésképpen órá kell hallgatniuk és nem Mózesre és Illésre. Amikor ez megvialagosodik bennük abba a pillanatban, eltűnik a „*jelenés*”. Mózes és Illés kísértő szelleme.

„*Amikor pedig körülnéztek, nem láttak senkit maguk mellett csak egyedül Jézust.*” (Mk 9,8)

Ennek a magyarázatnak az értelmében megállapíthatjuk azt, hogy a kereszténység és vele az egész világ vallási története forgott kockán, azon a hegyen:

- *visszatérés a régihez, a törvény és a prófétákhoz,*
- *vagy radikális odafordulás az újhoz, ahhoz, amiről számukra Jézus egy másik hegyen már beszélt, az „új bor és új tömlő” példabeszédében...*
- *vagy a kettő vegyítése és együttélése a három sátor formájában.*

Ma már tudjuk, hogyan dőlt el a kérdés és ismerjük ennek a következményeit is, amelyek ha nem vigyázunk rá kellőképpen, katasztrófa felé sodorhatják az emberiséget.

Nagybőjt második vasárnapján a Tábor-hegyi jelenetnek csupán egyetlen jelenetét szeretném elmélkedésem középpontjába tenni: az elmélkedés, a meditáció, a kontempláció fontosságát. A legtöbb kommentár megmagyarázhatatlan isteni csodaként mutatja be ezt a történetet, én más oldalról szeretném megközelíteni ezt az eseményt, ami a következő:

Jézusnak a mennyei Atyához való viszonyát olyan mély istenkapcsolatnak tartom, amely önmagán végzett lelki munkát feltételez. Erre utal az a néhány evangéliumi hely,

- amely a belső magányba elvonult,
- vagy imádkozó Jézust tárja elénk.

És okunk van feltételezni, hogy ebben a belső csendben találta meg Istent.

Nekünk nagybőjt második vasárnapján, és az elkövetkezőkön egyaránt arra kell törekedni, hogy intenzív lelki munka során, vagy meditációs élményeken keresztül éljünk át hasonlókat. Ezekben, a helyzetekben az ember szerek nélküli **módosult tudatállapotba**, más szóval **transzállapotba** képes kerülni.

A Tábor-hegyen Péter, Jakab és János ilyen állapotban szemlélhették Jézust. Ebben a más állapotban ragyogóan fehér lesz az ember arca, vagy egész teste. Fényburok veszi körül.

Különböző Krisztus-ábrázolásokban és az ikonfestészet remekein gyakran láthatjuk pl. a trónoló Krisztust, olyan helyzetben, amikor testét ellipszis formában fényburok veszi körül.

A meditációban *az ember* eljuthat arra a fokra, amikor annyira azonosul a meditációs objektummal, hogy maga is hasonló állapotot él át, fényburok veszi körül. De ha mindez *csoportos meditációban* történik, a kiterjedt fényburok, mint egy sátor az egész csoportot lefedi. Ez jelentheti az elkülönítettséget, az Istennek lefoglaltságot.

Nos ilyen nagyszerű meditációs élményt élhetett át Jézus a Tábor-hegyen, és ebbe az élménybe legközelebbi barátait is bevonta. Ennek a csodálatos élménynek, világnak az elérési lehetősége mindannyiunk számára adott. Csak valamikor, valahol egyszer el kell kezdeni.

Magyarszováti unitárius klenódiumok

Lucius Domitius lázbeszéde

et ressurexit... – mesélte Seneca.
s míg az öntudat új kikötőjébe érne
háborgó elmével a rettegő ember
hihetőbb Istent keresve,
alulírott én, Lucius Domitius közhivatalnok
tisztá tudattal nézem a lángokat, a tüzet
s az örületet, ahogyan egyre nő.

mert emlékezni többé nem lehet
s persze, többé felejteni se.
így záródnak az ajtók, ablakok
s ekképpen nyílnak mind a semmibe.
tógám, a vörös égbolt Rómát eltakarja
csak szám ha látszik, a Circus Maximus
lépcsőjén még egy-két szót elhadarna
én mondom, ki egy vagyok a sokból
mert *őutána* nincs több imperátor
felépítem a várost hamuból s romokból.
a császár búcsúzik. a költő gyászol.

felgyűjtöm Rómát: az én jogom,
és égre szállnak mind a tetvek
s mert végem lesz, bölcsen tudjuk
ha fellázadnak majd a rendek
Rómát én gyűjtöm fel akkor is.
röviden ennyi. lófasz nektek.

hol vér folyik, ott húségről beszélnek
s nem hiszek nekik, Janusra mondom,
arcok és bűnök válnak füstté, az ég
forró méhébe szívja rendre Claudius,
Agrippina és Britannicus arcait.
és fölfelé tart, ahova vágyott a város, végre:
ma éjjel az én hitem hevíti Rómát.

senatorok és okos praetorok
tógás majmok, kis haszonlesők
rájuk hagyom Hellászt s Júdeát
rájuk vonítsanak az éhezők
cibáljon hát koncot, aki éhes

dagadt erszényük is kevés
s erényük is a szótlan feledéshez
a népet pedig, ha egyetlen nyaka lenne
lefejezném s szűzen ragyogna Róma
újszülöttként a tenyeremben.
a várost nézném, a szürke pernyét,
valami nagynak esetlen hamvát
amelyből az égő szellemet
s a lángot valakik kioltották.

kegyetlenebb mint én számtalan akadt
s hogy nagyobb csaló-e Galba
ki csürhét, árulókat küld majd ellenem
testemet látom vérbe fagyva
,micsoda művész vész el most velem'
Istenem néz rám odafentről
most üli torát Róma romjain
s míg könnyű sorsom pörgeti
úgy élek én, ahogyan álmodom
atléta, kocsis, énekes, citerás
olykor embervért, olykor bort iszom.

mint tudjátok, más néven halok meg,
én, ki nem harcoltam a császár ellen
s kiket én tettem nagyokká egykoron
rabszolgák fegyvere zúzza be mellem.
írástudók, kufárok s barbár zsoldosok
doktorok, redaktorok, s pojacák
de nagy lélek nincs köztük egy sem.

a pór jókedvét figyelem évek óta
csatornák közt mi egyéb lenne mérvadó
mintsem amit a sűrű szenny növeszt
császár kegyeltje voltam, szelíd fiú
árva és bitang, örökös jövevény
ki másért lenni jó rest sose voltam.
ők látják lelkem mind e pillanatban, kiket
szerettem s megöltem mind egy szálíg.
vagyak s állok Jeruzsálemtől Galliáig

64-et írunk, július van és langyos este van
egy költeményt akartam elszavalni
melyben írva egy asszony bűne van
Trójáról írtam minap, és szavakat keresve
– mit mondjak erre harmincévesen?
képet láttam hogy szép Heléna teste
a porban fekszik s hallgat véresen

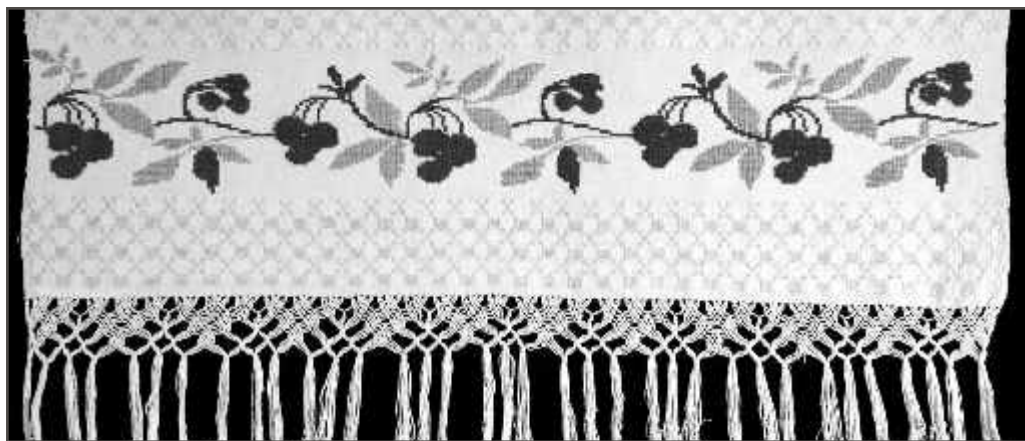
erős vitézek s fegyverek
karjukban lendület s arcukon harag
semmivé teszik Trója városát
s kifosztják néhány nap alatt.
megértettem: Tróját egy asszonyért.
most hit nélkül lenne élni könnyebb
s fukar lennék? ne adnám érted Rómát?
holnaptól új rend s új idők jönnek.

és rád gondoltam, felgyújtván a várost
hogy az égbolt mélykéek kárpitjára
így írjam fel gyönyörű neved
marják bele az izzó éjbe a lángok
hadd lássák az istenek odafentről
s lássák a bolygók, s tudják mindenek
hogy téged szeret a költő, Lucius.

hogy úgy emészt el, mint Tróját a lángok
pusztul a város – épp erről beszéltem
s lángokról írtam – emlékszel – époszomban
s hallottad-e, ahogy a csóvák
mikor az Esquilinus oldalába nyaltak
hallottad-e hogy én szólok hozzád?
hallottad-e hogy szólontalak?

s az arcomat láttad-e, kedves?
láttad-e, csak én voltam nyugodt.
mert költőnek lenni volt kihívás,
meglátni azt, ami az örület
túloldaláról a császárt elvakítja,
meglátni azt a másik Rómát -

Lám, Lucius agya tiszta.

Visszatérés

Nem véletlenül választottam a visszatérés szót címként, mivel e körül a szó körül forognak mostanában a gondolataim most, amikor az ország ilyen elképesztő morális és gazdasági válságban van. Én ezekből a morális válságot tartom sokkal súlyosabbnak, hiszen egy helyes értékrenddel rendelkező, lelkiükben erős nemzet hamar ki tudja rángatni magát a legnagyobb pénzügyi nehézségek közül is. Egy értékvesztett társadalom azonban képtelen a legkisebb kóssa szellőnek is ellenállni, rögtön derékba török, amint ezt láthattuk a közelmúlt Magyarországon is.

Nem akarok senkinek tanácsokat osztogatni, főként nem libahangú mélyhegedűnek, mivel jómagam nem vállaltam a miniszterelnök jelöltséget, habár nem is kértek fel rá. Jóllehet ennek csupán az volt az oka, hogy éppen akkor nem jártam a Parlament és az Országgyűlési Hivatal környékén. Viszont annyit elmondhatok, hogy az ország kátyúba ragadt szekerét csak az ránthatja ki, ha visszatérünk arra az ősi és üdvözítő útra, amelyen eleink évezredek előtt jártak.

Jól van. Térjünk vissza – mondhatják Önök, de aztán felvetődhet Önökben a kérdés, hogy vajh hová? Nos, a hová kérdésével kívánok a következőkben foglalkozni ez után a kis aktuálpolitikai bevezető után.

A válasz a „hová” kérdésre egyrészt egyszerű, másrészt borzasztóan nehéz. Akkor könnyű, ha azt mondom, hogy a válasz benne rejlik az unitárius tanításban és szellemiségben, mivel az unitáriusok egyszer már visszatértek az igaz, a magyarság számára egyedüli üdvözítő útra Dávid Ferenc vezényletével, amely 1568-ban, a tordai edictumban szentesítésre is került. Na, ez volt a könnyű fele, de a nehezebb része az, amikor azt kell megfogalmaznom, hogy mi is ez az unitárius út, hová tért vissza Dávid Ferenc a követőivel, amikor kilépett a hagyományos keresztény egyházak árnyékából, és önálló útra indult. A válaszhoz igen messzire kell visszamennünk. Olyan régre, hogy szinte még nem is éltem, amikor ezek a dolgok történtek.

Utunk egészen a jégkorszak végéhez vezet vissza, amikor az elolvadó jég hatalmas víztömegeket bocsátott a földre, és az „özönvíz” megváltoztatta az addig ismert világ arculatát, és gyakorlatilag az emberiségnek újra kellett indítani akkori történetét. Noé történetét mindannyian jól ismerjük az Ószövetségből, habár jómagam az Ószövetséget nem tartom a leghitelesebb forrásnak, mivel azt a zsidóság nagyrészt a második babiloni fogsága alatt szerkesztette össze az előttük élő nagy népek történelméből, történeteiből jócskán a saját arculatukra formálva azokat, mégis találhatunk bennük némi kis igazsággyököket a saját nemzeti múltunk történetére vonatkozóan is.

A magyarság őstörténete Noé dédunokájával, Nimróddal (Némrót, Ménrót) indul. Ő nyitotta a meg az úgynevezett világkirályok sorát, akik az ismert világ mind a négy égtáját uralták.

„Khús nemzé Nimródot is; ez kezde hatalmassá lenni a földön. Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród.”

Nimród alapítja meg azt a prehisztorikus birodalmat, amelyet évezredek keresztül senkinek nem sikerült leigázni, habár erre folyvást kísérletet tettek. Sajnos Nimród személyéig megy vissza az a ma is tapasztalható történelemátírás, amely eleinte csak elhallgatott bizonyos tényeket, később pedig tudatosan hamisított, mindig a saját érdekeinek megfelelően.

Gondoljunk csak arra, hogy gyakorlatilag semmit nem tudunk Nimród leszármazottainak sorsáról, mint ahogy nincsenek feljegyzések azokról az úgynevezett pártus uralkodókról sem,

akik rettegésben tartották a hatalmas római birodalmat is. Pedig Nimród leszármazottait majdnem bizonyosan köztük kell keresnünk.

Nimródról a Biblia sem tesz sokkal több említést, mint amit fent idecitéltam, pedig mint ahogy írja: kezdte hatalmassá lenni a földön, és így talán ő és leszármazottai megérdemeltek volna némileg több figyelmet, bár igen is jól értem, hogy miért nem kaptak.

A Képes Krónika, amelyet Heribert Illig a középkor vetületében a leghitelesebb forrásnak tekint, Nimród két fiát, Hunort és Magort tartja a szkíta népek őseinek. Mi, magyarok egyértelműen Magor leszármazottjainak tartjuk magunkat, bár a mindenkori hivatalos tudomány ezt cáfolni igyekezett, a magyar köztudatból mégsem sikerült ezt a nézetet teljesen kioltani. És milyen jó, hogy nem sikerült. Az utóbbi időkben sorra dőlnek meg azok a „tudományos” vélekedések, amelyek a magyarság történetét silányítani akarták. Habár a hivatalos berkekben még vaskarommal tartja magát, de már rég megdőlt a finnugor ősiség elve. A magyar nyelv kutatói itthon és külföldön egyre több meglepetésben részesülnek, és egyre inkább rá kell döbenniük, hogy a magyar nyelv sokkal ősibb, mint ahogy ezt korábban gondolták. A Sorbonne egyetem nyelvészei nemrég tettek közzé egy kutatási eredményt, amely a nyelvek ősiségét kutatta az úgynevezett etimonok, a nyelvben található ősi gyökök alapján. A kutatásuk meglepő eredményt hozott. Az angol nyelvben 4 %-ot, a latin és a héber nyelvben 5-5 %-ot találtak ezekből az etimonokból. A legtöbbit – egy kivétellel – a már kihalt ótörök nyelvben találtak, mintegy 25 %-ban. És most kapaszkodjanak meg. Az említett kutatók nekiálltak a magyar nyelvnek is, mivel ez az egyetlen olyan európai nyelv, amit nem tudnak igazán hová tenni. Az eredményüket többször is ellenőrizték, mert nem akartak hinni a szemüknek. A mai beszélt magyar nyelv 68 %-ban tartalmazza ezeket az ősnyelvi gyököket. Ők ugyan nem merték kimondani, hogy ez mit jelent, de engedjék meg nekem, hogy én kimondjam: a MAGYAR AZ ŐSNYELV!!!

A magyar volt az a nyelv, amelyet a Nimród nevéhez kötött Babel tornyának lerombolása előtt az egész világon beszéltek. A magyar volt annak az ősi, hatalmas kultúrának a nyelve, amely az ókor hét csodájából legalább ötöt felépített.

Jóllehet különösnek tűnhet ez a kijelentés, de minket, magyarokat nem lephetett volna meg, ha nem hamisították volna a történelmünket évszázadok, évezredek óta. Ez a történelemhamisítás a Habsburgok megjelenésével felerősödött, sőt mindent áthatott. Gondoljunk csak arra, hogy még attól sem riadtak vissza, hogy hazugságaik érdekében még a Szent Koronát is képesek voltak meghamisítani.

De mielőtt még nagyon elszaladnánk, térjünk vissza a nimródi időkhöz, a világkirályokhoz. A következő világkirály, akiről említést tesz a Biblia, Melkhisédek.

„Melkhisédek pedig Sálem királya, kenyeret és bort hozza, Ő pedig a Magasságos Istennek a papja vala.”

Abrahám, miután legyőzte a környező népeket, Melkhisédekhez ment áldást kérni. Melkhisédek egy személyben volt király és pap, a világ királya, akinek Ábrahám az áldás után tizedet fizetett. Az Ószövetség ezen részét Szent Pál a következőképpen magyarázza: „Mert ez a Melkhisédek Sálem királya, a felséges Isten papja, a ki a királyok leveréséből visszatérő Ábrahámval találkozván, őt megáldotta. A kinek tizedet is adott Ábrahám mindenből: a ki elsőben is magyarázat szerint igazság királya, azután pedig Sálem királya is, azaz békeség királya. Apa nélkül, anya nélkül, nemzetség nélkül való; sem napjainak kezdete, sem életének vége nincs, de hasonlónak tétetvén az Isten Fiához, pap marad örökké.”

Szent Pál magyarázatának utolsó sora a 110. zsoltár negyedik sorára vonatkozik, amely a következőképpen szól:

„Megesküdt az Úr és meg nem másítja: Pap vagy te örökké Melkhisédek rendje szerint.”

Mintha látszom

Halálomról nem írtak ódát, ám egy festményben mintha látszom,
amint a test kilép a falból, körvonala tör át a vásznon.
Az összecsukló léthüvely domborműként egy vízesésben
– a zuhanó, habzó anyagban megmerevedve ím a léptem,
és egy kirívó, furcsa csík, mit távolodva szánt a lélek.

Vagy tán az ecset tévedése, mit most – kívülről – látni vélek?

(1996)

És minden itt van

(kádencia [K. D. -encia])

Egy fiolában, mi megoldja mind a gondod,
kényszerzubbony a görcseidnek,
s apró dobozban
arra gombok,
és minden itt van, minden, mire vágytál:
a víz, a kompót és egy tiszta
ágytál.

(1996)

A Beregi Múzeum
öntöttvas szobrocskák kiállításából

A Cenke alatt született...

A Pen Club Partium-estjén találkoztunk özv. Májay Endréné tiszteletes asszonnyal, a brassói unitárius gyülekezet egykori kántorával. Hamarosan Orbán János Dénesre, a Bulgakov Kávézó egyik alapítójára, az erdélyi irodalom új nemzedékének fenegyerekére terelődött a szó, aki Brassóból indult, az ottani unitárius gyülekezetből. A József Attila- és Herder-díjas költő, folyóiratunk állandó munkatársa családjáról, gyermekkoráról és indulásáról faggattuk a tiszteletes asszonyt.

– *Hogy került az Orbán-család Brassóba?*

– Brassóban, a külvárosban a kisállomás mellett – ahol a Székelyföldről letelepedett unitárius híveink szép családi házakat építettek –, lakott az Olthévízről bevándorolt Orbán Dénes és neje. Ők is szép házat építettek.

– *Mi volt a foglalkozása Orbán Dénesnek?*

– A családfő neves szakember volt. Víz- és gázszerelő iparosmesterként dolgozott. Híres iparosnak ismerték a környéken.

– *Hogyan élt az Orbán-család?*

– Két lányuk, Ildikó és Noémi nagyon értelmes, átlagon felüli képességű tanulók voltak. Nagyon összetartó családot alkottak, szoros kapcsolatban maradtak a hévizi rokonokkal, különösen a Brassóban élő gyermektelen nagynénivel, Ilonkával és férjével.

Ildikó elég korán férjhez ment és egy kislánya született, Irénke, majd elvált. Utána újra házasságot kötött, s a második házasságából is született egy Noémi nevű lánya.

– *Várták-e Orbán János Dénes születését?*

– Az édesanya már 48 éves volt, így már nem reméltek több gyermekáldást. Mikor még nem voltak egyértelműek a tünetek, először azt hitték, daganata van... Aztán kiderült, hogy állapotos. S ebben az előrehaladott korban az anya egészséges fiúgyermeknek adott életet, megszülte Orbán János Dénest (továbbiakban OJD-t).

– *Tudjuk, hogy a kesei gyermekek gyakran rendkívüli képességűek. Ez volt a helyzet OJD esetében is?*

– A késői gyermek rendkívüli értelmi képességei már kiskorától kezdve megmutatkoztak. Korán megtanult írni-olvasni, szeretett szerepelni, különösen szavalni tudott jól.

– *Hogyan kapcsolódott be az egyházi életbe?*

– Elemista korától szavalt a különböző egyházi ünnepélyeken. Gyakran már saját – különböző alkalmakra írott – verseit adta elő. Konfirmáláskor is kivált a társai közül tehetségével.

Emlékszem, hogy egy püspöki vizitáció alkalmával is az ifjúság nevében János köszöntötte Kiss Elek püspök urat. S ekkor sem a lelkész által előre megírt köszöntőt olvasta föl, hanem a saját szavaival üdvözölte a főpásztort, egy köszöntő szónoklat formájában.

– *Mikor szakadt el a szülővárosától?*

– Egyetemi éveit Kolozsváron töltötte, ritkán találkoztunk vele, a templomunkat már nem látogatta. Később mégis dedikált versesköteteiből egy-egy példányt régi nevelőinek, tanárainak.

– *Visszatér még szülővárosába a költő ön szerint?*

– Hiszem, hogy az a szellem, amit a szülői házban, Brassóban szinte az anyatejjel szívott magába, él még benne. S hiszem azt is, hogy él benne az unitárius egyház szeretete is! Úgy vélem: ma is büszkén vállalja erdélyi származását és unitárius felekezetét!

– *Köszönöm a beszélgetést és további jó egészséget kívánok a tiszteletes asszonynak!*

Levél Radnótihoz

– a költő születésének centenáriumára

„Búvó otthoni táj! Ó, megvan-e még az az otthon?”
„Mondd, van-e ott haza még, ahol értik e hexametert is?”
„Bomba sem érte talán?” – kérdezted rég leveledben.

Pásztori Múzsáddal szólok, mert többen is értik,
mint ahogyan Tisza-parti poéta, Juhász Gyula írta:
„Mert gyönyörű nyelvünk antik mértékre legillőbb.”

Válaszomat későn küldöm, de leírom örömmel:
Újjá, most születik, rügyeket hajt újra reménnyel,
szirmokkal ragyogón teleszórja a parkot, a Város,
illatozó tulipánfák szőnyegként beterítik!
Már az aranyvessző hajlik, teli sárga virággal,
melyek mint az aranycsengettyűk függenek az ágán.
Út mellett kivirít kikerics, meg a meggy, a cseresznye,
hószínű gömbökként látod a fáit a kertben.

Fenn a rigó hangol, hajnaltól, fák tetején szól.
Éneke dallama, pintyekkel, pici tengelicékkal
összevegyülve, vidítja a szívünk már kora reggel.
Ám, ha az este leszáll, megszólal a karvezetőjük:
Rejtekezőn él köztünk, tollát észre se vennénk,
hangját ismeritek fel, – félre a tollaitokkal
Költők! – Fújja dalát csalogány: „soha el nem enyésző”
boldogsága a fülnek mézédés muzsikája!

Miklósunk, ha az égre tekint'nél, van tavasz ott is.
Éjjel a Pléjaszok, Atlasz lányai, már lemenőben,
Nagygöncölt magasan, s az Oroszlánt látod alatta.
Hésziodosz naptárát, s Vergiliust ha követnéd,
itt az idő végezni a munkát, kinn a tanyákon:
méheket elcsalogatja a nektár, s mind beporozzák.
Láthatnád, a virágágyásban, a lándzsa-levéllal
sárga, piros, cicomás tulipán-seregek sorakoznak.

Láthatnád, ugyanazt, láthatnád otthoni tájon,
s láttad ezerszer, fájdalmas nekem újraregélnem...

Költészet Napjára, idén ugyanúgy, figyelemmel
vers ünnepel készült, költőjének adózva
mind, aki ír. (Nem József Attila; Juhász Gyula napján.)
Jómagam egy zsoltáros verssel idéztem a költő
élő lelki rokonságát, újjászületését.

Emlékezni valónk lesz még, tavaly is Baka István

emléktábla került a helyére, mi megkoszorúztuk.
Ősszel az iskola készült ünneppel, Babitsának
ott, ahol ifjan, Mentorodat hallgatta az osztály.

Fényesedik Szegeden már táblád, ott a falon, fenn.
Szürke-komor márványlap volt azelőtt, kifehéült.
Éveken át, ha alatta rohantam a reggeli órán,
rá néztem, Te is itt koptattad a széket, a padsort.
Barna borús Egyetem keblére ölelte a Költőt.

Ifjúként érkeztél hozzánk izmusaiddal,
füstkarikák közt szálltak az érvek, erős tea közben
„Négyesyként” Sík Sándor várt „szemináriumával”.
Elmentél. – Furulyádon megtört lett az avantgarde,
klasszikusok kísérték, míg a Halál közelített,
eclogák, az idill koszorúja ölelt, s a szögesdrót:
Háboru, Önfegyelem, Rend, Béke, Remény, Humanizmus...

Most hangodtól hangos e város, ünnepi szózat
száll a magasba, madárként, szárnyaival betakarna,
s meglátnál minket, repülők közt, fenn a magasból!

A Beregi Múzeum – Öntöttvas szobrocskák – kiállításából
(Korompay-gyűjtemény)

Vedd pörformancosra

Ilus (sz. Gyimóti, írd: Gyimóthy) nyolcvan felett járt, viszont színésznő volt. Ebből következően nehogy valaki egy roskatag vénasszonyt képzeljen maga elé, szó sincs róla, Ilus – mert nem hagyta, hogy néizzék –, jelenség volt, mint ahogy jelenség a szfinx is, betört orrával, homokkoptatta testével. Ettől függetlenül, délceg tartás ide-oda, számos órát töltött a háziorvossá avansált körzetinél, fekete, suhogó selyemruhájában, amelyben hasonlított valami keleti előkelőség első feleségére, aki még éppen elviselhető mennyiségű púdert rak arcára, helyesbítve az idő rontásait. A hangja megőrizte régi ércességét, frászt hozva ezzel a szolgálatos asszisztenciára és a gyengébb idegzetű betegekre. Dr. Kerekes már megszokta.

Ilus fénykora egybeesett a háborúval, vagyis pechfőgel volt, mint annyian mások. Na ja, szokta mondani, azt a kurva történelmet nem én csináltam, és ezzel felmentést adott magának a múltért és a szomorú jelenért. Mivel a háború utáni korszak annyira közhelyes lett, nem is érdemes szót vesztegetni rá. Ilus csak akkor gurult dühbe, ha az elmulasztott szereplehetőségek jutottak eszébe, de ezt a kellemetlen helyzetet feloldotta a kupicányi rum, tengerészesen, mértéket tartva. (Pardon, a mértéktartás nem a tengerészekre vonatkozik, vö. a Kincses sziget című alapművet.)

Róbert (sz. Klecsman, utóbb majd valószínűleg Kővágósi) unokaöccse volt a delnöknek, aki vicces hangulatában az Öcsi Pöcsi becét használta, esetenként nem a legjobb alkalmakkor, kétségbe döntve rokonát.

Róbert élő bizonyítéka volt a végzet elleni felesleges harcnak: ha egyszer a családi fátum a színházi deszkák közé taszítja valamelyik őst, hát megnézheti magát a leszármazó. Bár Róbert e vonatkozásban nem volt összekapcsolható Ilussal, az oldalági kisugárzás erősítette a főszabályt. Róbert ugyanis civil foglalkozásának érintetlenül hagyása mellett törvényesen elismert drámaíró lett, színházi kapcsolattal és problémákkal.

A fentiekből következnek Ilus és Róbert közös témái.

– Na, mi van már megint? – töltött nyugtató teát Ilus a rokon csészéjébe.

Róbert elmélyülten próbálta fenekét elhelyezni a fotel kiugró rugói között.

Száraz nápolyit rágott.

– Semmi. A főrendező úr harminchetedszer közölte, hogy nem ér rá elolvasni a darabot. Megítatott velem egy konyakot és szidta a jelmeztervezőt.

– Add oda a dramaturgnak.

– Már odaadtam, de beteg.

Ilus két kis poharat tett az asztalra.

– Add oda az igazgatónak.

– Annak is odaadtam.

– És?

– Azóta külföldön van.

– Biztos lébecol a pálmafák alatt. Egészségedre, kisfiam!

Szépen megitták a rumokat.

– Hát add oda a...a... ki most a sztár a színházban?

– Senki.

Ilus akkorát nevetett, hogy majd leesett a csillár.

– Hülye vagy, Öcsi Pöcsi! Két éve pocsekölják rád az ösztöndíjat, és nem tudod ki a sztár?! Hagyd abba, maradj meg a hivatalban.

Róbert egészen elkámpicsorodott.

– Tehetek én róla, hogy nincs sztár?

– Fogadjunk, hogy öt perc alatt megmondom kiért érdemes felvenni az estélyi ruhát... csak ne hasogatna úgy a térdem...

Mire Róbert feleszmélt, Ilus már a terepszemlénél tartott: élvezettel válogatott a naftalinszagú ruhák között.

– Te meg felveheted a Gida bácsi szmokingját.

Róbert rémulten tiltakozott.

– Édes Ilus, ma a stúdióban lesz az előadás, lent a pincében...

Ilus erőteljesen szorított magához egy fehér csipkés hálóinget.

– Ebben megyek.

– ... ez lehetetlen, vedd pörformancosra, mert kiröhögnek.

A helyzet azonban nem változott.

Végül csak megérkeztek a színházhoz.

Miután performance ígérkezett, a környék tele volt egészséges ifjakkal, akik egymást tapperolva várták a kezdést. Ilus átgázolt fejedelmien a tömegben, csak a lépcsők előtt állt meg.

– Ez az?

– Ja.

Mire leértek a kútba, mögöttük szépen feltorlódtak a műélvezők. Ilus kifejtette, hogy felfelé csak lifttel tud menni és szigorúan nézett a közönségre. Ez alatt az összes jó helyet elfoglalták az ifjak. De végül kaptak ülőhelyet egymás mellett.

Öt pernyi élvezkedés után Róbertet oldalba bökték.

– Az ott, az a fekete... az a sztár.

Róbertet mélységes elégedettséggel kapaszkodott a vasszék ülőkéjébe. Naná, a Szentkirályi Adél, akibe másfél éve szerelmes volt.

Történetünknek ezzel vége.

Ilust a pörformancos fiúk felfuvarozták a felszínre, amolyan komszomolista jótettként.

Róbert másnap a nekem mindegy hangulatomban elkapta Adélt, és zavartan kezébe nyomta a darab másolatát.

A sztár figyelmes úriasszony volt, bájos mosollyal nyugtázta a bizalmat.

– De ugye tudja – vigasztalta Róbert savanyú hangulatát –, hogy a színházhoz nem darab, hanem pénz kell?

Róbert tudta, de most már még jobban tudta.

Gyógyító mementó

Most szállok alá bevégezetlenül,
Most mikor mindent tudok:
Minden mosolyban a gyilkost,
Minden biztatásban a cinkost.
Most mikor Apollón fénye
Ringat, majd nyilával megveret,
Most szállok alá bevégezetlenül,
Hogy árnyékom feligya az idő –
Fekete boltozat süllyed rám.
Forró homok szaga még –
Ha tantaluszi vízbe is érek –
Sebzett lábamon ég,
S hogy lépek, senki se kísér,
Se isteni tolvaj, se hitvesi ék.
Virágos lantom okos pribék
Törte el, ki
A rohadó gyümölcsöt is dicséri.
De lakatlan szívemben halvány
Dal cirpel, míg ellep
Az örök homály,
Mit a gondos Moirák szöttek
A gonosz lépcsők alján.
Rám hull az éjszak hava,
Nem kísér Gyógyítóm szava
Itt, a tisztuló elmúlásban.

Magyarosi Árpád Fiúka: Erdélyi táj

Hazám, Árkádia!

Ha élvén jövök hozzád,
Sötét zuhanó ország,
Ki Vitézzé tettél holtan,
Bár boldog alig voltam,
Vajon köztetek is egy
Meghallgat-e még,
Hogy mit ér,
Ha ver a magyar vér
E foszlott dolmány alatt,
Miből lent csak panasz fakadt.
A nagyvilág azóta is
„Fel se vész és füstbe hagy”,
S te csak gyötrődsz alant hallgatag.
Ilyen a hadi élet itt,
Lám az ég forgása is,
S bókol-e, ki azóta vitézzé lett?
Boldog-e sok napfényes tett?
Durva herosok: mind dalolni restel,
Merre arany-világ, hol Lillim kedvel?
De e rész mérföldre már,
Mint elysiumi sziget,
Ha ölel feneketlen vizet
Sós csókba forr. Kár,
Hogy hímpora már tovatűnt,
S marasztalt kútnyi bünt.
Add Lillim könnyű kezét,
Égesd el Vitéz bús könnyét,
Te boldog-szomorú ország,
Ha egyszer visszajövök hozzád.

2004.

Unitáriusok a Magyar Tudományos Akadémián

Az 1992-ben kiadott „Encyklopedya Hungarica” a Magyar Tudományos Akadémiáról azt írja, hogy „a Magyar Tudományos Akadémia Magyarországon a legfelsőbb tudományos testület, melynek életre hívása Széchenyi István gróf nevéhez fűződik, aki az 1825. évi pozsonyi rendi országgyűlésen jelentős anyagi támogatást ajánlott fel egy tudományos intézet létrehozására.” A Magyar Tudós Társaság 1827-ben alakult meg, de a bécsi udvar ellenséges fellépése miatt csak 1830-ban kezdhetette meg működését. Szabályzata értelmében 42 rendes, 24 tiszteletbeli és meghatározatlan számú levelező tagot választhat.

Ez a legfelsőbb Magyar Tudományos Testület napjainkig 22 unitárius tudóst sorolt tagjai közé.

Ezek ábécé sorrendben a alábbiak;

Bartók Béla: Nagyszentmiklóson születik római katolikus családban 1881. márc. 25-én. Apja Béla (†1888), anyja Voit Paula (†1940) mindketten pedagógusok.

Bartók Béla az 1920-as években lesz tagja az Unitárus Egyháznak. Pozsonyban és a budapesti Zeneakadémián tanul. 1905-től főleg népzene gyűjtéssel foglalkozik. 1913-ban az arab népzene tanulmányozza. Bejárja az ország különböző vidékeit. A magyar népzene mellett gyűjt szlovák és román népzene is. 1913-ban például Észak-Afrikában az arab népzene tanulmányozza. Kodállal hozza létre az új magyar zenei stílust. 1911-ben közreműködik az Új Magyar Zeneegyesület létrehozásában. 1911-ben készül el a „Kékszakállú herceg vára” című operája és 1916-ban „A fából faragott királyfi” címet viselő táncjátéka, majd a „Csodálatos mandarin” című színpadi munkája. Az I. világháború után többször lép föl külföldön. Így 1920-ban Berlinben, 1922-ben Párizsban, majd Hollandia, Olaszország, az USA több városában lép föl. Budapest székesfőváros 50-ik évfordulójára készül el a „Táncsvit” című munkája. A korabeli politikai élet képviselői bár támadóan lépnek föl ellene, 1930-ban létrehozza a „Cantata profana” című – a népek testvérré válását sugalmazó munkáját. 1920 és 1930 között dolgozza föl gyűjtését. 1924-ben jelenik meg „A magyar népdal” című tanulmány. 1932-ben részt vesz Kairóban az arab zenei kongresszuson. 1934-ben lemond zeneakadémiai állásáról és a Magyar Tudományos Akadémián rendező sajtó alá a magyar népzenei tanulmányokat. 1926 és 1940 között ér fel alkotókészsége csúcsára. 1936-ban választja tagjává a Magyar Tudományos Akadémia. 1940-ben világnézeti okokból elhagyja az országot és az USA-ban telepedik le. Itt gyakori betegsége ellenére is folytatja zenei alkotó munkáját. New Yorkban 1945. szept. 6-án fejezi be életét.

A XX. század legnagyobb zenei tehetsége, munkáinak száma meghaladja a 300-at.

Hamvait hazahozzák és 1988. július 7-én a Farkasréti temetőben helyezik újra nyugalomra. Több európai városban szobor őrzi emlékét. Budapesten a Hőgyes Endre utcai Egyházközség nevét viseli.

A Sepsikőröspatakon 1830. december 31-én születő **Bedő Albert** előbb jogi pályán, a marosvásárhelyi Táblánál dolgozik, majd a selmecbányai Erdészeti Akadémia elvégzése után az Elz-féle szlavóniai birtok gyakornoka. 1866-tól az erdészeti államvizsga letétele után az Országos Erdészeti Egylet titkára, 1872-ben főerdőmester, 1878-tól főerdőtanácsos, 1880-ban miniszteri tanácsos, 1881-től főerdőmester, 1895-től államtitkári munka-

körben dolgozik. Nyugalomba vonulása után az Országos Erdészeti Egyesületben, a Magyar Fakereskedők és Faiparosok Egyesületében, a Székely Egyesületben és az Unitárius Egyházban, mint főtanácsi tag, a Dávid Ferenc Egylet elnöke és a Budapesti Egyházközség gondnokaként működik.

Nevéhez fűződik az erdőtörvény megalkotása és a magyar nyelvű erdészeti szakirodalom megalapítása.

1880-tól tagja az MTA-nak.

Az Unitárius Közlöny munkatársaként tanulmányaiban az unitárius vallás jellemképző erejét domborítja ki.

A magyar erdészet nagynevű munkása Budapesten halálozik el. Tetemét Kálnokon helyezik örök nyugalomra.

Emlékét a Bedő Albert Emlékérem, valamint az ásóthalmi Erdészeti Szakmunkás-képző Intézet őrzi.

Berde Áron: a Laborfalván 1819. március 9-én születő jogász, későbbi egyetemi tanár, az első magyar tudós, aki meteorológiai és klimatológiai kérdésekkel foglalkozik.

Főiskolai tanulmányai elvégzése után, 1842-től 1844-ig nyugat-európai egyetemeken tanul, majd 1844-től 1863-ig a kolozsvári Unitárius Kollégiumban a természettudományok tanára. 1863-tól a kolozsvári Akadémián a nemzetgazdaság és a politika, majd 1872-től a kolozsvári Egyetemen a nemzetgazdaság és a pénzügytan tanára, 1872/73-ban az Egyetem rektora. Rektori székfoglaló beszédében utal arra, hogy az Egyetemet nem falai, hanem tanárainak szelleme teszi híressé. 1890-ben vonul nyugdíjba. Részt vesz a Természetbarát, a Hetilap, a Kolozsvári Közlöny szerkesztésében. Ír több, az éghajlattal foglalkozó könyvet és tanulmányt. A MTA már 1858-ban levelező tagjai közé sorolja.

1876-tól az Unitárius Egyház főgondnoka.

A természettudomány területén végzett munkájáért Marczibányi-díjjal tüntették ki.

Életét 1892. június 27-én Kolozsváron fejezte be.

Borbély Samu: a Tordán 1907. április 3-án születő, az alkalmazott matematikával, repüléstechnikával és ballisztikával foglalkozó Borbély Samu középiskolai tanulmányait Tordán és Kolozsvárt, gépészmérnöki és matematikai tanulmányait Budapesten és Berlinben végzi. 1940-től a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem, majd 1945-től 1949-ig a Bolyai Egyetem tanára. A II. világháború alatt a németekkel való együttműködés megtagadása miatt letartóztatják. 1979-ben a MTA levelező tagjai közé sorolja. A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem 1978-ban több doktori címmel tünteti ki. 1982-ben a hővezetés műszaki problémáinak megoldásában kifejtett tevékenységéért a Munka Érdemrend aranyfokozatát kapta.

1984-ben Budapesten halálozik el. Székelyudvarhelyen helyezik örök nyugalomra.

Brassai Sámuel: A tudomány 10 ágában jártas Brassai 1797. június 16-án Torockó-szentgyörgyön születik. Kolozsváron tanul, de az 1817. évi éhínség idején útépitőknél dolgozik. 1815-1843-ig nevelő. Közben 1834-től a Nemzeti Társalkodó szerkesztője. 1837-ben a MTA jogelődje, a Magyar Tudós Társaság tagjává választja. 1839-1840-ig a kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára. A szabadságharc alatt Pesten tanít. 1862-től az Erdélyi Múzeum öre, 1872-1883-ig a Kolozsvári Egyetem tanára. Tagja több tudományos társaságnak és tulajdonosa több kitüntetésnek. Ismert munkáinak száma meghaladja a 300-at.

100 éves korában 1897. június 24-én Kolozsvárt fejezi be életét. A házsongárdi temetőben sírhelyét mellszobra jelöli.

Fekete Lajos: Az 1837. június 18-án Tordán születő, erdész, szakíró, akadémiai tanár Tordán és Kolozsváron az Unitárius Kollégiumban, Selmecebányán az Akadémia erdészeti szakán tanul. 1859-től az Erdőigazgatóság kolozsvári kerületében gyakornok. 1867-től selmecebányai akadémiai segéd, majd 1878-tól rendes tanára. Tanít erdőtenyésztés-tant, erdővédelmet, talaj és klímátant, erdészeti-vadászati és úrbéri törvényeket, erdőrendezést, erdőbecslést-értékszámítást és erdészeti statisztikát. 1906-ban vonul nyugdíjba. 4 éven át rektor. Tagja a Magyar Királyi Természettudományi Társaságnak. 1910-től levelező tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. 1896-ban a III. osztályú Vaskorona Lovagrenddel, majd Szolgálati Aranyéremmel tüntették ki. 1960-ban gyémánt oklevelet és az Erdészet Kiváló Dolgozója címet nyeri el.

Mint igen termékeny népszerűsítő szakíró ír az Erdészeti Lapokba, az Erdészeti Kísérletekbe, az Erdélyi Gazdába, a Gazdasági Lapokba és a Selmecebányai Híradóba.

Életét 1916. június 29-én, Selmecebányán fejezi be. Emlékét szobor őrzi.

Fekete Zoltán: Fekete Lajos (1837-1916), a selmecebányai Akadémia tanárának fiaként születik 1877. április 18-án, Selmecebányán. Az itteni főiskolai tanulmányai után 1898-tól a zsarnócai állami erdőhivatal gyakornoka. 1900-tól erdészjelöltként szolgál, majd 1901-1907 között a selmeci Főiskola tanársegédje, adjunktusa. 1911-ben rendkívüli, 1918-tól a főiskola rendes tanára. A főiskola Sopronba költözése után 1934-től 1946-ig, nyugalomba vonulásáig az Egyetem tanára. Több szakkönyve jelenik meg.

A MTA 1941-ben tagjai közé sorolja, 1960-ban az Erdőmérnöki Főiskola Gyémánt-oklevéllel tünteti ki. 1931-től 1841-ig tagja a Felsőháznak. Részt vesz a Magyar Unitárius Társaság munkájában. 1945-ben tagja az Egyházi Intéző Bizottságnak.

Sopronban 1962. április 4-én halálozik el. Az ottani Balfa úti temetőben nyugszik.

Gelei József: A véglénykutatás és a sajtó szaktekintélye Árkoson születik földműves családban, 1885. augusztus 25-én. Kolozsvári tanulmányai elvégzése után a kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. 1909-től a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem tanársegéde. 1912-1913-ban Münchenben és Würzburgban tanul, majd 1914-től a kolozsvári Egyetem magántanára. 1924-től a szegedi Egyetem biológia tanszékének professzora, több ízben dékán. 1941-1945-ig az Unitárius Egyház főgondnoka. Alapítója az Egyház Berde-Bizottságának, tagja az Unitárius Irodalmi Társaságnak. Nevéről több élőlényt neveznek el. 1923-tól a MTA levelező, 1938-tól rendes tagjai közé sorolja. 1982-ben a szegedi Egyetem munkái kiállításával emlékezik meg halálának 30-ik évfordulójáról.

Ismert több mint 100 szaktanulmánya. 1952. május 23-án, Budapesten fejezi be életét.

Gyulai Zoltán: A tanító családban 1887. december 16-án Pipén születő Gyulai Zoltán, egyetemi tanár tordai és kolozsvári tanulmányai után 1906-ban érettségizik, és 1810-ben szerez tanári diplomát. 1911/12-ben, Brüsszelben katona. 1914-től részt vesz az I. világháborúban. 1915-1922-ig orosz fogoly. 1924-1926-ig Göttingában képezi magát. 1926-ban magántanár a szegedi, majd a debreceni egyetemen. 1935-től a kolozsvári egyetem tanára. 1949-től 1962-ig a budapesti Műegyetemen tanszékvezető tanár. Védnöke a budapesti Brassai Sámuel Unitárius Ifjúsági Egyletnek. 1953-tól köri tanácsos. Tagja az Unitárius Irodalmi Társaságnak. 1932-től a MTA levelező, 1954-től rendes tagja. 1953-ban Kossuth-díjjal, 1957-ben és 1961-ben a Munka Érdemrenddel, 1960-ban a Szocialista Munka Érdemrenddel, 1966-ban az Állami Díj I. fokozatával tüntették ki. Tudományos eredményeivel „iskolát” hív életre.

Budapesten 1968. július 13-án elhalálozó tudós emlékét szülőfalujában, a templom falán és szegeden volt lakhelyén emléktábla őrzi.

Jakab Elek: A Szentgericén 1820. február 13-án születő történelemíró székelykeresztúri, majd kolozsvári tanulmányai elvégzése után előbb 1841-1848-ig a nagyszebeni Kincstár dolgozója. 1946-ban ügyvédi vizsgát tesz és 1847-ben Marosszék királybírája. A szabadságharcban Kossuth huszár és a honvéd című újság hadi tudósítója. A szabadságharc bukása után Szentgericére internálják. 1855-től gróf Mikó Imre titkáraként több erdélyi lap szerkesztője. Részt vesz az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Gazdasági Egylet és a Nemzeti Színház alapításában.

1861-től a fő kormányzószék, 1875-től a budapesti Országos Levéltár dolgozója. 1874-ben bejárja Európa nevezetesebb városait. Ismert 118, főleg XVI-XIX. századi erdélyi témájú tanulmánya. Alapító tagja a budapesti egyházközösségnek. 1871-ben egyházát Londonban képviseli.

Könyvtárát a székelykeresztúri unitárius kollégiumra hagyja.

Munkásságát a MTA 1870-ben levelező, 1889-ben rendes tagsággal ismeri el. Tagja a román Astra Irodalmi Társaságnak.

Életét 1897. július 23-án, Budapesten fejezi be.

Kelemen Lajos: Történettudós. A hatalmas adatközlő levelezést folytató Kelemen Lajos Marosvásárhelyen 1877. szeptember 30-án születik, Kelemen Miklós törvényszéki irodatiszt fiaként. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Tanári képesítést Kolozsváron a Ferencz József Tudományegyetem történelem-földrajz szakán szerez. Öt évig az Erdélyi Múzeum levéltárosa, 1940-től 1944-ig levéltári és múzeumi Főigazgató. A levéltári anyag gyűjtésében végzett munkája, művelődés és művészettörténeti munkássága elismerésül a MTA előbb levelező, majd rendes tagjává sorolja.

Corvin-lánccal, a lengyel Polonia Restituta II. osztályával és a Román Munka I. osztályával ismerik el munkásságát.

Főgondnoka az Erdélyi Unitárius Egyháznak (1960-63). Tagja az Unitárius Irodalmi Társaságnak. Emlékkönyv és Műemlékvédő Társaság örzi emlékét.

Hosszas betegség után 1963. július 29-én fejezi be életét.

Kozma Ferenc: A Csekefalván 1844. február 17-én lelkészi családban születő tanfelügyelő és szakíró Kozma Ferenc Székelykeresztúron és Kolozsvárt tanul. Itteni teológiai tanulmányai elvégzése után 1867-69 között Jénában, Heidelbergben és Zürichben tanul. Tanárként a székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban és a Tanítóképzőben tanít. 1873-tól Kolozs megye tanfelügyelője, 1904 és 1912 között a kolozsvári Tanítók Házának gondnoka. Iskolák, óvodák gyermekotthonok életre hívója. Részt vesz a székelykeresztúri Erdélyi Népbank szervezésében. Dolgozik az EMKE-ben az EIT-ban és Székely Történeti Pályadíj Alapban. Munkássága elismerésül 1880-ban a MTA levelező tagjai közé sorolja.

Tagja az EK Tanácsnak, Felügyelő Gondnoka a kolozsvári Kollégiumnak, alelnöke a DF Egyletnek, 1894-től királyi tanácsos.

Életét 1920. május 12-én fejezi be.

Kovács István: A későbbi amatőr történetíró, a legfelsőbb Törvényszék elnöke, Nagyajtán születik 1799. május 3-án. Középiskolai tanulmányait Székelykeresztúron és Kolozsváron végző Kovács István a jogi tanulmányok végzésével (1823) előbb kormányzószéki jegyző majd napidíjas kancellista, 1843-tól az erdélyi udvari kancellária titkára. 1849-től belügyminisztériumi osztálytanácsos. 1862-től államügyész, 1865-től a legfelsőbb törvényszék elnöke. 4 nyelven beszél. 1845-ben a MTA tagjává választja. Erdély 16-17. századi forrásanyagának gyűjtője, történeti vonatkozású cikkek írója. Tagja az EKT nevelésügyi bizottságának, ír a Keresztény Magvetőbe.

Életét Kolozsváron 1872. június 14-én fejezi be.

Kőváry László: A statisztika és történelemíró Kőváry László 1819. július 16-én születik Tordán. Középiszkolai tanulmányait Székelykeresztúron és Kolozsváron végzi, majd a jogi akadémia elvégzése után az országos Statisztikai Hivatal titkára. A szabadságharc alatt az erdélyi hadsereg tudósítója. A szabadságharc bukása után a Pesti Napló munkatársa. A Makk-féle összeesküvésben való részvételéért Kolozsvárra internálják. 1862-67-ig a Korunk című lap munkatársa, 1860-tól kiegyezéspárti politikus. Részt vesz az Erdélyi Múzeum alapításában. Írói célja a szabadságharc bemutatása. 61 lapban 316 tanulmánya jelenik meg. 1883-tól levelező tagja a MTA-nak.

Életét 1907. szeptember 25-én Kolozsváron fejezi be.

Kriza János: A lelkési családból származó Kriza János Nagyajtán születik 1811. június 28-án. Torockói, székelykeresztúri és kolozsvári tanulmányai után, mint kolozsvári lelkész, Berlinben tanul. 1861-től az egyház püspöke. Mint irodalmárt Petőfi előfutárának tartják. Gyűjti a székely néphagyományokat. Kiépíti az angol-amerikai egyházi kapcsolatokat. Megerősíti az egyház autonómiáját. Megalapítja a Keresztény Magvetőt. Alapító tagja az EME-nek. 1841-től a MTA levelező, 1863-tól a Kisfaludy Társaság tagja. Nagyajtai szülőházát emléktábla jelzi. 1883-ban verseit Albumban jelentetik meg. Híve Eötvös iskolapolitikájának.

László Gyula: A régész professzor, festőművész Kőhalmon születik 1910. március 14-én. Az I. világháború után szüleivel kerül Budapestre. 1933-ban szerez tanári oklevelet. 1934-től a Nemzeti Múzeum gyakornoka, 1937-től öre. 1940-ben egyetemi magántanári diplomával a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem tanára. 1950-ben, mint a MTA Régészeti Főbizottságának tagját az Akadémia tagjai közé sorolja. 1953-tól a Nemzeti Múzeum középkori osztályának vezetője. 1969-től tanszékvezető egyetemi tanár, több tudományos társaság tagja. Az U.I. Társaság tagja. Téli Konferenciák és a DF egyesület előadója. Több hazai és külföldi kitüntetés tulajdonosa.

Életét 1998. június 17-én fejezi be.

Orbán Balázs: A Székelyföld leírása című munka alapján a „legnagyobb székely”-nek mondott Orbán Balázs 1829. február 3-án születik Lengyelfalván.

Szüleivel – örökösödési ügyben – törökországi tartózkodása alatt megfordul Palesztinában, Szíriában, Arábiában és Egyiptomban. A magyar szabadságharc alatt szabadcsapattal kívánja hazáját segíteni. Konstantinápolyban 2 évig a Törökországba emigráló magyarok ügyével foglalkozik, majd Angliában szolgálja a magyar szabadságharc ügyét, 1859-től Erdélyben, Szejkefördön és Udvarhelyen lakik. Részt vesz a politikai életben, Székelykeresztúr majd Berettyóújfalu képviselője. 1865-ben politikai okokból csatlakozik az Unitárius Egyházhoz. A politika mellett gyűjti a néprajzi hagyományokat. Munkásságát a MTA tagsággal jutalmazza. Anyagiakkal segíti a székelykeresztúri iskolát. Életét 1890. április 19-én fejezi be. Emlékét zarándokhely és a székelykeresztúri iskola őrzi.

Pálfy Móric: A geológus Pálfy Móric Bágyonban születik 1871. október 21-én. A kolozsvári Egyetem elvégzése után az Ásvány és Földtani Intézet tanársegéde, majd 1895-ben a doktori vizsga letétele után a Földtani Intézetben dolgozik 1919-től nyugdíjazásáig, 1926-ig.

Vizsgálja az erdélyi hegyek kőzeteinek vegyi összetételeit, a kőzetek korviszonyait, de vizsgálja a föld felszíne alatti vizek keletkezésének körülményeit is. Elnöke a Földtani Társulatnak. 1912-ban Szabó József Emlékéremmel tüntetik ki. 1915-ben a MTA tagjai közé választja.

Életét Budapesten 1930. augusztus 16-án fejezi be.

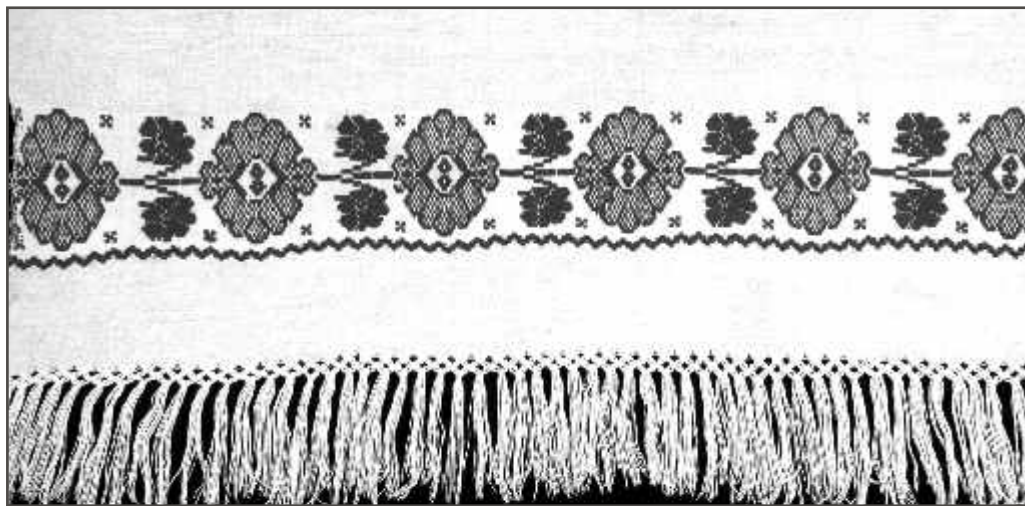
Supka Géza: A Könyvnapot életre hívó Supka Géza Budapesten születik 1883. április 8-án. 1919. szeptember 25-én csatlakozik az Unitárius Egyházhoz. Régészeti tanulmányait a gráci egyetemen végzi. 1904-től a MN Múzeum Régészeti Tárának dolgozója. Meghívott előadója az európai fővárosoknak. 1918 végétől prágai követ. Irodalmi és kritikai folyóirat szerkesztője. Tagja a Polgári Demokrata Pártnak. Országgyűlési képviselő. Szabadkőműves nagymester. A keleti régészet híve. Többször tart előadást az Unitárius Egyház összejövetelein. Tagja a MTA-nak. Budapesten, 1956. május 26-án halálozik el.

Varga Béla: Püspök, majd egyetemi tanár, neokonzervatív filozófus, a szabadelvű kereszténység szószólója. 1886. október 23-án születik Tordán. Tordai és kolozsvári középiskolai tanulmányai után a kolozsvári egyetemen tanári diplomát és doktorátust szerez, 1910-ben, Németországban és Angliában folytatja tanulmányait. 1912-től a kolozsvári Unitárius kollégium, 1915-től az egyetem magántanára. 1926-tól teológiai tanár, 1938-tól püspök. 1940-től a kolozsvári egyetem neveléstudományi tanszékének tanára. Bölcséleti, neveléstudományi és teológiai munkásságát MTA 1940-ben tagsággal, az állam Corvin-koszorúval ismeri el. Életét 1942. április 10-én fejezi be.

Xantus János: A változatos életutat befutó Xantus János Csokonyán 1825. október 5-én születik. 1886-tól tagja az Unitárius Egyháznak. Előbb Győrben tanul, majd Pesten szerez ügyvédi képesítést. 1848-ban, mint 46-ik gyalogezred főhadnagya fogságba esik. Besorozzák az osztrák hadseregbe, de megszökik, és Amerikába hajózik. Itt állat- és növénygyűjtéssel, valamint meteorológiai megfigyelésekkel foglalkozik. 1866-tól a Budapesti Allatkert igazgatója. 1868-ban tagja a délkeleti expedíciónak. 1873-tól a MN Múzeum igazgatója. Tagja a MTA-nak. Gyűjtésének száma 127000. 24 állatot és két növényt neveznek el róla. Különböző lapokban munkáinak száma 220.

Életét 1894. december 13-án, Budapesten fejezi be.

Szentiványi Tamás: A Szentivánlaborfalván 1920. november 2-án születő egyetemi tanár Brassóban, Sepsiszentgyörgyön és Kolozsváron tanul. Előbb az Agrártudományi Egyetem Állatorvostudományi Karán, majd különböző oltóanyag laboratóriumok dolgozója. 1970 és 1975 között az ENSZ mezőgazdasági munkájában vesz részt. 1976-tól az Állatorvostudományi Egyetem járványtani tanszékének tanára. Munkássága elismerésül 1980-ban a MTA rendes tagjává választja. Több külföldi intézet tagja és kitüntetettjeként 1991. április 14-én, Budapesten fejezi be életét.

Plázaszéli pletyka

Plázaszéli pletyka, tán nem is vallomás.
Főlényeskedhetnél, de úgyse hallja más.
Porszívózol inkább, amíg a gép kimos.
Tudom, a régi szennyes, emléknek is kínos.

Ami pecsétes bennem, te azt subickolod.
Odébb gépek búgnak, itt nincs elektromos
készülék. Itt bennem. Csak halk tengerzúgás.
És nincs csillogó ablak, sosem volt bölcs tudás.

Éles szilánkok vannak a szép tükrök helyén.
Szétmálló rongy a vállon, sohasem bőrmellény.
Óvatosan érints, apályos tenger vagyok,
kincsnek rossz rejtekhely, égnek túl csillagos.

Magyarosi Árpád Fiúka: Önarckép

A *Partium* és az *UART* Budapesten

Nem tudok beszámolót írni. Nem szeretnék beszámolót írni. Emlékezni, azt minden mennyiségben. Megragadni az időt. Megfogni a nyakát. Míg bele nem fullad. Hadd érezze, mekkora fájdalom a múlása. De megírni mindezt? Pedig erre kért *Felhős Szabolcs*, a *Partium* című negyedéves folyóirat főszerkesztője. – Gyere a pimbe! Megéri! – mondja a telefonban. Oda... A Petőfi Irodalmi Múzeumba, ahol őrzik, dédelgetik a páratlan magyar irodalom értékeit, miközben helyet kap, aki még él. Aki ír, abban megindul valami, ami esszé. Magyarul kísérlet. Megidézendő azt a délutánt. 2009-ben március 4-én. Délután öt óraker. Károlyi Palota. Károlyi Mihály utca. Károlyi-kert. Kávéház és étterem. Itt minden a grófról szól. A bolond gróf! Mert képesek voltak kimondani. Ingyen osztogatta a földjét! Háládatlan népség. Gróf Andrassy Katinka vörös grófnő emléke még közelebb simogatja az ember arcát. *Genius loci*. De valahogy mégsem ők derengenek, hanem az irodalom. Melynek fellegvára ez a palota. Mozdíthatatlanul. Még ma is sikk idejárni. Hát még ha a PEN Klub a rendező-szerv. Mert a *Partium* túl a kelet-magyarországi régión, átnyúl Kárpátaljára, kinyit egy hatalmas körzöt a térképen, és rajzol egészen Kolozsvárig.

A Lotz-terem áhítata. Bordó drapéria a falakon. A dupla koronájú, hatalmas csillár a Lotz Károly festmény közepéből ereszkedik alá. Gyűlnek az emberek. Sokan. Barátsággal ölelkeznek össze azok, akik régen nem látták egymást. Az ember óhatatlanul felnéz. Fürkészi a színeket. Lotz képe mintha csak a későbarokk Itáliájából lebegett volna ide, mint egy ágától elszakadt óriási falevél. *Giovanni Battista Tiepolo* dereng furamód, s nem a Magyarországon is sokat alkotó osztrák óriás, *Anton Maulbertsch*. Talán a fehérsége miatt. Meg a halványkékjei. A zseniális velencei festőnek a dúsan burjánzó ornamentikái hiányoznak, mivel a mennyezet struktúrája nem olyan, hogy bármi is behatolhatna a festménybe.

Lassan mindenki leül, de még sokan halkán fészkelődnek. A hatalmas bejárati szárnyasajtó embermagasban aranyló rézkilincse szinte percenként lenyomódik, készségesen beengedve a későn érkezetteket. A pulpitus asztala mögött ülnek az *UART* és a PEN Klub vezetői, tőlük balra, a nézőnek jobbra, félkörívben mindazok, akik műveket hoztak, hogy fölolvassák őket, hogy megmutassák magukat, itt Budapesten, noha kimondatlanul, de ott a gesztus, az irodalom nem fővárosi kiváltság.

Szólásra emelkedik *Benyhe János*, a Pen Klub főtítkára. Finoman, úri módon beszél, de iróniája ha meg nem rázza is a közönségét, mégis kuncog mindenki, aki vevő humorára. Érti ő, hogy mi is az az *UART*. Unitárius Alkotók Társasága. De ott, ott az R-betű. Az micsoda? Kérdi, és mosolyog. Alternatívák. Esetleg rendes alkotók? Vagy éppen rendhagyóak? Csupa r-betű. A néző is megnyugszik. Csak megindul benne a kérdéssorozat, mely minden valamirevaló esszéistában föltüremkedik. Eszébe jut egy régi Új Ember-béli hirdetés. „Katolikus érzelmű villanyszerelő bármilyen elektromos munkát vállal, hétvégén is. Nyugdíjasoknak kedvezmény.” De mennyi jelentősége van az illető vallási érzületének, ha egyszer villanyt szerel? Jobb lesz ettől? Vagy netán ájtatosabban végzi a vezetékek kihúzását a falból? Isten nagyobb dicsőségére? Ilyesmire gondol, miközben nem érti, hogyan lehet valaki unitárius alkotó. Érti ő, tudja, hogy művész és ember olykor elválaszthatatlanul egy. És *egy az Isten* az unitárius vallásban. Nincs Szentháromság! Pilinszky viszont sokszor emlegette, hogy minden művészet eleve vallásos gyökerű, külön vallásos művészet nincs is. Tautológia lenne. Ugyan a XX. században volt egy stílusirányzat, a neokatolicizmus, olyan nagyságokkal, mint *Claudel*,

Mauriac, Bernanos, Julien Green, Max Jacob. A lengyel *Milosz*. És a mi *Pilinszky Jánosunk*. A kereszténység itt a lényeg! Melyet így foglal össze Paul Claudel *André Gide*-hez írott levelében: „Mi tragikusabb, mint a láthatatlan harca a látható ellen? A keresztény nem egyensúlyi állapotban él, mint az antik bölcs, hanem konfliktusban. Minden tettének következménye van; az állandó alakulás állapotában érzi magát... Csak a keresztény ismeri igazában a vágyat. És csak a hatalmas, élettelen keleti művelődések ismeretében érti meg igazán az ember, milyen fölbecsülhetetlen kovász volt a kereszténység. Éppen azzal, hogy egyetlen olyan része sincs az emberi természetnek, amelyet nyugton hagyna.” Axiomatikusnak is gondolhatjuk ezt a levélrészletet. Az unitárius és más protestáns - keresztény. És ez a lényeg. Az unitáriusok két művész-vezérlőcsillaga *Bartók Béla* és az amerikai építészet utolérhetetlen alkotója *Frank Lloyd Wright*. Unitárusságukat azonban nem jelzik sem a zeneművek, sem az épületek, ha csak annyiban nem, hogy puritán lelkek voltak, irdatlan tehetséggel megáldva-megverve, mondjuk ki nyugodtan: géniuszai borzalmas huszadik századunknak. A nagy építész például erősen hatott a magyar építészet *Bartókjára*, *Makovecz Imrére* éppúgy, mint a homlokegyenest más fölfogású szintén Kossuth-díjas doyenre, *Zalaváry Lajosra*. Maga *Bartók* pedig mindkét építészet esetében zsigeri, mindennapi élmény, mindennapi éltető kenyér.

Az *Osztávata Együttes* hangszeres kísérettel és énekkel köszönti ezt a meghitt, családias estét. A csellónál szép és nemes tartású fiatal nő, s ahogy térdei közé szorítja a hangszert, csak is *Berény Róbert* híres festménye libben elő a tudatalattinkból. *Lengyel János* megzenésített versei. Pergő ritmusban, ahogy azt már szokhattuk *Weöres Sándor* költeményeinek ilyesfajta interpretálásaikor. Talán a legszomorúbb költő, *Juhász Gyula Szerelem?* című verse – itt a művész számára is ismeretlen, egyszери, pillanatnyi boldogságot fogja meg – fanyar sorokba fullad: „Én nem tudom, mi ez, de érzem, / Hogy megszépült megint az életem, / Szavaid selyme szíven simogat, / Mint márciusi szél a sírokat.” A megzenésítés talán vidámabbra sikerült a kelleténél, ami persze nem baj, legalább ez az irodalmi est üzent valahová, a csillagok közé, hogy *Juhász Gyula* még mindig él, örökre bezárva magát a versszerető emberek szívébe. Mert elhangzott a *Testamentom* is az ismert dallamokkal, és megjelent *Szemes Mari*, aki 1988 decemberében távozott mindössze ötvenhat évesen, ez a nagy színésznő húsz év után is megjelent annak, aki látta őt a közszolgálati csatornán – akkoriban nem volt más –, amikor zseniálisan elénekelt, s amikor odaért az utolsó sorokhoz: „És nézni: édesanya alszik-e, / S álmában megcsókolni a szívét, / S érezni, most is rám gondol szíve; / Szeretnék néha visszajönni még!” nem könnyezett, bár párás szemmel nézett a kamerába; hiába, színésznő volt, *Anna Magnani* és *Anne Girardot* magyar reinkarnációja, ki egyszerre volt úrinő és piaci kofa, vérbeli művész, aki tudta, nem szabad sírnia, azt meg kell hagyni a nézőnek, pedig oka lett volna rá: a fölvetel előtt értesült a szív- és elmeszaggató hírről: meghalt édesanyja!

Ez a gyönyörködtető lebegés már az est végefelé történt, előtte azonban föl-vázolódott a *Partium* és az *UART* története. A debreceni *Dusa Lajos* költő idézi meg a hőskort, 1987-et, amikor is megalakult a *Partium Irodalmi Társaság*, *Ratkó József* elnökletével. A költő fölolvassa magával hozott verseit szerényen és rendkívül visszafogottan. *Balázs László Gábor: előad; Budaházi Istvánt* hozza közénk bensőséges, anyát-apát szólító gondolati lírájával. *Ószabó István* – a *Partium* alapító főszerkesztője – az anyaföld fölmagasztalását sugározza felénk verseinek előadásakor, mely líra jóval több, mint pusztá röghözkötöttség. *Vas István* szonettjéből szólalt meg valami nagyon régen eltemetett érzület. „De nem lehetek albán kecskepásztor, / Sem angol költő, se szláv, se zsidó. / Nem örököltem kincset apától, / De nem is nyúlhat hozzá hódító. / Költő vagyok, csak rögeszme köt meg. / Jobbágy se volt soha röghözkötöttebb”.

Orbán János Dénes, a meghatározó tehetségű erdélyi költő személyesen nincs jelen, de küldte maga helyett *Farkas Wellmann Endrét*, a költőt, Kolozsvárról, aki Nérót verselte meg, s még így is elringatva a hallgatóságot a költemény jambikus hullámmásával. Így már kezd de-

rengeni. Régiós lapból hogyan válhat nagyrégióssá egy folyóirat. A partiumi terület Ungvártól egészen Temesvárig értelmezendő. Magam pedig Budapestről írom a beszámolót, ha annak lehet nevezni, s közben Jánosi Zoltánra gondolok, aki kötődik a Partiumhoz, s Ratkó József hatalmas örökségéhez. Kineveztem őt egyik esszémben őrzőnek, aki vigyáz a kelet-magyarországi strázsán. 2005-ben jelent meg Kalász László válogatott verseskötete, melyet Jánosi Zoltán lektorált és írt *A világ dallama* költeményei mögé utószót. A bartóki ihletettséggű versáradás még a legsilányabb, magára hagyott lelkeket is fölemeli, és megtartja örökös lebegezésben mindörökre. Jánosi másik nagy tette egy vaskos kötet, melynek címe: „*Kő alatti fény*” – *Ratkó József és „két” nemzedéke*. Itt fénylik föl igazán, mi is a Partium- folyóirat szellemisége, az alapító „*atya*” 1989-es halála óta is mindenkori jelenvalósága, mert aki ilyen verseket írt, az ott hunyorog a többi csillag közt az égen, mely leginkább a Kárpát-medencére szórja fényét és nemcsak éjszaka. Ratkó próféciája csak ma visszhangzik igazán! „Itt több a spicli, mint az ember, / itt jobb a halál, mint az élet – / mégis: az ellenükre élek.” Ezt mutatta föl a Partium-délután, ez a folyóirat bemutató, melynek három korszakát mutatta föl a szerkesztő, költő, muzsikusz; előadóművész – *Balázs László Gábor*, akit újra kell említeni, mert az 55 éves korában elhunyt *Magyar Józsefet* hozta vissza közénk egy dörgedelmes verssel, nagy indulatú sorokkal, valódi művészi élménnyel gazdagítva a nézőt-hallgatót. És a szívben megint öszszeér két költő. Magyar Józsefet 2008 őszén abban a Nagykállóban helyezték örök nyugalomra, ahol ma már talán klasszikus elődje, maga Ratkó József volt a járási könyvtár igazgatója...

Aztán az est végén kézbe vettük a *Partium Téli számát*, melynek borítóján ott tekereg, mozdul a korát jóval megelőzve a manierista-korabarokk festőgénuszának, *Domenikusz Theotokopoulosznak*, (a görög) *El Greconak* Apokalipszis című festménye, mely alcímében *Az ötödik pecsét feltörése*. Ebben a viharzásban adja át magát a tél az enyhet hozó tavasznak, mely elhozza nekünk Krisztus föltámadását, hogy szorongásainknak gátat vessen, az örök élet reménységével.

Kilépek a Károlyi Palota hatalmas kapuján. Utam a Centrál Kávéház irányába vezet. Lebegő szellemalakok suhannak. *Nemes Nagy Ágnesé, Lengyel Balázsé, Pilinszkyé*. Az összes Újholdasé, kiknek ez a pompás kávéház volt a törzshelyük. Befordulok a Cukor utcába. Pár lépés az egész, s jobbról rámköszön a Szívárvány-köz. Mely még az ántivilágban azért kapta a nevét, mert oly szűk és sötét, hogy arra gondoltak az akkori városvezetők, legalább az utcánév adjon némi derűt. Több mint két évtizedes küzdelem után, e sorok írója elérte, hogy 2009-től Pilinszky János-köz legyen ez a sikátor, melyet szépen felköveztek. Pürroszi győzelem ez, sok apró halállal. De sikerült. Nem nyílik ide egyetlen ajtó sem. 1-1-ig, 2-2-ig, jelez az utcatábla. Nagy költőnek piciny utcácska. Pilinszky elégedetten bölintana. Mert nála a nagyság a verseiben tündökölt, emberként derűs volt, barátkozó és tegezte az egész világot. Életkörülményei nagyon szerények voltak. Pont akkor született és halt meg, mint irodalmi „istene”, *Dosztojevszkij*. Nem számmisztika ez, csupán ténybeli közlés. A két íróóriás éppen hatvan évet élt. Sötét van, a lélekben világosság. Föl kellene avatni az utcát. Erről gondolkodom. Meg napjaink újabb vitáiról. Hogy van a *magyar irodalom*, és a van-e *magyarul írott irodalom*. Pilinszkyénél nem találunk egyetlen költeményt sem, mely a magyarság sorskérdéseivel foglalkozna. Még az *Apokrif* sem olyan vulkánkitörés, mint *Dsida Jenő Psalmu Hungaricusa*. A Partium-est után csak egyet tudok biztosan. Aki magyar nyelven ír, az magyar író. Pilinszkyvel szólva: mindnyájan, menthetetlenül egyek vagyunk.

Ünnepi beszéd*

Váci Mihály korai halálának tragikumája önmagában is fontos témája lehetne egy emlékezésnek, tanácskozásnak. Most mégsem erre vállalkozunk, hanem a költő utókorát kívánjuk áttekinteni. Közel negyven év telt el, hogy Hanoiból 1970. április 16-án megérkezett a szörnyű hír: meghalt Váci Mihály költő. Évtizedek múltak el, hogy a gyász napjait megéltük, mégsem tudtuk igazán feldolgozni magunkban korai elvesztését. Negyvenhat esztendő volt csupán... Joggal vetődik fel a kérdés: mit ért volna el költőként, íróként, közéleti emberként, politikusként, forradalmárként, ha megadatik számára a békés hosszú élet. Csak jóslásokba tudunk bocsátkozni. Annyi azonban bizonyos – ha a meglévő műveit és félbehagyott írásait, terveit elemezzük –, hogy a szociográfikus indíttatás méginkább fölerősödött volna irodalmi munkásságában, tetteiben. Még többet szólna a „zseze-madarakról”, a „szegények hatalmáról” és az emberi kiszolgáltatottság ellen harcoló „bürokronéziáról”. Ezek mind-mind olyan témák, sorskérdések, amelyek ma talán még sokkal aktuálisabbak, mint a költő életében. Ennek bizonyítására idézzük fel a *Méltó hatalmat* című versének egy részletét:

Mert bár szorongatott hazában éltem,
nekem szabadságnak az nem elég,
ha a nyomorúság leveszi népem
szájáról fojtogató tenyerét.
Azért csupán, mert már nem szolga régen,
– még nem szabad a nép!

Nem szolga már – de még nem szabadult fel
urai zsarnok erkölce alól.

Ezek a sorok is azt igazolják, hogy Váci Mihály mélységesen elítéli a hajlongás, megalázkodás, megalázás mindenféle megnyilvánulásait, amelyek – az ő szavaival – „gerincferdüléshez”, „egyensúlyvesztéshez” vezetnek. A szolgaságnak még a tudatban rejlő maradványait is fel kell számolni ahhoz, hogy az ember emberhez méltó szabadságban élhessen:

Hogy kiáltsam, hogy ráébredjenek:
– csak az uralkodik, azé a hatalom,
az hódít hazát, jövőt, lelkeket,

---

* Elhangzott Madár János előadásában 2009. április 24-én Budapesten a Váci Mihály Kollégiumban (XIV. Mogyoródi út 128.) a költő szobránál. A halálának harminckilencedik évfordulója alkalmából rendezett országos Váci Mihály-ünnepségen részt vettek a költő nevét viselő intézmények, irodalmi és művészeti közösségek (Nyíregyháza, Tatabánya, Veszprém, Nagykáta, és más települések irodalmi képviselői). Vásárosnaményból a Partium Műhely részéről Felhős Szabolcs felelős szerkesztő vett részt az ünnepségen.

kié az erkölcs, tudás, szorgalom,
a teremtés démona szállta meg,
tetteivel nyert érdemet,
műveiben hisz – hát él már szabadon.
Ó, teljesedj ki, értünk lett forradalom!

Ha Váci Mihály szabadság-verseinek rokonságát, forrásvidékét keressük, akkor nem kerülhetjük meg *Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila, Illyés Gyula* nevét. Váci Mihály irodalmi munkássága – forradalmiságában, népet és hazát féltő aggodásában, jobbító szándékában – egyenes folytatása a nagy elődök költészetének. Csak gondoljunk a *Szár-mazás; Ezt! Itt! Most!; Szabadság! Tégy gazdaggá minket!; Kitárt szegénység; Még nem elég!; Mindenütt otthon; Fogadjatok magatok közé; Százhuszat verő szív; Azokhoz tartozom; Kelet felől; Szegények hatalma; Hű lázadás; Méltó hatalmat; A jövő irgalmáért* című verseire. Ebben a versvonalatban jól kitapinthatók azok a hagyományos költészeti, esztétikai elemek, amelyek Váci Mihályt néhány évtizeddel ezelőtt országosan ünnepeelt költővé emelték. A folyóiratokban állandóan olvashattuk verseit, prózai írásait. Szaválóversenyeken az ő neve hangzott el leggyakrabban, a rádió, a televízió is folyamatosan adott helyet verseinek, prózai írásainak... Intézmények, közösségek vették a költő nevét...

Ma viszont csönd veszi körül Váci Mihályt és költészetét. Mi lehet ennek az oka? – jogosan vetődik fel a kérdés. Az akkori népszerűség volt-e eltűzött, vagy a mostani feltűnő mellőzés tekinthető-e méltánytalannak? Nehezíti a kérdések megválaszolását, hogy a halálát követő elmúlt évtizedek alatt kísérlet is alig volt arra, hogy a Váci Mihály személye és életműve körül már életében is fel-felbukkanó ellentmondások tisztázására kerüljenek. Irodalmi kritikánk és irodalomtörténet-írásunk máig sem próbálta meg igazán a költő szellemi örökségének, jelentőségének felmérését, s helyének kijelölését a legújabb kori magyar lírai átlényegülésben, fejlődésében. *Kovács Sándor Iván* kismonográfiája két évvel a költő halála után jelent meg. *Kovács Sándor Iván* könyve óta komoly értékelés, elmélyült elemzés, tanulmány alig jelent meg Váci Mihályról. Könyvkiadás terén még csak-csak történetek lépések. Gyűjteményes kötetei újra megjelentek. Terjedelmes válogatás készült a prózai írásaiból is (*Toldi feltámadása*). Kiadták *Utazás Bürokronéziában* című satírikus művét. Reprezentatív válogatással szerepelt a Harminc év címen indított sorozatban; és 1979-ben megjelent az *Összegyűjtött műveinek* minden korábbiánál teljesebb kiadása. Ezt követően még nagyobb csend vette körül a költő nevét és műveit. Nem véletlen, hogy *Katona Béla* irodalomtörténész egyik tanulmányában *Váci Mihály ébresztéséről* beszél.

Mi, akik összesereglettünk az ország minden tájáról és itt állunk a költő szobránál, jól tudjuk, hogy ki volt Váci Mihály. Közéleti elkötelezettségű, az írást szolgálatnak tekintő, a közösségek gondját felvállaló, népből-nemzetben gondolkodó nagy alkotó. Ezért is felháborító az a hallgatás, ami körülveszi Váci Mihályt és a hozzá közel álló népi szellemi vezéreket: hogy csak *Veres Péter, Szabó Pál, Garai Gábor, Simon István, Csanádi Imre, Benjámin László* nevét említsük. Hiszen Váci Mihály és költészete velük rokonítható leginkább. Ha továbbgondoljuk mindezt – *Móricz Zsigmond, Mikszáth Kálmán* körül is elég nagy a csend. Miről is van szó valójában? Ezek a költők, írók nem írtak volna maradandó alkotásokat?! Vagy máshol kell keresnünk a mellőzések forrását?! Bátran kimondom, kedves barátaim! A világ változott meg, a társadalom, a közízlés... Ugyanis a mai fanyalgó irodalomértelmezés szerint Váci Mihály költészete túlságosan a hagyományokban gyökerezik, valóságközeli, népi, helyenként didaktikus, és retorikus pátozt hordoz. Ma-

gam is értetlenül állok sokszor, ha ilyen lekezelő, felületes kifogásokat hallok vagy olvasok Váci Mihályról és a népi írók mozgalmához kötődő alkotókról. Hosszas meditatálás után mégis valamilyen felemelő, jó érzés tölt el végül, hiszen tudom, hogy az a költő, író, aki hitelesen szólal meg műveiben – és ezt a népe, hazája jövőjéért teszi – az nagy alkotó.

Első kötete, az *Ereszalja* 1955-ben jelent meg, majd gyorsan ívelt a pályája, egymást követték az újabb és újabb kötetek: *Nincsen számodra hely* (1957); *Bodza* (1959); *Mindenütt otthon* (1961); *Szegények hatalma* (1964). Az *Eső a homokra* (1968), majd *A sokaság fia* (1970) című kötetekben fényesen igazolta tehetségét, ezekben a kötetekben lett érett költővé. Művek egész sora emelte a legnagyobbak közé. Nem véletlen az sem, hogy Kossuth-díjat kapott. És még egy rendkívül fontos tény: Váci Mihály elmúlt 30 éves, amikor az első verseit leírta. Tizenöt esztendő alatt teremtett jelentős irodalmat, költészetet, amit *Illyés Gyula* is elismert. *Farkas László, Baranyi Ferenc, Sárándi József, Ladányi András, Toldi Éva, Tasnádi Gábor* és mások (a nevét viselő iskolák, intézmények, közösségek) sokat tehetünk azért, hogy önálló könyvekben, elemzésekben, tanulmányokban, szavalóversenyeken, irodalmi rendezvényeken segítsük ennek a hatalmas életműnek az ébrentartását. Mi, akik szeretjük, tiszteljük őt, tudjuk, hogy hol van a helye az irodalomtörténetben és az élő irodalomban. Kötelességünk tehát, hogy tudatosítsuk költészetének jelentőségét, máig érvényes üzenetét:

Énnekem ezt a homloknyi országot,
ezt a kitépott szívnél nem nagyobb hazát,
e népet és e kor meredekjeit
adta sorsomul a lét...

Olvashatjuk az *Ezt! Itt! Most!* című versében, amely közvetlen megszólításával maga mellé rendel bennünket. Jó érzés, hogy – a rossz tapasztalatok ellenére – egyre többen vagyunk, akiknek fontos Váci Mihály és költészete. A nevét viselő irodalmi körök, intézmények és iskolák – tanárok és diákok – közössége lehet az a biztos bázis, amely tovább viszi Váci Mihály szellemi örökségét.

„Megtartó nyírfaág”

(Keresetlen szavak Madár János: Hullong az idő című kötetéhez)

Kitárt tenyerünkől táplálkozik az idő. Naponta megjelenik, mint Prométheusz májtépő madara.

A nyírségi dombokhoz láncolt gyermekkort sebezni, csőrével tépni, tépázni, a sírás fájdalmáig gyötörni.

Aztán? Aztán heged, gyógyul a seb, és ha lassan is, szél szárítja fel a könnyeket. Azonban a már gyógyult, láthatatlan sebzést – mint ép testet a fájdalom – még sokáig kíséri nemcsak emlékként, de az időben hordozva, szinte már genetikailag kódoltan.

Zömök, fekete klottgatyas gyermek áll egy nádfedeles ház végében. A házfal és az ól végében szinte piroslik a nyári alkony sugara. A mezítlábás gyermek szeme elől a dombok mögül eltűnik a nap. Meghalni ment, vagy csak aludni? A fiú már tudja, hogy inkább aludni, hogy majd reggel Keleten felébredjen.

Pedig az este elvérzett ott a házfalon és mégis felkel.

Nem úgy, mint az Ember, aki meglékelt testtel vérzik el.

Az miért nem kel fel reggel? A gyermek reménykedik, hogy majd egyszer. Ám hiába vár. Csak hiánya nő napról-napra, és a kisfiú szomorúan érzi, hogy valamit elvettek, elloptak tőle. Egy világgal szembesül, „az élet és halál kegyetlen törvénye szerint...” folytatódik immár a serdülő és az ifjúkorban is ez a hiány, az árvaság. Párosul e táj embereink mindig krajcárhiányos, szegényes sorsával.

Mert hálátlan méhű anyaföld erre a homok. A harmadát sem adja vissza annak a munkának, amelyet verejtékkel is öntözve megkapott.

Innen indul Madár János küldetéses-kiválasztott útjára, a „Kegyetlen örökség” letéteményeseként, „öreg ház, szegények” ismerőseként. Húséggel vigyázza ezeket, s férfiként keresi a szerelmet. „Legyek már végre valakié / érte szeressek tengert és gyöngyöt. / A végtelen hullámain felizzó fényt, / holtak fölött hamvadó göröngyöt.” Keres, otthont keres a hazában, bújva a gyermekek arca mögé, és készül szólni: „... mert szólnom kell, / szétfeszíti nyelvemet a tenger. / A végtelen hullámozása énekre tanít, / hogy szívemre emeljek valakit.”

Mert az otthona „... lehessen ez a föld, / bányával aládúcolt hegyek,” – írja és a valakihez való tartozásról így szól: „itt szeretnék a szerelemért – / az egyetlen emberért tenni, tenni.”

Igen, tenni. Az „énekhez hajló tájban”, ahol a kedves lépteit maga a végtelen. „Nem lehetek már sohasem védtelen,” – írja, vallja. S az élet fintora, hogy a homok dombok fia, mint új honfoglaló, a hegyek között talál szerelmet, házat és hazát. „Engem, az új honfoglalót, / a mátrai hegyek kék fenyvesei hazavárnak.”

Igen, menni kell, hogy az ember végre megtudja, megtapasztalja azt, mit is jelent szeretve lenni.

Csak földrajzilag kerül távolabbra. És mégis. Szinte kicserélődik körülötte a világ. Az itt született versek egymásutánjaiban is föl-fölvillan egy-egy kép erejéig a gyermekkor, a

nyíri táj és az emberek. Ezek a verssorok más-más dimenzióban láttatják a múltat, vagy akár a mát.

Madár János tudja, – megszenvedett érte –, hogy mi az írástudók felelősége. Ady Endrét, József Attilát megidézve keresi népe boldogulását. A Por és hamu, Szébb hazát! – című versekben a Rend megbomlását észleli és a képmutatás megújult győzelmeire figyelmeztet.

„Szébb hazát képzelek / magunknak. / Emberhez méltó / születést, / halált.”

„Új kor jött - / és a szemünkre lépett!”

„Gyanúsak itt / a tiszták.”

Pedig tiszta szigorúság kellene. „Népben és nemzetben” gondolkodó, cselekvő emberek. A megszenvedett emberöltők után egy szébb, egy jobb kornak kéne jönni, lenni.

Madár János nem bújik ki a felelőség alól. Nem odáz el dolgokat, és másokra sem mutogat. Fegyelmezett ember, költő.

Megélt élményű versei fájdalmasan igazak.

Ezért is nehéz a vele egyszerre induló, sokszor együtt bukdácsoló verselőnek írni a Hullong az idő verseskötetről. S a költőről, aki igazándiból mindig is, lélekben biztosan itt van a Nyírségben. A nyíri tájban, hol megtartó nyírfaág!

Madár János: Hullong az idő

Orpheusz Könyvkiadó – Budapest, 2008.

Suki Benedek kelyhe 1437-1439

...Koncertek a Bartók Béla Unitárius Egyházközségben...

Újabb sikeres koncertet hallgathattak meg az arra járók április 24-én, pénteken este a Hőgyes Endre utcai unitárius templomban. Ez alkalommal a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem harmadéves karvezetés szakos hallgatóit hallhatta a közönség, akik első ízben mutatták be az idei vizsgakoncert műsorukat.

Az előző év októberétől, a legkülönbözőbb szervezésben megrendezett koncerteknek szolgált helyszínéül a remek akusztikájú Unitárius templom. A jazztől a könnyedebb karácsonyi műsorokon keresztül, a kamaraegyüttesek és énekesek segítségével, rendkívül változatos műsorokat hallhatott a publikum, többek között dalokat, spirituálékat, kórusműveket, feldolgozásokat, kantátákat és egy teljes kantáta ciklust is, az *Arc Nova* régizene együttes segítségével.

A legutóbbi koncert, melyet a Zeneakadémisták harmadéves karvezetői adtak, nagy szervezési kihívást jelentett az évfolyamnak, mivel a koncert során négy különböző kórus-összeállítás kellett megjelenjen a pódiumon, melyek a karvezetők által meghívott kórustagokból álltak. A szervezés nagy része Tőri Csaba munkája, kinek ezúton is szeretnénk köszönetet mondani. Tőri Csaba szintén harmadéves karvezetés szakos hallgató a Zeneakadémián, néhány alkalommal ellátta a kántori teendőket a templomban, saját kórusával, a *Vox Insana*-val is szerepelt a helyszínen, és karácsonyi műsort adtunk a *Madrigal quartett*-ünkkel. Ő adta az ötletet arra, hogy a koncert ebben a templomban szólaljon meg. A megvalósításban nagy segítségére voltak csoporttársai, akik szintén megmutatták tudásukat a templomban: Barócsi Tamara, Juhász Erika, Kovács Katalin, Radácsi Mónika, Németh Sándor és Zsoldos Csaba. A felkészülésükben a Kossuth-díjas Párkai István, az Egyetem professor emeritusa volt segítségükre.

A koncert első felében kizárólag Bartók Béla művei csendültek fel a *Huszonhét egyneműkar* című kötetből. Az első kilenc darabot a női kamarakórus előadásában rendkívül élvezetes és precíz adaptációban hallhatták a hallgatók. A tizedik Bartók mű, a *Leánycsúfoló* különösen hatásos volt, mivel férfikar adta elő Barócsi Tamara vezényletében. A koncert két felét összekötő mű, a *Wann unsre Augen schlafen ein* szerzője Heinrich Schütz, a XVI. századi német zeneszerző. Főként egyházi zenéket komponált, a Luther által németre fordított bibliaszövegekből és a latin imakönyvek szövegéből merítette művei alap gondolatát. Dallamvilágában a beszéd, a szó megjelenítése a meghatározó. Ez a műsorszám kivételesen nem a harmadévesek produkciója volt, hanem a másodéves Karvezetés szakos hallgatók kamaraműsora. A darab két énekhangra és billentyűs kíséretre íródott, s ez a könnyed hangvételű dal kellemes feltöltődést adott a koncert két része között.

A műsor második felének összeállítása minden karvezető részéről magas fokú igényességről árulkodik, a művek valamilyen szempontból mind aktuálisak voltak. Kovács Katalin darabját Joseph Haydntől választotta, halálának 200. évfordulója alkalmából. A négyszólamú vegyeskari mű, a *Mehrstimmige Gesänge* 13 darabja közül a tizenkettedik. *Aus dem Dankliede zu Gott* szövege Christian Fürchtegott GELLERT német szövegíró tollából származó vers, melynek csak az első versszakát zenésítette meg, mely remek bevezetésül szolgált a második rész elején.

Hirtelen egy hatalmasat ugrunk a zenetörténetben és Knut Nystedt (ejtsd: Knut Nüsztedt), ma is élő norvég zeneszerző *Missa brevis*-éből (rövid miséjéből) szólalt meg a kifejezetten nehéz *Kyrie* és a *Gloria* Barócsi Tamara vezényletében, aki ezt a 25 évvel ezelőtt írott merész

ritmikájú, bonyolult hangzásvilágú művet választotta vizsgadarabjául. Nystedt a II. világháború után majdnem negyven évig volt az oslo-i Torshov-templom orgonistája és kórusvezetője, ez ösztönözte arra, hogy művei jelentős részét kórusra, illetve bibliai és vallásos szövegekre írja.

A vegyeskari művek után most ismét nőikarok következtek a XX. századi Magyarországról. Kodály Zoltán Villő című műve a zoborvidék tavaszköszöntő, Villőzés népszokását idézi. A magyar falvakban virágvasárnap, a kiszehajtás után a lányok feldíszített, Villőnek nevezett fűzfaágakkal sorra járták a falvakat. Juhász Erika választása nem hiába esett erre a műre, hiszen aktualitását még nem veszítette el, nemrég volt virágvasárnap.

A másik nőikari mű Kocsár Miklóstól származik, melyet Zsoldos Csaba vezényelt, szólót énekelt benne az ének szakos Lázár Ágnes, aki egy vörösbegyvet személyesített meg a műben. A szövegének Nagy László *Havon delelő szivárvány* című kötetéből az *Ó, havas erdő némasága* című vers az alapja; a kötet versei közül Kocsár három verset zenésített meg egy ciklusban 1972-ben. Az 55 évvel ezelőtt megjelent vers hangulatát, hangfestését tökéletesen visszaadja Kocsár zenéje.

A nőikari művek után felvonult a nagy vegyeskar, és a Radácsi Mónika által választott Francis Poulenc, XX. századi francia zeneszerző *Tenebrae factae sunt* motettája következett. A rocamadour-i apátságban hozta közel Poulencet a hithez. Ettől kezdve többnyire vallásos műveket komponált, főképpen *a cappella* kórusra. 1938-ban keletkeztek a nagybőjti motettek, melyek közé ez is tartozik, Jézus halálát jeleníti meg a keresztfán.

Ezt követően Tőri Csaba darabja következett, a Kossuth-díjas zeneszerző Szőnyi Erzsébettől, aki nem rég ünnepelte születésnapját, 1960-tól kezdve 22 éven át volt az Ének-zenetanár-, karvezetőképző Tanszak vezetője a Zeneakadémián. 1968-ban adták ki Magyarországon, a rendkívül nehéz, hangigényes *Anakreoni dalok* című háromtételos kompozícióját. Szövege alapjául az ókori költőnek tulajdonított szövegek szolgálnak, melyek jellemző témája a bor és a szerelem.

Pajzán befejezésképp a műsor végén Csenki Imre *Cigányélet* című kéttételes kórussszvitje, vagy táncjátékból álló sorozata állt. Csenki életútja nagyon sokrétű, egy ideig énektanárként működött, majd számtalan együttesben, zenekarban volt karnagy, érdekelte a népzene-kutatás és ezekkel párhuzamosan zeneszerzőként is tevékenykedett. Az utolsó magyarországi kutatásai a cigányság felé irányultak, ezek ihlették ezt a népdalfüzetekből és szájböngő elemekből építkező művet. A mű hangulata az igazi cigányélet elemeit; a szerelmet, a bánatot, a nélkülözést, az identitás kérdését tárja elénk. Németh Sándor, a mű karnagya így írt a munkájáról; „Csenki Imre *Cigányélet* című kórussszvitjével első ízben egy törökbálinti kórus vendégtagjaként találkoztam, ahol egy franciaországi szereplés alkalmával énekeltük a mű második tételét. Megtetszett, s úgy döntöttem, megismerem a darabot karnagyi szempontból is egy kicsit közelebről. (...) Érdekesebbé tette a tételek nagy részénél a betanítást, hogy a kórus számára a darab megtanulását a cigányok mulatozására jellemző kiabálás-szerű halandzszás tette könnyebbé, ami egyrészt a próbákon kiváló hangulatot, a hangok kellő ismeretében önfeledt kiabálást eredményezett, másrészt pedig egészen egyszerűen a szövegartikuláció ezeken a helyeken sokkal könnyebb volt, ilyen hangulatban a mű lényegéhez is közelebb kerülhettünk... Összességében a teljes mértékben és a legnagyobb intenzitással együttműködő kórusral élmény volt ez a munka, amely aztán meg is hozta a gyümölcsét.”

A számos produkció és előadás nem jöhetett volna létre Léta Sándor, a templom lelkészének segítségével és támogatása nélkül, köszönjük neki a segítséget az előadások és próbák alkalmával és a lehetőséget, hogy ezekkel a koncertekkel hozzájárulhattunk a templom életéhez.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

eszméletlenül,

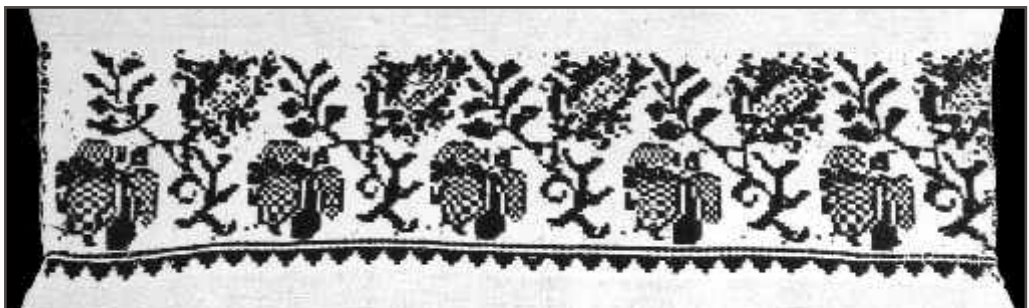
(Részlet *A Sátán fattya* című regényéből)*

attól kezdve
mintha áttetsző hártyába burkolódzott volna minden megszokott és szokatlan tárgy, esemény, maguk az emberek, s főleg a dolgok értelme,
ez a hártya kirekesztett a világból, le a mélybe, ismeretlen mélységbe taszított a lélekre nehezedő iszonyatos súly,
dolgoztam én,
a rám háruló teendőket sorban végeztem, de részvétlenül, akár egy gépember,
várhatta Pista a választ,
arra az egyre, levelet írni képtelen voltam,
asztalhoz ültem sok éjszakán,
odakészítettem papírt, tintát, tollat,
de csak a lámpa lángját bámultam órákon keresztül, nem tudtam el se kezdeni a levelet,
elnyelte minden épkézláb gondolatomat az örvény, a rettenetes tudat, hogy ha írok Pistának,
meg kell írnom az igazat,
nem az a Tóth Eszter vagyok már, akivel ott a messzeségben álmodni kíván,
akinek lakodalmat ígér,
az volt lehetetlen, leírni fehér papírra a sötét valóságot,
a katonákat, az örökké visszasajgó kint, testemben az idegen testek undorító mocskát, és a muszka kölyköt, aki ordítva, követelődzve, vérben mocsokban betolakodott az életembe,
nem,
ezt nem lehetett,
nem volt szabad megírnom Pistának,
szened úgyis eleget, miért terhelném a baját ezzel is,
szomorú vigaszként biztosra vettem, Székelyné

---

*A regényrészlettel a 60 éves szerzőt köszöntjük

úgyis
kitalált a fiának mindent,
persze,
a maga módján,
elhiszi neki Pista, katonakurva lettem, miért ne hinné el, a saját anyjának csak hisz,
itt az eleven bizonyíték a bölcsőben, lehet hivatkozni rá, Székelyné dehogymulasztja el,
tán jobb is így,
ha Pista valóban elhiszi, ezt hiszi el,
így legalább
megundorodik tőlem, könnyebben viseli el a csalódást, mintha levélben magyarázkod-
nék neki, de hisz meg se tudnám magyarázni, nem,
ne tudja meg,
foggal-körömmel ragaszkodnék hozzá, hiszen
szeretem, szeretem,
de sorsom a sorsához nem köthetem, válasszon mást, akivel boldog lehet, velem már
nem, milyen szemmel nézne a kölyökre és
rám,
nem,
ezt nem
akarom,
vége,
legyen vége a szép álmoknak,
ezt sugallta nekem éjszakákon át a hunyorgó lámpafény,
üresen maradt a levélpapír, aztán
eljött az este, amikor
elő se vettem, nem ültem oda az asztalhoz, csak hánykolódtam az ágyban a megváltó
álom pillanataig,
ennyi jó volt az életemben, aminek örülhettem, az elalvás,
néhány órára megszabadított a nehéz felhőktől, nem borultak súlyos lelkemre,
álmaim nem voltak, az alvásom nem volt nyugodt, az éjszaka közepén gyakran arra éb-
redtem, teljesen váratlanul
egész testem megremeg,
megfeszülve szétrebben, megrándul a kezem, a lábam, egy pillanatra csak, fájdalom nél-
kül, de ijesztő hirtelenséggel és minden éjszaka,
egykedvűen tudomásul vettem, megszoktam, mi egyebet tehettem volna,
éltem, tettem a dolgom,
a munkába menekültem, az embereket elkerültem, magamba zárkóztam, becsukódtam,

A Nyírségből a Búr-háborúba

A második angol-búr háború Péchy Tibor szemével

Az olvasó számára talán furcsának, szokatlannak tűnhet már a cím is, azaz hogyan kerülhet kapcsolatba egy magyar ember, jelen esetben Péchy Tibor, a Magyarországtól oly távolban, Dél-Afrikában 1899 októbere és 1902 májusa között dúló második angol-búr háborúhoz. Lehet, hogy nem is gondolnánk, de számos magyar szállt harcba a búrok ügye mellett. A kutatás jelenlegi állása szerint eddig 12 magyar önkéntesről tudjuk biztosan, hogy a búrok oldalán teljesített szolgálatot. Ezen magyarok egyike volt a vizsgálatom középpontjában álló Péchy Tibor.

A kutatás folyamán Péchy Tibor leszármazottaival építettem ki kapcsolatot. Az ő segítségével juthattam azokhoz az eddig még napvilágot nem látott dokumentumokhoz, amelyek segítségével képet kaphatunk arról, hogyan is látta és élte meg egy szűkebb hazánkbeli, Péchy Tibor ezt a történelmi eseményt.

Teljes nevén Péchujfalusi Péchy család, erdélyi eredetű nemesi família. A Péchyek bizonyíthatóan egészen a 16. századig vissza tudják vezetni családfájukat. A legkorábban felbukkanó ősük, Gáspár, I. Ferdinánd udvarnoka és gyulai várkapitány volt.¹ A család az évszázadok során gyarapodott, és tagjai gyakran fontos tisztségeket töltöttek be a magyar történelemben. Így például, találhatunk Péchyeket az 1848/1849-es szabadságharc honvéd tisztikárában, vagy a dualizmus korabeli magyar politikai vezetésben is.²

Péchujfalusi Péchy Tibor 1868. 05. 12-én született Nyírbélteken, egy kis Szabolcs megyei faluban. Édesapja Péchy Kálmán (1843-1920), édesanyja a szintén nemesi származású técsői Móríz Erzsébet (1847-?) volt.³ Ők a nagy Péchy család szatmári ágához tartoztak, amely szintén adott országos méltóságokat a magyarságnak. Példaként említeném Péchy Tibor nagybátyját, Péchy Tamást, aki a dualizmus idején 1875 és 1880 között közmunka és közlekedésügyi miniszter, majd 1880 és 1890 között képviselőházi elnök volt.⁴

A családhoz kapcsolódóan a szakirodalomban is találkozhatunk azzal a tévhittel, hogy a Péchyek még pápát is adtak a világnak. Ennek az alapja az, hogy Leó pápa eredeti neve, Gioachini Pecci volt, amely hangzásában szinte megegyezett a Péchyvel. A valóságban azonban ez az állítás, bár nagyon érdekesnek tűnik, semmivel sem támasztható alá, mivel a két személy teljesen különböző gyökerű családokból származott. XIII. Leó ugyanis egy Róma környéki gazdag és befolyásos grófi família sarja volt.⁵

Péchy Tibor katonai pályára készült és a bécsi katonai akadémiára járt, ahol „nagyon jó” eredménnyel végzett. Az akadémia elvégzését követően, 1889. augusztus 19-én, hadnagyi rangban a 12. huszárezredhez került.⁶ Ahhoz az ezredhez, amelynek a tulajdonosa Albert Edvárd, Walesi herceg volt. Péchy nagyon szerette a huszártiszti szolgálatot, amelyet a róla írt jellemzések is bizonyítanak. Ebben az időszakban ismerkedett meg későbbi dél-afrikai ma-

¹ Pettkó Béla, Magyar Nemzetségi Zsebkönyv 2., Nemes Családok 1., Budapest, 1905. 491.

² Péchy család közlése

³ <http://pechy-de-pechujfalu.hu/csaladfa/index.php?id=1998>

⁴ <http://pechy-de-pechujfalu.hu/csaladfa/index.php?id=115>

⁵ Gergely Jenő, A pápaság története, Budapest, 1999. 242.

⁶ Erwin A. Schmidl, Österreicher im Burenkrieg 1899-1902, Wien, 1980. 232-233.

gyar bajtársainak egy részével is. Tibort 1895. november 1-én főhadnaggyá léptették elő. Kicsi idő elteltével, 1896. február 16-án, azonban valamely ismeretlen ok miatt, kilépett a hadseregből és így a fényesnek induló huszártisztí pályája véget ért.⁷ Pár hónap múlva már el is hagyta Európát, hogy Dél-Afrikában próbáljon szerencsét. Azt, hogy miért hagyta ott a katonai szolgálatot, és miért távozott olyan gyorsan, pont Dél-Afrikába, a mai napig homály fedi.⁸

Péchy Tibor 1896-ban költözött a búr Transvaal területére, ahol a kezdeti nehézségeket követően Höning Ferenc, hamburgi tulajdonos Modderfonteinben található dinamitgyárában helyezkedett el. A gyár 3000 fekete és 800 fehér munkás mellett, 50 európaít, zömükben német tisztviselőt is alkalmazott. Köztük Péchy Tibor mellett még két magyart is, Laubner Károlyt és Ferenczy Mihályt.⁹

Péchy-t itt érte 1899 októberében a háború kirobbanása, amely azonnal érezte hatásait a civil életre is. Az élelmiszerek árának gyors növekedése mellett, a dinamitgyárban is egyre nehezebbé vált a helyzet, így Péchy Tibor 1900 januárjában Johannesburgba költözött. Innen vonult be 1900. január 19-én a búr hadseregbe önkéntesként, hogy puskával a kezében vegye ki részét a harcokból kilenc hónapon keresztül. Ez alatt az idő alatt egységével végiglovagolta Dél-Afrikát, Fokgyarmattól a portugál Mocambiqueig, megtapasztalva a búr hadsereg és katonai tábor sajátosságait. Találkozott a többi, búr oldalon harcoló magyarral, valamint Martinus Steyn oranjei elnökkel is. Volt alkalma együtt kávézni Paul Krügerrel, Transvaal elnökével, annak Pretoriában található villájában.

Jogosan merülhet fel a kérdés, mi motiválhatta egy magyar embert, jelen esetben Péchy Tibort abban, hogy önkéntesként akár életét is áldozva részt vegyen két olyan ország konfliktusában, amelyek közül egyik sem a szülőhazája.

Az egyik legfontosabb tényező, amely egyben megkülönbözteti őt a magyar résztvevők nagy részétől, hogy a háború kirobbanásakor Péchy Tibor már három éve élt Transvaal területén. Ez alatt az idő alatt pedig megismerte és megkedvelte a búr kultúrát, megtanulta az afrikaans nyelvet, és a leveleiből is az derül ki – főleg a háború kitörését követően –, hogy gyakran már önmagát is transvaali lakosként aposztrofálja.

A másik jelentős ok, Péchy Tibor katonamúltjában keresendő. Mint már említettem Péchy korábban, a K.u.K. hadsereg huszárfőhadnagya volt, egészen pontosan a 12. huszárezredben szolgált. Így, mint katonaeMBER, a háború kitörésétől kezdve kacérkodott a gondolattal, hogy bevonuljon a búr seregbe. Gyakran ír például a leveleiben arról, hogy kérlelhetetlen vágyat érez magában, mindig, ha csak trombitaszót hall, vagy lát egy kommandót elhaladni a háza előtt, ahhoz, hogy ő maga is lóra kapjon és kivágtasson azonnal a harctérre.

A legérdekesebb motivációs tényező az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc eszménye. Gyakran találkozhatunk ugyanis mind a korabeli magyar sajtóban, mind Péchy Tibor kézírataiban is azzal a párhuzammal, amelyet előszeretettel vonnak az 1848-1849-es magyarság és az angolok ellen küzdő búrok között. Ennek elemei például, a túlerő és az elnyomás elleni küzdelem és a szabadságszeretet.

Miután Péchy Tibor egységét egyre északabbra szorította vissza az angol sereg, ezért 1900 szeptemberében ő és számos magyar is úgy döntött, hogy Mocambiqueon keresztül térnek haza Magyarországra.¹⁰

Péchy Tibor hazatérését követően először Debrecenben élt, majd Szombathelyen telepedett le, ahol műszaki tanácsosként dolgozott. A búr háború egyik magyar hőse 1924. július 12-én, 56 évesen, Debrecenben hunyt el.¹¹

⁷ Uo.,

⁸ Még a közvetlen leszármazottaknak sincs erről információja.

⁹ Kumlik Emil, Egy magyar tanító Dél-Afrikában, in Vasárnapi Ujság XLVI. Évf. 53. sz., Budapest 1899, 883.

¹⁰ Péchy Tibor levele, kelt a „Styria” hajó fedélzetén, 1900.10.30., kézirat

¹¹ <http://pechy-de-pechujfalu.hu/csaladfa/index.php?id=1998>

A hagyomány és a felfüggesztés esélye

(Budaházi István: *Járok a tájon – Válogatott és új versek. Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza, 2008.*)

Jó költészetet lehet művelni újítás nélkül is, viszont ennek megvan az a veszélye, hogy a hivatalos irodalom, a mércекisajátító, intézményesült szakmai csoportok részéről állandó támadások, még inkább negligálás kíséri az újítani nem szándékozó, a választott irodalmi hagyományt aggodalom nélkül választó és művelő alkotót.

A támadásra, elhallgatásra lehet válasz a dac, a sértettség-tudat, a „bántanak bennünket (engem)” attitűd elzárkózásra hajlamosító magatartása. És mivel a megbélyegzett hagyományt nem egy ember műveli, hanem sokan mások, ezek a férfiak és nők előbb-utóbb táborba gyűlnek, közös fájdalmaik és sérelmeik kohéziós erőként hatnak, erősödik a „mi”-tudat az „elnyomók” ellenében. Igazuk, vélt igazuk alapul szolgál a legkülönbözőbb túlélési stratégiáknak; ellenintézményt hoznak létre, vagy a már (még) meglévő végvárakat erősítik meg. A kötőanyag a megkonstruált (kölcsonvett, örökölt) esztétikai ideológia, amelyet mindközönösen – és mégis csak, egyszerűen – ideológiának hívnak.

Az összekovácsozódtott, védművel megtámogatott (kicsiny vagy nagy) csapat tudatában lesz önnön energiájának, zár a támadók ellen, és – „alkalmasint visszaálgyúz”. Evek mennek, a frontok merevednek; az olvasó választ: ide vagy oda szavaz, meg preferál. Ez a választás aztán lényegében meghatároz minden körülményt, amely az olvasó és az irodalom viszonyát jellemzi, előre és vissza (az időben) egyaránt.

Mennyi tehetséges ember veszti el önmagát – vagy csupán a jó irodalom lehetőségét – az ide vagy oda csatlakozás szinte kibújhatatlan kényszerében.

Visszatérve a nem-innovatív poézisre: nem csak jól, lehet azt rosszul is csinálni. És a rosszak, a tehetségtelenek útja szintolyan, mint a talentummal megáldott-megvert sorsosaiké. A fenti kényszerek ugyanazon stratégiákhoz vezetnek: táborválasztás, sorakozó, felvonulás a zászló alá, lödözés kifele.

Budaházi István nem újító, rá nem lehetne fogni semmilyen értelemben a reformátor-innovátor jelzőket. Jól ismert hang szólal meg a költeményeiben azok számára, akik csak egy kicsit is ismerik azt a poétikai vonulatot, amely József Attilából (sic!) eredezteti magát. (És nem másból, mint *egyfajta*, bizonyos, az ötvenes-hatvanas évek korszellemében értett József Attilából!) Azt is mondhatnánk, ez a tradíció és identitás egy speciális olvasásmód, melynek különös bája, hogy volt már hivatalos (értsd: kanonikus) szerepben; ám mint tudjuk, az idők jönnek-mennek. Mint ahogy minden paradigmának egy biztos attribútuma leledzik: halálát önnön méhében hordozza – hogy ettől már nagyobb képzavarral ne búsítsuk a későbbiekben remélhetőleg a nyájas (és türelmes) olvasót.

Szóval ez a JA-ból eredeztetett hagyomány, melynek a Nagy László-poézis adja meg a valódi formáját, csínját és ékét, jó és rossz értelemben egyaránt determinálja a belőle létrejövő lírát. Ami az erénye, az lehet a hátránya is. A (ma már) unalomig ismert eszközök, képi világ és verstechnológia, metaforák a versnyelv helyzetére és -ben a tehetségesek számára az ihlet kiapadhatatlan forrásai, a megújulás – a megújulás a főntebb vázolt kontextusban csupáncsak annyit jelent: még egy újabb verset írni! – záloga.

A kismesterek (pc!) számára viszont ez a belehelyezkedés – ilyen-olyan mértékben és

hévvel, persze – inkább átok. Nota bene: nem elsősorban neki, hanem – a külső megfigyelőnek, kit is olvasónak hívnak. A szükös készlet, a redukált verstan manírrá dermeszti az első látásra jó sorokkal bíró költészetet is, és egy olyan pályára helyezi (üzi...) a „mesterséget”, melyet hívnak egyszerűen epigonizmusnak. Melynek következménye az enyhe és erősebb fejfájás, méla unalom – mármint olvasás, olvasódás közben.

Budaházi már az életútjával is a hagyományt írja (újra). Az elődök már a *Hozzon jó hírt a szél* c. 1985-ös kötetben megneveztetnek, amely a *Tiszta szívvel füzetek* (!) sorozatában jelent meg. Az *Esti rekviem* jegyenéi és bodzái Váci Mihályt idézik meg és fel az olvasónak, kit aztán Ratkó József ezen jellegzetes növényekkel szólít és idéz meg emlékezetes költeményében. Ugyanitt a *Tolatók*, vagy a *Vonatoznak az éveim* egyfajta József Attila-allúzióként is olvashatók a vonat és vasút metaforák révén.

A mélyről és a máshonnan jövőes van itt reprezentálva – és olvashatjuk például a *Járok a tájon* c. kötet végén is, amely Budaházi válogatott és új verseit tartalmazza. (Bizony az [auto]-biográfia is a köteté szerkesztett szöveg része – jobb, ha nem felejtjük; másoknak: tudatosítjuk!) Már ez is a Ratkó-hagyományt folytatja, melynek genealógiája szintén a fentebb vázolt hagyományok szintézise, újraírása (élése).

Ám még inkább a szorosan értett Budaházi-líra az, amely a Ratkó József-költészet nyomdokain halad. Nem csak az onnan ismerős táj, a coulueur locale azonos, de a legfontosabb poétikai eljárások is a ratkói hagyományt folytatják (gyakorolják?).

Az egyik ilyen módszer a természeti képek, mozzanatok felvillantása; – hangulat történések nélkül. Melyben a természet – leginkább növények formájában – megszemélyesíttetik. A növények (mondjuk fa vagy virág) emberek módjára, más esetben gépek, artefaktumok módjára viselkednek. Az egyszerű megidézés, leírás ezáltal töltődik föl többlettartalommal.

A processzus kezdetben izgalmas lehet, ám a sokadik alkalommal – írás és olvasás – már unalmassá, önismétlővé válik; a poétikai módusz úgymond kimeríti a saját lehetőségeit.

Sok vers egyfajta dehumanizált térben „játszódik”: az érintetlen natura és a szemlélő van csupán jelen.

Melyik is az a táj, melyen az elbeszélő jár?

A megidézett táj a Nyírség („*A hullámzó homoktengeren/ tanyahajók.*” – *Nyírség II.*), a szülő- és élőföld, a költő szűkebben értett hazája. A Nyírség, ahol nem történik semmi, csak szél van meg a homok. De ez a „semmi-történet” nagy, meditatív, ősi csöndjével, a tájban történő alig észrevehető elmozdulásaival ugyanúgy megteremt a lehetőségét egy komplex, részleteiben is belakott világnak, mint a legviharosabb, dinamizmusra épülő poézis.

A magabiztosan kezelt forma, amely Budaházi táj- és életképeiben azonosítható, legtöbbször a sejtetésre épül, az ellipszis eszközével. Erre kiváló példa a *Falu* c. vers.

A legjobb versekben, melyekben a nyugodt táj (természet) képének lomha mozgásaiba egyszer csak valami nem eredetileg oda való (pl. egy ember) hirtelen belemozdul; villanásnyira feltűnik egy személy, ahogyan fodrot vet a békés víz tükre, de hamar kisimul, visszaáll az őszállapot. Ezt olvashatjuk – sőt még inkább láthatjuk – a Huszár István emlékére íródott *Szatmári nyár* c. versben:

*Cserepes ajkú földekkal
lázasan tátog a táj.
Póznás fészükben friss
tollaikkal maguk legyezve,
bámész gólyafik várják
az éltető vizet és békát.*

*A duzzasztott vizű Túr
partján hunyorogva egy
festő naplementézik.
A távolban az égen a Nap
lassan elvérzik. Folyó gőzöl,
szűnyog ébred. Esteledik.*

Ugyanez a metódus a *Holt folyó* c. költeményben is, ahol a mozdulatlan folyóban „...*Valami mégis csobban, / Csónak evezője loccsan. / Teríti hálóját egy halász...*” A hálóban viszont csak a napfény vergődik, és „*Benne hínár, csak hínár/ és néhány üres csigaház.*”

Az *Őszi tájkép* ennek éppen az ellenkezője. Itt a természet, a falevelek, sőt maga az évszak, és a novemberi hónap maga a dinamizmus a megszemélyesítéssel élő verssorokban.

A kötet első egysége a *Békével jöttem* címet viseli. Ezek a versek nagyon leegyszerűsítve a hit és haza(féltés) versei. Az ezekben megfogalmazódó létállapotok jobbára a hiánnyal („fosztóképzővel”) írhatók le: valami fogyatkozás van a dolgokban, „valami nincs rendjén e zsbárus világban”. Krisztus, Bartók, Képes Géza alakja és szelleme mellett megidéződik Ady Endre is (*Ady emlékezete*).

A halála óta oly sokszor megidézett Ady, konkrétan az Ady-féle „minden odavan”-lét-állapot. Ady volt az utolsó magyar, saját hite szerint, ebből a perspektívából fogalmazta meg nem egy, ma már klasszikusnak számító költeményét. Ez a hagyomány termékenynek bizonyult: azóta újra és újra, és mindig vannak utolsó magyarok – hitük szerint –, akik ha mégsem lehetnek utolsó magyarok, legalább Adynak szeretnék magukat tudni (látni-láttatni), olykor-olykor. Szóval a tradíció magában rejtja a veszélyeket, könnyen modorossággá fajulhat az Adyt az ezen az úton követő költészet. Ám egyúttal nem zárja ki ab ovo a lehetőségét a hiteles, nagy irodalomnak, legalább – verseknek. A követés a minőséget is megengedi, sőt. Lásd pl. Csoóri Sándor életművét.

Megint rájátszás, vagy ha tetszik, a hagyomány szólal meg a *versben bujdosó* (Nagy László) betyár alakjában: „...*de szóképek bokrai között, / megtalálsz / – ha igazán keresel –*” (*Megtalálsz*).

Ebben a részben sorakoznak azok a versek is, melyek a szegénység, a nyomor költeményei. Hol is a plebejus düh vagy lemondás társul nem egyszer a tragikumra hajló létérzéssel: *Fosztóképzővel, Képirók képein, Nincs rendjén.*

Az *Ágat a madárnak* I. része szintén a veszteség, a magány szemszögéből idézi meg a család tagjait, a szeretetteket: „*Elhagytak.*” – ahogy a *Torzó* c. vers rövid, kijelentő felütése fogalmaz. A legsűrítettebben a *Hagyaték* mondja ki, foglalja össze:

*Kinyitott szekrények kabátjaiban
emberi testeket keresek.
Pedig tudom: már mind elmentek
– akik imádkoztak értem –
és szerettek.*

A *Gyermekhangra* c. kötetzáró egység a nyolcvanas években a gyermekek számára készült *Kiscsengő* – a kötetet annak idején Baka István lektorálta a *Hivogató füzetek*-sorozatban –, és a *Kiscsengő kettő* (kifesthető képekkel és zenei feldolgozásokkal dúsított) versösszeállítások darabjaiból lett válogatva. „A Gyermekhangra írt húsz vers humanizmusra: ember és természet szeretetére tanít, nemcsak gyerekeket” – ahogy erről maga a költő vall a könyve hátoldalán.

Hagyományt folytatni, hagyományt újraírni tehát lehet jól és lehet rosszul is. A személyes tehetség, a poétikai eszköztár használatára való alkalmasság vagy annak hiánya dönt a végeredményről. Ahhoz azonban, hogy ítéletet mondhassunk a hagyomány rendjébe illeszkedő költészetről, félre kell tenni, fel kell függeszteni az egyik vagy másik hagyomány iránt érzett előítéleteinket. Mert – rossz hír – nincs két Magyarország, ahogyan nincsen kettő magyar irodalom sem. Egyetlen egységes hagyomány szemszögéből méretnek meg mindenek.

Hogy Budaházi István költészete megmérettessen, szerény kérésként ezen felfüggesztés gyarló gyakorlását kéri az Olvasótól a recenzens.

Egy megszállott könyvbarát a Felvidékről

Oros László, 56 éves mérnök vagyok. A felvidéki Felsőszeliben (Horné Saliby) születtem. Ott jártam az elemi iskolába, majd Komáromban, a gépészeti középiskolában érettségiztem. 1971-ben bevonultam katonának és a sors úgy hozta, hogy ott maradtam. A katonaságnál aztán elvégeztem a főiskolát, majd az akadémiát és huszonekét évig a seregnél tevékenykedtem, főleg a cseh országrészekben... 1992 végén, mikor Csehszlovákia kettévált, áthelyeztek Pozsonyba, Szlovákia fővárosába. Itt azonban egészen más közönség, más mentalitású emberek fogadtak, mint egykor Csehországban. Éreztem, hogy nem jó szemmel nézik a magyarságomat, meg azt sem, hogy magasabb pozícióba kerültem... Mivel aztán időközben az egészségi állapotom is megromlott, úgy döntöttem, hogy ott hagyom a sereget. Így 1993 nyarán nyugállományba vonultam, alezredesi rangban... Jelenleg hát ismét a szülőfaluamban élek és a könyveknek, illetve a gyűjteménynek szenteltem az életemet...

– Évek óta gyűjtesz könyveket és kéziratokat. Ez személyes vonzalom, vagy esetleg egy, már elkezdett munka folytatása?

– A könyvek szeretetét a szüleimtől és a nagyszülőktől „örököltem”, hisz ők is szívesen olvasták a magyar klasszikusokat, meg az akkor hozzáférhető kiadványokat. Nekem aztán megadatott az a lehetőség – főleg középiskolás, majd főiskolás koromban –, hogy komoly könyvtárakat látogathattam, illetve olyan történelmi kiadványok is a kezembe kerültek, amelyek a szlovákiai magyarság sorsával, történetével foglalkoztak. De az is motiválta a könyvek iránti vonzalmamat, hogy ebben az időben már Csehországban katonáskodtam. Mégpedig olyan helyőrségeknél, ahol nem igen lehetett magyar szót hallani! Tehát a könyvek nyújtottak bizonyos lehetőséget a magyarságom megőrzéséhez.

Aztán, 1977 nyarán egy érdekes találkozás végleg eldöntötte, hogy könyvekkel fogok foglalkozni! Éppen a szabadságomat töltöttem a szülőfaluamban, amikor becsengetett hozzánk Dobos László író, az egykori miniszter és Fónod Zoltán szerkesztő. Édesapámat keresték villanyügyben. Megnézték a szerény könyvtáramat, de szóba került az irodalom is. Akkor dedikálta Dobos az „Egy szál ingben” c. regényét. Ez volt az egyetlen olyan könyvem, amely a (cseh)szlovákiai magyar irodalmat képviselte. A suta beszélgetésünk közepette azt is tudatosítottam, hogy bizony alig ismerem az irodalmunkat!... Ennek a felismerésnek tulajdonítható hát az a késztető erő, amely megfogadtatta velem: gyűjteni, tanulmányozni és megszerezni fogom a nálunk megjelenő műveket... Nem is beszélve arról, hogy ilyen jellegű szlovákiai magyar gyűjtemény, netán könyvtár, abban az időben egyáltalán nem létezett! Tehát, maga az elképzelés is nagy jelentőségű volt! Úgy is mondhatnám, hogy értékmentő, hisz már akkor sem volt könnyű hozzájutni a két háború között megjelent kiadványainkhoz!...

– Voltaképpen milyen jellegű könyveket gyűjtesz? Milyen koncepciót követsz?

– Elsősorban az egykori Felvidéken 1918-tól napjainkig megjelent kiadványokat! Persze, nem csak a könyveket gyűjtöm, hanem kéziratokat, az írókkal folytatott levelezést, kordokumentumokat, kisnyomtatványokat és plakátokat, valamint a hozzáférhető

folyóiratokat, regionális és diáklapokat. De megtalálhatók nálam a két színházunk – a komáromi Jókai Színház és a kassai Thália Színház – műsorfüzetei és plakátjai, illetve a képzőművészeink kiállítási katalógusai is! Mindezt aztán hangulatosan kiegészítik a falakon elhelyezett íróportrék, történelmi témájú reprodukciók – főleg az 1848/49-es szabadságharcról –, korabeli fegyverek, illetve dísz tárgyak.

Ami pedig a könyveket illeti, talán annyit kell még elmondanom, hogy azokat a jelleük szerint katalogizálom: tehát külön-külön sorakoznak a polcokon a szépirodalmi, a néprajzi és a helytörténeti kiadványok, illetve a naptárak, az évkönyvek, vagy egyéb kiadványok...

– *Jelenleg milyen terjedelmű ez a gyűjtemény?*

– Nos, pillanatnyilag közel hatezer kötet található a könyvtáramban, melyek zöme a szerző ajánlásával van ellátva! Ezek egy része antikváriumokból, barátoktól, valamint hagyatékokból kerültek hozzám. Nagyra értékelem például azokat a műveket, amelyeket a kortársaiknak, vagy más ismert személyiségeknek ajánlottak az írók. Ilyenek a Csanda Sándor, Egri Viktor, Ozsvald Árpád és Páll Miklós könyvtárából származó darabok. Sok-sok bejegyzés van ott a szlovákiai magyar írók legjelesebbjeitől, legyen az Gyurcsó István, Győry Dezső, Mécs László vagy akár Forbáth Imre! Persze, a későbbiek folyamán, mikor magam is kapcsolatba léptem a szerzőkkel, már nekem dedikálták a könyveiket. És nem csupán a hazaiak, hanem az egyetemes magyar irodalom jelesei, illetve a cseh és szlovák írók legismertebb képviselői is! Hosszú lenne felsorolni az összeset, mert nincs olyan írónk, akitől ne volna valami a polcokon. Így csupán azok közül említenék meg néhányat, akikkel a budapesti könyvhéten beszéltem, vagy akiket az otthonukban látogattam meg. A legemlékezetesebb könyvheti találkozásaim Faludy György és Csoóri Sándor nevéhez fűződnek. Ők mindig találtak időt arra, hogy elbeszélgessenek a szlovákiai magyarság helyzetéről vagy az irodalomról. Persze, a többiek is szívesen dedikáltak, például Mészöly Miklós, Páskándi Géza, Sütő András vagy Kányádi Sándor. A látogatásaim viszont inkább a hazai szerzőket érintették: sok-sok hasznos eszmecserét folytattam Ozsvald Árpád, Csontos Vilmos és Vércse Miklós otthonában, de voltam Dénes György, Rácz Olivér, Turczel Lajos és Veres János „irodalmi műhelyében” is.

A gyűjtemény második részét az írókkal váltott levelek, illetve különféle kéziratok és régi dokumentumok képezik. Közülük csupán egyet említenék meg: az 1847-ben, Pozsonyban felvett egyházi jegyzőkönyvet, amely báró Jeszenák János kézjegyét viseli! Az irat keltezésekor a Dunán inneni Ágostai Hitv. Evangélikus Egyházkerület felügyelője volt, majd Nyitra vármegye főispánja és kormánybiztosa lett. A szabadságharc bukása után, 1849. október 10-én kivégezték. Egyébként, ő volt a szintén tragikus sorsú Esterházy János ükapja!

Nem akarom azonban tovább sorolni a neveket, illetve a számomra kedves iratokat, hisz téged bizonyára a kárpátaljai vonatkozású dolgok érdekelnének.

– *Nos, igen. A 2007-es budapesti könyvhéten ismerkedtünk meg Nagy Zoltán Mihály barátom jóvoltából. Azóta két könyvem is a gyűjteményedbe került. Arra lennék kíváncsi, hogy hány kárpátaljai vonatkozású könyved van, illetve kik azok az írók, akiknek sikerült beszerezned a műveit?*

– Mint már említettem, a gyűjtemény nagy részét a (cseh)szlovákiai kiadványok képezik. Tudjuk azonban, hogy 1919 szeptembere és 1939 márciusa között Kárpátalja is a Csehszlovák Köztársaság része volt. Így természetesnek tartottam, hogy az ott élő és alkotó írók akkoriban megjelent műveit is a gyűjteménybe soroljam. Főleg könyvekről van szó, de jónéhány levélről is, amelyeket az egykori írókkal váltottam.

Most azonban nem szeretnék hosszan értekezni a régiekről, már csak azért sem, mert ezt megtettem az *Együtt* 2003/4. számában, ahol az általad is említett Nagy Zoltán Mihály barátunk faggatott a témáról. Ha megengeded, hát csak néhányukról szólnék egy-egy mondatban. Kezdeném talán Bellyei (Zapf) László (1910-1994) kritikussal, drámaíróval, aki Beregszászon született. Néhány levele és fényképe található meg a gyűjteményben. N. Jaczó Olga (1895-1970) írónőtől, aki Tarnán született, két könyvet sikerült szereznem. A Munkácson született Rácz Páltól (1888-1984) szintén két kötet, míg a tragikus sorsú Sáfáry László (1910-1943) költőtől a „*Verhovina*” c. dedikált kötet van a könyvtáramban.

Nagyra értékelem továbbá Tamás (Tvaroska) Mihály (1897-1967) író munkásságát, akitől három dedikált könyvem van! Ő volt a legtehetségesebb az eddig említettek közül. Az ötvenes évek elején Melbourne-be költözött, ahol 1967-ben hunyt el.

Érdemes még szólni azokról is, akik egy ideig Kárpátalján működtek, illetve ott jelent meg egy-egy könyvük. Közéjük tartozik Győry Dezső költő, aki 1940-1949 között élt Beregszászon. Tőle majdnem mindegyik műve – általában ajánló sorokkal – megvan a gyűjteményben! Vagy Sándor László (1909-1993) szerkesztő, aki 1947-1952 között az általa létrehozott Kárpátontúli Területi Képtár igazgatója, majd 1953-tól 1962-ig a Könyvkiadó, illetve az ottani rádió szerkesztője volt. Jópár levelet és mindegyik könyvét eljuttatta hozzám! Szívesen szólnék még Sas Andor (1887-1962) történészről, aki feldolgozta a munkácsi levéltár anyagát és néhány könyve nálam is megtalálható.

A régiek közül okvetlenül meg kell említenünk Mécs Lászlót (1895-1978), akinek a Hajnali harangszó c. jelentős verseskötete 1923-ban Ungváron látott napvilágot! Van még néhány érdekes kiadvány az Ungváron működő Lám Elemér kő- és könyvnyomdai kiadvállalattól. Ilyenek például Barta Lajos „*Múlt*” c. regénye (1930), Benjamin Ferenc „*Virinatus, a jövő csodálatos embere*” (1930) c. utópisztikus regénye, vagy Faragó Ödön „*Írások és emlékek*” (1933) c. színháztörténeti kötete. Az utóbbi kettő dedikált!

Természetesen, a jelenlegi kárpátaljai szerzőktől is vannak könyveim. Velük még a nyolcvanas évek közepén léptem kapcsolatba! Ide tartozik Balla László, Balla D. Károly, Füzesi Magda, Kőszeghy Elemér, Balla Teréz, Sütő Kálmán, vagy Nagy Zoltán Mihály. Az utóbbival ma is tartom a kapcsolatot, rengeteg levelet váltottunk azóta és természetesen, mindegyik könyve megvan a gyűjteményben! Sőt, az ő segítségével további kárpátaljai szerzőket is megismerhettem! Köztük vagy Te is, meg Fodor Géza, Bartha Gusztáv és Bakos Kiss Károly!

A kérdésed második fele, pedig az volt, hogy akkor tulajdonképpen hány kárpátaljai vonatkozású könyvem van? Nos, ha összegzem a fent elmondottakat, akkor több mint háromszáz ilyen kötet található a gyűjteményben!

– *Gondolom, nem csak gyűjtöd, hanem olvasod is a könyveket. Kik a kedvenc íróid, gondolkodok itt fokozottan Kárpátaljára?*

– Természetesen, a beérkezett anyagot nem csupán elraktározom és katalogizálom, hanem el is olvasom! Megmondom őszintén, nagyon szívesen olvasom a történelmi regényeket, a szép és jó verset, meg a kisebbségekről, illetve az elszakadt magyarságról szóló műveket!

Mifelénk Dobos László és Mács József ír ilyenfajta regényeket, de figyelemre méltóak ezzel kapcsolatban Duray Miklós esszéi, cikkei és értekezései is! Ami pedig a kárpátaljai szerzőket illeti, annak idején – gondolok itt a nyolcvanas évek közepére – Kovács Vilmos „*Holnap is élünk*” c. regényét olvastam nagy érdeklődéssel! Nem csak azért, mert az első kiadását nem sokkal a megjelenése után „kivonták” a forgalomból, hanem főleg azért, mert ez a könyv már valóban kisebbségi regény és szembe mer nézni a személyi

kultusszal! Nagy szó volt ez 1965-ben! Szeretem még Nagy Zoltán Mihály könyveit! Élmény volt olvasni „*A sátán fattya*” c. kisregényét, illetve annak további részeit, ahol a test-lelket megnyomorító évekről, az ottani magyarság megpróbáltatásairól írt Azt hiszem, hogy ennek a könyvnek a megjelenése is jelentős esemény volt a kárpátaljai magyar irodalom berkeiben! De a Te könyveidet is örömmel olvastam, mert ez is új szint, új vonásokat hozott az ottani irodalomba! Például a „*Fallal az arcnak*” c. legutóbbi köteted hiteles képet nyújt a magyarországi vendégmunkások keserves életéről, a kiszolgáltatottságukról, illetve az „anyaországbeliek” fölényes viselkedéséről. Befejezésül, még hozzátenném, hogy sokat jelentenek számomra Dupka György és S. Benedek András Kárpátalja történetét és irodalomtörténetét bemutató kötetei! Természetesen, ezek is megvannak a gyűjteményben.

– *Végezetül, mit szeretnél közölni az olvasókkal, Kárpátalja vonatkozásában?*

– Elsősorban azt, hogy becsüljük meg egymást, különösen a kisebbségben élők, hisz nem könnyű a sorsa sem a kárpátaljai, sem a szlovákiai magyarságnak! Küzdenünk kell a megmaradásunkért, az anyanyelvünkért, az iskoláinkért! Ezért is tiszteljük az írott szó erejét, mert a magyar irodalom és tudomány képviselői sokat tehetnek az érdekünkben! És nem utolsó sorban, ügyelnünk kell a múltunk és a történelmünk értékeire! Meg kell menteni a még fellelhető szellemi és tárgyi emlékeinket, hogy az utánunk következő nemzedékek is megismerhessék ezeket a felbecsülhetetlen értékű kincseket! Ehhez a kutató- gyűjtőmunkához kívánok hát mindnyájuknak jó egészséget és sok sikert!

– *Én viszont neked kívánok hasonlókat.*

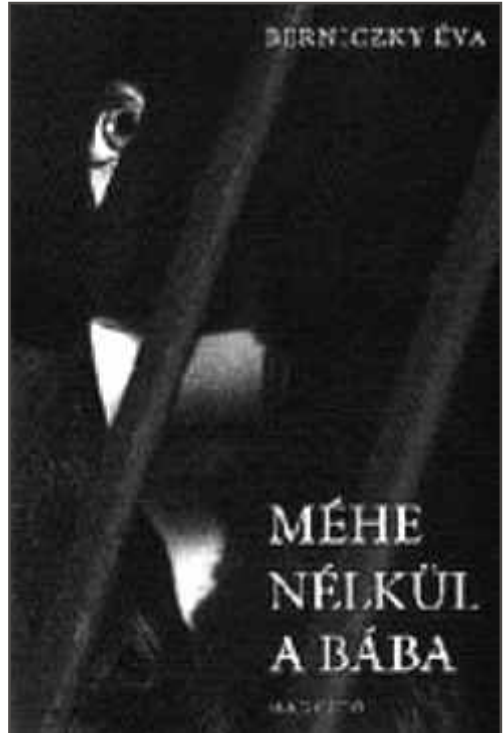
Magyaros Árpád Fiúka: Erdei madárka

Berniczky Éva: Méhe nélkül a bába

Berniczky Éva 1962-ben született Beregszászon. Ma is Kárpátalján, Ungváron él. Novelláskötete, *A tojásárus hosszúnappja* 2004-ben jelent meg a Magvető Kiadónál. Ez az első regénye, mely múlt évben jelent meg ugyanott.

Az első benyomásomat a könyvről a külsőségek határozták meg: „Magvető Könyvkiadó”, kemény borító kárpátaljai író könyvén, hatásos (beszédese!) rajzterv, jó minőségű papír! Persze, mondhatjuk, mindez mit sem számít, nem tesz hozzá a szöveghez, mondandóhoz, értékelhetőséghez, írói világhoz, és mégis. Jó érzés, hogy kárpátaljai emberé ez a mű, és nem érdekel miért, hogyan intézték ott el, hogyan lett úgy, ahogyan lennie kell. Nem akarom túlragozni, de ezek a külsőségek rám hatással voltak, nem tagadhatom (persze tudom, hogy nem nekem szól ez az egész, egyszerűen csak eladhatóvá kell tenni a könyvet, de hát baj ez?). Aztán a címén gondolkodtam, és gondolkodom még most is.

A történet maga tulajdonképpen egyszerű: a főszereplő nőt megkéri megszállott könyvgyűjtő barátja, hogy fordítson le egy szöveget. A rongyos füzetlapokat valahonnan a hegyekből szerezte, és valami furcsa vonzalommal viseltet irántuk. A lapokon keresztül a fordításban a múlt újraélésének, Alla életének lehetünk tanúi. Az egyes szám első személyben írt történetet meg-megszakítják a fordított élet történetei (a regény kb. egy-egyedét kitevő „fordítások” jól elkülöníthetők stílusukban, valamint dőlt betűs tördelésükben is). Lassan bontakoznak ki a szájak, mint egy detektívregény lapjain, egyre közelebb kerülünk, ha nem is a megoldáshoz, de néhány miért megértéséhez. Nem teljesen érthető, hogy Szvitelszki, a gyűjtő miért nem maga fordítja le a naplót, hiszen beszéli, érti a nyelvet. Talán egy másik, rejtett nyelv az, ami problémát jelent számára, ami hiány, fájó űr az életében. Főhősünk tehát napról napra lejár a mindig késő vonattal barátja színtelen házába, hogy mind közelebb kerüljön virtuális ismerőséhez. A fordítás lesz élete legfontosabb eseménye. Egyre mélyebben érzi a másik nőt, egyre jobban rabul ejti a szöveg. Így szül újra *méhe nélkül*, így kel életre egy másfajta fájdalommal Alla, hogy általa létezhesen, felismerhetővé váljon maga a fordító is. Találgathatunk, hogy vajon mennyire lehet eredeti az újrateremtett lány, milyen torzulások mentek végbe. Végképp maga a fordítás a teremtés akusa, mintha a megismételhetetlent próbálná

megismételni. Ebben a folyamatban ismerjük meg az elbeszélő életének egyes eseményeit, összefüggésben a hegyi lány létezésével.

A történet helyszíne, közege talán tipikus, a nyolcvanas éveket idéző kárpátaljai poros, világvégi falu. Számunkra közeli lehet, talán érthető is. A regényben megjelenő érzelmi, érzéki benyomásokon keresztül feltáruló világ azonban más, mint amit érzékszerveink közvetlenül felfogni képesek. Izgalmas olyan írást olvasni, mely itt játszódik, időben és térben egyaránt belátható, és mégis olyan idegen tud lenni, mintha csak álmodnánk, délirábót látnánk. A miénk, és mégsem, mintha fodrozódó víztükörben próbálnánk magunkra ismerni.

Berniczky Éva regényének legemlékezetesebb vonása számomra a nyelvezetében rejlik. Rejtvény, igazi útvesztő, regénnyé formált vers. Fárasztóbb olvasási élményem nem is igazán volt még, legfeljebb a szakirodalmak terén. Hihetetlen agymunkát igényel, vagy csak az én képzeletem kalandozott minduntalan el, nem tudom. Az asszociációk végtelen sora keletkezett bennem, saját történetek íródtak, olvasás közben teljesen a képére formálta gondolkodásmódom. Sűrű, izgalmas, szövevényes (textus), ami önmagában értéké emelte a szememben a könyvet. Az írásnak ez a módja teljesen folyékonyvá teszi a világot, tompává az érzékelést, gömbölyűvé a sarkokat. A meggyötört, kiüresedett életek, szokásvilágok kellemetlen szagot árasztanak, körüllegik a főhőst, beivódnak a bőrébe. Kipárolgása évek múltán is visszaidézi, felismerhetővé teszi a szülőszobai élményeket, az életet, amit muszáj élni.

Szinte minden érzékszervemre hatott ez a szöveg. Olyannyira képi, hogy érezni engedi a történelemtanár szürkeségét, a folyóban szétáramló vért, az elektricska ablakában hosszasan elnyúló tájat: azt hiszem, magam is ott vagyok abban az életben. Olvasás közben érzem, hogy megnyúlik a nyakam, a garbóm a bőrömmé válik, foltjai burokként elborítanak.

Mindenképpen törésvonalnak érzem ezt az írást idehaza. És ugyanakkor van egy másik oldala is a regénynek. Talán a történet miatt, talán a nőiség hangsúlyossága miatt, nem tudott igazán tetszeni a könyv. Van benne valami a nagy, monumentális alkotások modernségéből: csodálatba, ámulatba ejt, érteni, értékelni ugyanakkor nehezemre esne. Elbűvölt, áthatott, és mégsem tetszik (legutóbb akkor éreztem hasonlót, mikor a nemzeti galériában impresszionista mesterek képeit néztük meg). Lehet, hogy a hangsúlyos líraiság, a szöveg lágysága, maga a szülés, születés motívuma teszi, de el nem tudnám hinni, hogy ha egy férfi írta volna. Érdekes, hogy egyre inkább vállalnak szerepet immár a próza területén is az író nők (Kárpátalján az utóbbi megjelent három regényből hármat nő írt). Egyre nagyobb hangsúlyt kap a nőiség problematikája. Talán a másfajta nézőpontok újszerű látásmódok kialakulásához is vezethetnek.

Szégyellem bevallani, hogy soha nem ismertem Éva nénit, mint író. Nem olvastam novelláit, meséit, úgy általában semmit sem tőle ez előtt. Ha találgatni kellett volna, hogy ki ír már végre valamit, milyen lesz a következő „nagy dobás” kárpátaljai írótól, hát nem vettem volna be őt a tízes listámba (persze nem is volt ilyen). És tessék, nem elég, hogy ír egy igazi könyvet, még illetéktelenségemet is a szemem elé tolja.

Két nő, két élet, időben és térben elválasztva, mégis egymásra utalva. Az egyik csak a másik szinte már mániákus munkája nyomán élhet újra, míg az első csak az új lény kontrasztjában érzékelhető ismét, válhat láthatóvá. Csak ajánlani tudom ezt a könyvet: egyik oldalról a történet, másik oldalról pedig az elbeszélés egyedisége miatt. Magyarországon megvásárolható, sajnos idehaza kevés helyen fellelhető. Diákoknak mindenképpen kötelező olvasmány.

Csak kettő számít: a tehetség és a tudás

Fáklya-alapszervezet alakult

„És ha téged verembe dobnak, ... és tajtékzó hullámok tornyosulnak fölötted, ha szélvihar az ellenséged, az egek sötétségbe borulnak, és az összes elemek ellened esküsznek, ha utadat elzárják, ... te fiam, akkor is tudjad, hogy mindez tapasztalatot ad neked, és javadra válik majd.”

A fenti bibliai idézet szolgált mottóul alakulásánál és kíséri a *Fáklya* tevékenységét mindörökké, így nyilvánvaló, hogy a Beregszászi Zrínyi Ilona Középiskolában is ezzel indult az alapszervezeti alakuló gyűlés április 6-án.

Az irodalmi és képzőművészeti stúdió ugyanis célul tűzte ki maga elé, hogy a közeljövőben ellátogat Beregszász valamennyi magyar tannyelvű oktatási intézményébe, ahol alapszervezetet alapít azzal a céllal, hogy közvetlen kapcsolatot építhessen ki az alkotó fiatalokkal, felfedezze és felkarolja az ott tanuló tehetségeket.

A Zrínyiiben elsőként Kenyeres Mária, a stúdió vezetője, ügyvezető elnök ismertette a *Fáklya* megalakulásának történetét, az irodalmi stúdió – társadalmi szervezet céljait, feladatait. Ezek között említette, hogy működési területük Beregszász, szeretettel várják soraikba az általános és középiskolás, felsőoktatási intézményben tanuló fiatalokat. Nem zárkóznak el az együttműködéstől olyan társadalmi szervezetekkel, amelyek hasonló alapelvek szerint működnek, amelyek hajlandóak segíteni a fiatalok munkáját, tiszteletben tartva alkotói szabadságukat. A *Fáklya* elnöksége minden kérdésben közös megegyezés alapján, demokratikusan dönt, tagjaink felvétele az elnökség jóváhagyása és a tanárok javaslata alapján történik. Tagdíjat nem fizetnek, céljuk segíteni mindazoknak, akik engedik, hogy segítsenek nekik kibontakozni.

Fodor-Nagy Gergely, a *Fáklya* elnöke tárta a jelenlévők elé az Alapszabály fontosabb tételeit. Mint mondta, a stúdiófoglalkozásokon mindig a családi hangulat, alkotó jókedv és szeretet vár mindenkit. Arra biztatta pajtásait, küzdjék le szegénylenségüket és csatlakozzanak a *Fáklya*hoz.

Délczegh Nikolett a belső műhelymunkáról, a tervekről beszélt, bemutatta az elnökség tagjait. Ezt követően Péter Zita énekelte el a *Honfoglalás* című dalt, majd Fodor-Nagy Gergely legújabb verseit (*Új világ, Kolosszeum, Templom*) hallhatták az irodalombarátok. Őt Imre Ádám alelnök-grafikus követte a bemutatkozásban, aki elmondta: egy grafikáról nem elég annyit megállapítani, hogy szép-e vagy sem, a rajz akkor váltja ki a kívánt hatást, ha a néző érzékeli azt a hangulatot általa, amit a szerző érzékeltetni szeretne. Akkor rendelkezik művészi értékkel egy műalkotás, ha az élet mindennapos, de nem mindenki számára érzékelhető szépségeit örökíti meg, emeli értéké – fűzte grafikáihoz Imre Ádám. Az érdeklődő gyerekek megismerhették a *Mi a haza?*, *Pillanatkép*, *Ars poetica*, *Sólyomének*, *Apa, Anya, Az én öreg barátnőm* című grafikákat (valamennyi Kenyeres Mária *Szindobbanások* című verseskötetét illusztrálja). A fiatalok bemutatkozása Szabó Krisztina népdalcsokrával folytatódott, majd Borsos Renáta olvasta fel verseit, mesélte el azok keletkezésének történetét. Kalinyina Krisztina is három verssel szerepelt, aki egyébként nagyon te-

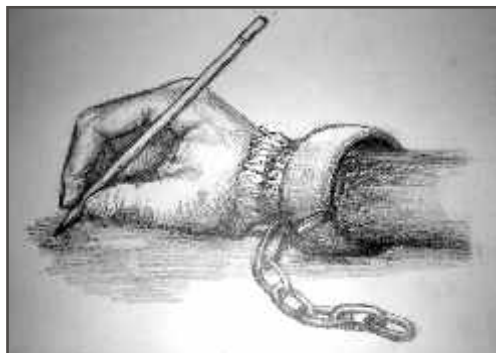

hetségesen rajzol is. Munkáit – *Kisgyerek*, *Őnarckép* – Imre Ádám mutatta be. Délcezh Nikolett a KMMI pályázatára is beküldött írásaiból (*Ez vagyok*, *Tudom*) olvasott fel néhányat.

Ezt követően a 3-as iskola írógatói szavalták el saját költeményeiket, köztük File Anett (6. osztály), Horváth Adrienn (6.) és Mogyoróssy Sándor Dániel (6.).

A Fáklyások himnuszukká választották Tárczy Andor *Ungnak és Tiszának* című megzenésített versét, mivel annak eszmei mondanivalója és mélysége kiválóan tükrözi a Fáklya céljait.

A himnusz eléneklését követően 20 taggal bővült a szervezet, ami újabb reményekre ad okot: lesz Beregszászban irodalmi utánpótlás. A tagok sorait bővíti a *Bóbita* amatőr színjátszó csoport teljes társulata, illetve több 6., 7., 8., 9. és 10. osztályos tanuló. A Fáklya alapszervezeti elnökévé Délcezh Nikolettet választották.

Imre Ádám grafikái

LÓRINCZ P. GABRIELLA

Nem vagy

Koldus vagy.
Önmagad veszítetted el,
És nem tudsz már
Tükörbe nézni.
Magadba fulladtál,
És én
...már nem segítek neked.

Istent vágyva

Ablakom most tárva-nyitva
Az aszfaltra meredek
Börtön-panelkalitkában
Vakon Istent keresek

Majdnem

Nem Haza,
Csak ház.
Nem Otthon,
Csak négy fal.
Nem Halál,
Csak temető.

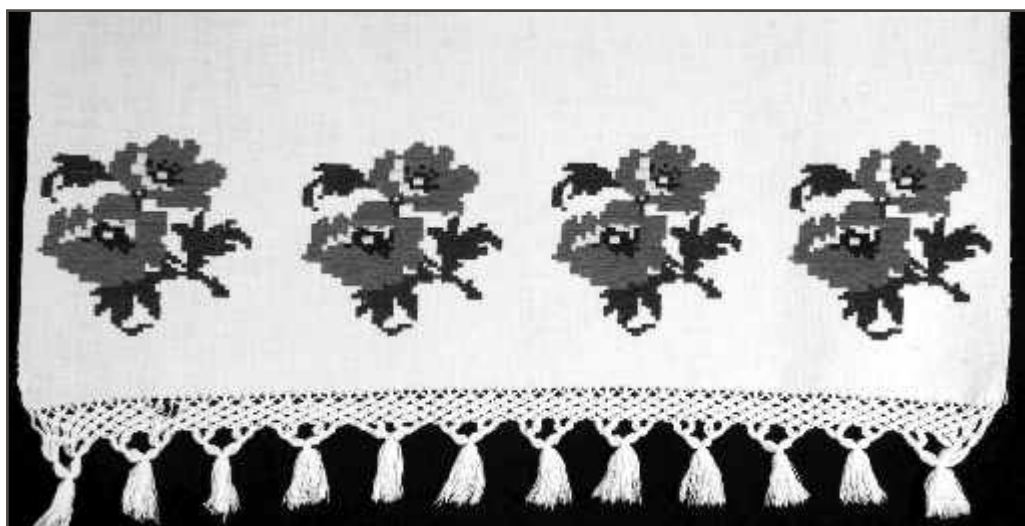
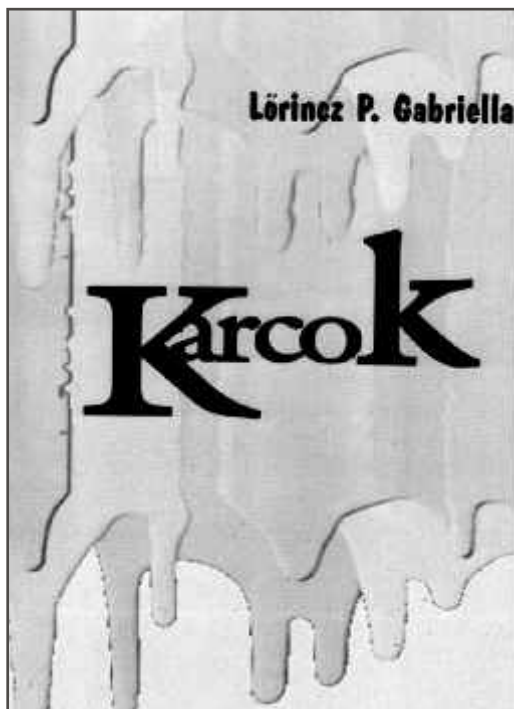
Nem látlak,
De érzlek.
Nem ismersz,
De kérdezhetsz.
Nem öl meg,
De megsebez.
Nem fázok,
De reszketek.

Könyvajánló

Megjelent Lőrincz P. Gabriella *Karcok* című verseskötete. Az Intermix Kiadó gondozásában Lőrincz Katalin munkáival illusztrált gyűjtemény a Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat immár 188-ik darabja. A kis terjedelmű, jobbra szabadvers formában íródott költemények nem mindennapi érzékenységről tanúskodnak. Alkotójuk a nőesség sajátos alanyiságán szűri és látatja a valóságot, megvillantva a személyesben is az örök emberit.

A könyvet először március 27-én Budapesten, a Magyarok Házában a Kárpátaljai Napok keretében mutatta be Dupka György. Szűkebb pátriánk irodalombarát olvasói április 8-án, 15 órai kezdettel (közép-európai idő szerint) a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet szervezésében a költészet napja alkalmából rendezett irodalmi délutánon ismerkedhetnek meg a szerző első kötetével. Az irodalmi műsorral egybekötött könyvbemutató helyszíne a beregszászi Európa-Magyar Ház konferenciaterme. (90202 Beregszász, Széchenyi u. 59/b)

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

HÍREK

In memoriam Magyarosi Árpád Fiuka (Marosvásárhely 1981 – Santa Cruz 2009)

Egy ígéretes fiatalember társunk és barátunk emlékére idézünk naplójából:

2009. február 25. – március 02. „No esperes peras del olmo”

Figyelem már egy ideje a környezetem, tájanként változik minden. Más színe van a földnek, más virága, termése van minden fának, és az emberek – igen – azok is más vonásokat viselnek. Amikor '89-ben kitört a forradalom, és a hírekben azt hallottuk, hogy a nép közé lóttak, – valósággal mondom – de az ég lilás, vöröses volt. Tele volt dühvel, feszültséggel és szinte forrt, izzott. Csak néztük az eget, mely a Restád tető fölé emelkedett, és vártunk nyugodtan – a változást – mert mást nem igazán tehetünk, én főleg nem gyerekként. Megtanultam, hogy mindig akadnak olyanok, akik várnak, és olyanok akik tesznek... így is lehetne csoportosítani az embereket. Elteltek évek, láttam sok új vidéket, – néha el sem hiszem – és feltűnt, hogy van ami mindenhol egyforma. A gyerekek kacagása... a szegénységet sújtó nyomor, és az öregek ráncai – azok különösen – minden ember egyformán hajlik meg, s a ráncok is egyformán ülnek ki az arcokra...bennük az egész élet – öröm, bánat, szenvedés, boldogság, nélkülözés... minden. És a tekintetek... mind tapasztalatot, valamiféle békét, és elmúlást sugároznak – no meg – csendet. Kezdem néha azt hinni – sok-sok év után –, hogy egyszer bizony az én hátam is meghajlik, mint a fenyő Isten előtt... – és nem tudom, mit tanácsolhatnék a fiataloknak... még nem tudom – Tanultam egy új közmondást. Fent láthatod. Anyit tesz, ne várj körtét a tölgyfától... talán ezt mondom majd... Az élet számtalan helyzetet hordoz magában, és néha-néha belecseppenünk... s ilyenkor vagy elfogadjuk az olyannak, amilyen, vagy várjuk a körtét – otthon – a sült galambot. Azt hiszem, új szakasz kezdődik az életben, ha megint otthon leszek. Gyereket szeretnék, persze előbb áldott állapotban magam mellett tudni a „kis” párom – mint – feleség, s mint leendő édesanya. Jó férj leszek, jó apa, társ. Ferenc József nem hagyja el többé Sissi-jét – ha mennie kell – viszi magával... És gyerekeket, kacagást akarok, rosszaságokat, góbé tekinteteket, meggypiros ajkakakat, „táncikálós” lábakat... és nyugalmat... olyat, amit csak az utóbbi hónapokban éreztem... – békét s szerelmet –. Nem lenne boldog egy perc sem az életben, ha nem így alakulna. Vajon fiú, vagy lány lesz az első tündér?

(<http://www.magyarosiarpad.hu/naplom.html>)

Nyugodjék békében!

Visszaemlékezésem Magyarosi Árpád Fiúkára

Fiúkával végig szellemi és lelki közösségben éltünk. Pozitívan hatott rám tiszta, őszinte hite és rugalmassága. És ami történt, azt a lelki-szellemi érintést már nem lehet elfeledni.

2001. július 5-én Pécsen az unitárius ifjúsági konferencián ismerkedtünk meg.

Itt éreztünk rá arra, hogy mennyire közös hullámhosszon gondolkodunk és tevékenykedünk. Ekkor a kecskeméti tanítóképzőbe járt, ének műveltségi területen tanult.

Olyan terveket szőttünk, hogy létrehozzuk a dél-magyarországi unitárius ifjúsági kört, melynek vezetője lett volna. 2001. 12. 7-i levelében írja az unitárius kör szervezéséről: „a folyamat valóban beindult. Véleményem szerint nem lenne rossz az, ha a délalföldi unitárius kör egy ilyen nyitott, bárki számára elérhető kör lenne. Azért, hisz unitáriusok kevesen lennének, tehát szimpatizánsokkal és a szabadelvű protestánsokkal egy jól működő társaság jönne létre, ami aztán tovább »toborozhatna.«”

El is indult a szervezőmunka, de időközben átkerült a debreceni tanítóképzőbe. Így közelebb kerülhetett a beregi unitárius szórványhoz, melynek aktív tagja lett. A magyarországi választások számára (s persze sokunk számára) kedvezőtlen eredményei rossz hatással voltak rá. Mindenképp vissza akart térni szülőföldjére. Ezért az unitárius teológiára jelentkezett.

„Az idők során változnak a dolgok. Úgy határoztam, s most már végképp, hogy teológiára megyek haza Kolozsvárra. Itt az anyaországban már nem tervezek semmit, hisz a választási eredmények kiborítottak...” (2002. 04. 27. Bp.).

Még a teológiára jelentkezés előtt Szász Adrienne lelkésznőnél Pestszentlőrincen megkonfir-

mált. A felvételi vizsga nem sikerült, mivel rosszul tájékoztatták itthon a felvételi anyagról és a kátét is liberális felfogásban értelmezte.

A beregi unitárius szórványból kinövő Unitárius Alkotók Társasága ismét nagy reménységgel töltötte el. Ez színté folytatta a kecskeméti unitárius kör megkezdett munkálatait, de most már országos szinten. 2004-ben alapítóként vett részt az UART megalakításában. Nagyon kedvelte a Partium folyóirat – Ratkó József és Balázs Ferenc fémjelezte – szellemiségét. A lapban versei és rajzai is megjelentek. A beregi unitárius életet is segítette. Aktívan „bedobta magát” mindkét beregi püünkösdi búcsúnkba. Gitáros énekeivel, emberi közelségével megszerettette magát. Vásárosnaményban és Olcsvaapátiban szomorú szívvel emlékeznek rá. Nagy veszteségnek érzik.

2008. május 18-án (pont egy éve) búcsúztunk el egymástól a beregi búcsúban. Ezután már csak az e-mailben küldött üzenetét kaptam meg egy muzulmán ruhában mellékelte fotó kíséretében: „muzulmán lettem”.

Tudomásom szerint 2008 júniusában részt vett a Magyar Iszlám Közösség uzsai nyári táborában. Ott térhetett át. Tőlünk is tovább lépett a muzulmán hitre. Ide kívánczik még az az észrevételem, hogy az anyaországtól már nem várt semmi jót, különösen nem segítséget. Mélyen foglalkoztatta a nemzeti önrendelkezés, az autonómia kérdése és az „önvédelem megszervezése”.

Céltudatos fiatalember volt, nyughatatlan lélekkel megáldva. Emlékét a beregi szórvány öröké megőrzi és ápolja.

Felhős Szabolcs

* * *

Nagy Zoltán Mihály 1949-ben született Nagybaktán. A kárpátaljai magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb alakja. Írásait 1963 óta olvashatjuk.

1989-től a Hatodik síp című folyóirat olvasószervezője, a Galéria Kiadó és az Intermix Kiadó szerkesztője, később a *Pánsíp* kulturális magazin és a *Kárpátalja* című közéleti lap munkatársa. 2002-től 2009-ig az Együtt című folyóirat főszerkesztője volt, melynek 2008/4. számában lapunk is bemutatkozhatott.

1990-ben megírta főművét, *A Sátán fattyát*, a kárpátaljai magyar próza egyik legrangosabb alkotását. Ezt a művet Schóber Ottó alkalmazta színpadra.

2004-ben Kovács Vilmos Irodalmi és Kulturális Díj, 2005-ben József Attila-díj, 2006-ban Teleki Pál-éremrend tulajdonosa.

Élete és munkássága példaértékű mindenki számára. 60-ik születésnapja alkalmából köszöntjük most Nagy Zoltán Mihályt, és kívánunk Neki nagyon sok boldogságot, és Istentől áldott életet.

Lőrincz P. Gabriella

* * *

Albert Gábor 80 éves

„Ki vagy mi volt hát tanítóm, mesterem és ösztöngöm?”

Mindig a hiány, a gyötrelmes szomjúság, az egésznek, a teljességnek a vágya. A történelem és a jelen idő valósága kínálta a mozaikokat, a gyakran elfogadhatatlan realitásokat éppúgy, mint a valóságon túli irrealitásokat, a transzcendencia valóságait. Ők voltak mestereim és a nyelv, amelyet a család hagyományozott rám, a gyermekkor paraszti környezete gazdagított és egyé étvözött a nyelvrontó és nyelverterető nyelváros.”

1988-ban Tökéczki Lászlóval és néhány protestáns értelmiségivel együtt megalakították a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesületet, melynek egyik vidéki tagszervezete a Kelet-Magyarországi Szabadelví Protestáns Kör is.

Szentágothay János elnök úr halála után Albert Gábor lett az egyesület elnöke. A Magyar Írószövetség választmányának tagja. 1996-ban József Attila-díjat kapott. 2004-ben pedig a Magyar Köztársasági Éremrend Lovagkeresztjével tüntették ki. Több írását lapunk is közölte.

Április 25-én a XVI. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon „Csakazértis!” c. új könyvvel ünneplik az író 80. évét. Ketten beszélgetnek az új könyvről: Babus Antal irodalomtörténész és Kemsei István József Attila-díjas esszéista. Isten éltesse erőben és egészségsben Elnök Urat!

* * *

180 éve született a „legnagyobb székely”, Orbán Balázs, unitárius nagyjaink egyike.

„A magyar népet kívánom megtenni családomnak” – mondta. Székelyföld zegét-zugát bejárta,

a népéletet, hagyományokat megörökítette főművében: a Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból (1-6. kötet). Vásárosnaményban az Orbán Balázs körút közepén, a diósligeti parkban állított emlékoszlopot Orbán Balázs tiszteletére a beregi unitárius szörvány presbitériuma, a centenárium alkalmából 2000. augusztusában.

* * *

Kányádi Sándor a magyar költészet egyik legnagyobb alakja, a romániai magyar irodalom középnemzedékének sajátos nyelvű és sok küzdelmen csiszolódott, érlelődött alakja, pályatársai közé tartozik Sütő András, Fodor Sándor és Székely János.

Lírájában változatlan a népköltészetben gyökerező hang, és a megtartó közösséghez fűződő hűség. A változékonyság a stílusban, a szemléletmódban és a műfajváltásokban fedezhető fel.

Nagyívű fejlődése közössége változó sorsát, vágyainak, reményeinek alakulását is példázza. A *Napsugár* című kolozsvári gyermeklap szerkesztője volt. A *Confessio* c. lap szerkesztőbizottsági tagja. 1993-ban Kossuth-díjat kapott, a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztjével is kiüntették. Isten éltesse magyarságunk örömére és dicsőségére!

* * *

Képes Géza (1909. Mátészalka - 1989. Budapest)

A négyszeres József Attila-díjas költő és Baumgartner-díjas műfordító 1945-ben az Eötvös Kollégiumban tanár, 1945-54-ig a Magyar Rádió osztályvezetője, a Falurádió megalapítója és a gyermekrádió megindítója. 1954-ben a szervezésével jött létre a Magvető Könykiadó. 1956-tól az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa. *Az Észti irodalom kistükré* című antológia jelentős részét ő fordította (az összes finnugor nyelvből fordított). Mátészalkán ünnepi műsorokkal emlékeznek meg nagy szülőtükréről. Készül a város, készülnek a Képes Géza nevet viselő közintézmények, és a Mátészalkai Művészetbarát Egyesület.

Addig van becsületük, amíg ápolják nagyjaik emlékét, amíg merítenek példájukból, ameddig őrzik szellemiségüket.

* * *

A szekér halad – a Fáklya világít

Lassan, de biztosan – előre

Az elmúlt hónap a Fáklya megalakulásától számított néhány hét igen mozgalmasan telt. Időközben Imre Ádám, a Fáklya képzőművészetért felelős alelnöke II. helyezést nyert a Barátok Verslista grafika pályázatán, két grafikája került be a Partium folyóirat legújabb számába, illetve ő ilusztrálja Kenyeres Mária készülő első verseskötetét, amelynek címe Szindobbanások.

A Fáklya Zrínyi Ilona Középiszkolai Tagozata és az iskola gyermekkórusa (vezetője: Krajnikné Hegyi Irén) irodalmi-zenés műsor keretében emlékezett meg a z 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc eseményeiről 2009. március 13-án (k. e. i. sz.) a tanintézmény koncerttermében.

A Fáklya foglalkozásait tagjaink kérésére ezentúl hétfőnként 15.00-tól tartjuk, szintén tagjaink kérésére következő foglalkozásunk irányadó témája a kárpátaljai irodalom, Kovács Vilmos élet-pályája és néhány versének elemzése.

Otthonra talált a Fáklya

A magyar főiskola befogadta az írogató gyerekeket

Szívderítő hírrel indult a Fáklya irodalmi és képzőművészeti stúdió március 30-i foglalkozása. Nemcsak Füzesi Magda, Győry Dezső életpályájába nyertek betekintést a fiatalok, legújabb verseiket olvasták fel és beszéltek meg, új grafikáit mutatta be Imre Ádám és Balogh Dávid, de végre döntés született az immár 20 írogató-rajzoló, éneklő gyerek sorsa felől: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola ugyanis a szárnyai alá vette a tehetséges fiatalokat. Csernicsko István rektorhelyettestől megtudtuk ugyanis, hogy a magyar főiskola felkarol és támogat minden olyan kezdeményezést, amely a magyar kultúra és hagyományok megmaradását szolgálja. A felsőoktatási intézmény vezetése kész a Fáklya irodalmi stúdió kérését teljesíteni, azaz állandó helyiséget, neves előadókat biztosítani a fiatalok zavartalan fejlődéséhez, alkotó kedvük megtartásához.

Fáklya-info

* * *

A Magyar Pen Club és az UART színvonalas közös estet rendezett a *Partium* folyóirat alkotóinak részvételével, március 4-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Az alkotók között köszönhattük Farkas Wellmann Endrét, az *Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy* szerkesztőjét, aki Orbán János Dénes üdvözlét is tolmácsolta; Bakos Kiss Károly beregszászi költőt, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetet szakreferensét, az *Együtt* kárpátaljai irodalmi folyóirat szerkesztőjét, a *Partium* folyóirat versrovatszerkesztőjét, aki a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának Együtt-nívódíjasa. Mátészalkáról Kürti László Balázs Ferenc-díjas tanárköltőt, a *Partium* versrotatának volt szerkesztőjét is meghallgathattuk.

Az alkotógárdában bemutatkozott még Oláh András mátészalkai költő, drámaíró, a *Partium* folyóirat volt szerkesztője, régi munkatársa; Mátyus Attila miskolci költő, az *UART* titkára; Dusa Lajos debreceni költő, a *Partium* volt főszerkesztője és Karner Ottó, az *UART* elnöke, a *Partium* lap védnöke; illetve Felhős Szabolcs, az *UART* alelnöke, a *Partium* felelős szerkesztője.

A *Partiumot* Benyhe János, a *Pen Club* főtítkára, Karner Ottó és Felhős Szabolcs mutatta be.

Budaházi István nyíregyházi költő, Ószabó István debreceni költő és alapító főszerkesztő, valamint Magyar József nemrég elhunyt nyírbátori költő verscsoport Balázs László Gábor versmondó előadóművész publikálta.

Az irodalmi estet színesítette az Osztaváta együttes Zoltáni Zsolt, *UART*-alapítónk vezetésével, akik többek között Lengyel János beregszászi állandó munkatársunk megzenésített verseit adták elő. Külön siker volt Balázi László unitárius főjegyző és neje műsora, akik Wass Albert és Juhász Gyula megzenésített verseit adták elő. Az est műsorát a magyar televízió (M1) április 26-án délelőtt mutatta be, az M2 pedig délután megismételte az *Unitárius Magazin*ban.

Ez a műsoros est szép seregszemléje volt az *UART* kelet-magyarországi költőcsoportjának.

Felhős Szabolcs

* * *

Öntöttvas szobrocskák kiállítása nyílt március 6-án a Beregi Múzeumban. A kiállított tárgyak a Korompay család öntöttvas gyűjteményéből valók.

Igazi, európai rangú finomöntődének csak a Schönborn grófok tulajdonában lévő, Munkács környéki vasgyár szelestői és frigyfalvi öntődjét tekinthetjük 1835-től. A kiállítás anyagának nagy része is a kárpátaljai öntődekből való.

* * *

Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem Egyesülete a Szabadegyetemi Esték című előadás-sorozat 2009-es tavaszi évadjának első alkalma a budapesti Unitárius Könyvesboltban került megrendezésre: Az erdélyi magyarság helyzete 2009-ben címmel.

Vendégek: Tonk István kolozsvári egyetemi tanár, az EPMSZ erdélyi egyesületének elnöke és Demeter József szászrégeni református lelkipásztor, az EPMSZ erdélyi egyesületének titkára.

* * *

Szegedi hírek

Március 11-én rendezték meg a Szegedért Alapítvány 2009. évi díjátadását a Szegedi Nemzeti Színházban. Az idén a 20. alkalommal megrendezett gálaműsor a Nagy Árvíz 130 évfordulójára is emlékezett. A tudományos kuratórium díját, Dobozy Attila, a művészeti kuratóriumét Aranyi Sándor, a társadalmi-állampolgári kuratóriumét pedig Kothencz János vehette át. A Szegedért alapítvány idei fődíjasa pedig Simai Mihály, József Attila-díjas költő lett.

Március 31-én a Szegedi Szilánkok alkotócsoport keretében kortárs költők tartottak felolvasó estet Árpás Károly, Rusz Sándor, Simon Adri és Szabó Pál, a Szegedi Írók Társasága alelnöke részvételével.

Április 4-én a Spanyolnátha internetes irodalmi folyóirat szegedi különszámának bemutatója volt a Millennium Kávéházban. Az estet a szegedi különszám szerkesztője Bene Zoltán és Vass Tibor vezette. A beszélgetés során néhány szerző a megjelent versekből olvasott fel a közönségnek, többek között Simon Adri és Szabó Pál.

Április 6-án a szegedi Költészet Napja alkalmából a Szegedi Írók Társasága által megrendezett Szegedi Vers Ünnepepedig a fődíjas Simai Mihállyal beszélgetett Tandi Lajos szépiró.

Április 11-én Szegedi Írók Társasága emlékezett a Költészet Napjára. Szabó Pál, a társaság alelnöke Hetényi Györggyel tartott emlékestet.

Szintén a Költészet Napjára emlékezett április 15-én, Hódmezővásárhelyen a Németh László Városi Könyvtárban a Szegedi Írók Társasága. Az esten Majzik István a Bába és Társai Kiadót képviselve, Molnár János, Pákozdy Miklós és Szabó Pál pedig verseiből olvasott fel.

Szegeden, Radnóti Miklós születésének centenáriuma alkalmából nagyszabású éves rendezvénysorozat veszi kezdetét. A költő 1930-35 között volt az egyetem magyar-francia szakos hallgatója. A Radnóti Emlékév szegedi programjait az erre a célra megalakult Radnóti Centenáriumi Emlékbizottság állította össze, amelyben, többek között a Szegedi Tudományegyetem, a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Tiszatáj Szerkesztősége, a SZTE Egyetemi Könyvtár vesz részt. Az eseménysorozat a Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium programjával indult. Április 6-7. között a Radnóti Tavasz Kulturális Fesztivál keretében koszorúztak a gimnázium előcsarnokában és emlékeket rendeztek.

Április 17-én nyílt meg a SZTE Egyetemi Könyvtár kiállítása „Radnóti Miklós Szegeden” címmel. Áprilistól a Somogyi-Könyvtár is kiállítást rendez „Tajtékos ég” címmel. Április 21-től a Szegedi Egyetemi Színház több előadással tiszteleg a költő verseiből készített válogatással. Továbbá egész napos versmondást szervez május 5-én. Az év során rendszeres Irodalmi séta indul idegenvezető helytörténész vezetésével a költő szegedi emlékhelyeire. Radnóti-esttel érkezik Szegedre Bálint András rendező (május 11.) és Halász Judit (április 23.).

A költő születésnapján, május 5-én, a szegedi Nemzeti Emlécsarnokban avatják fel Radnóti domborműves emléktábláját, valamint a SZTE Bölcsészettudományi Kar falán lévő Radnóti emléktáblát megkoszorúzzák. Ugyanekkor a szerbiai Bor városban a szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, valamint a szabadkai és bori gimnázium tanulói ünnepi műsort tartanak, valamint emlékhelyet avatnak.

Az egyetem május 6-án szavalóversenyt rendez, valamint május 11-12. között Radnóti Miklós Emlékkonferenciát tart a költő neves kutatóinak és az egyetem doktoranduszainak részvételével. Május 12-én kortárs írók felolvasóestje lesz a Szépirók Társasága rendezésében. A B-612 Kulturális Műhely pedig versillusztráció és rajzpályázatot hirdet (Beadási határidő augusztus 31.). Az Emlékév októberben és novemberben folytatódik (részletek: www.u.-szeged.hu/radnoti).

Szintén a Szegedi Tudományegyetem ad otthont a XXIX. Országos Tudományos Diákköri Konferenciának. A Humán Tudományi Szekció április 16-18. között a Bölcsészettudományi Kar termeiben ülésezik. Az ország több egyeteméről érkező hallgatók többek között irodalomelmélet, klasszika filológia, régi magyar irodalom, a XVIII-XIX. századi, a XX. századi és a kortárs magyar irodalom témakörökben mérik össze tudásukat. A konferencia előadásai továbbá a modern nyelvek (angol, német, francia, olasz-spanyol, szláv nyelvek) irodalma, a néprajz, nyelvtudomány, összehasonlító irodalomtudomány, régészet és a történettudományok körét is átfogják.

Ugyancsak az egyetem rendezi meg a hagyományosnak mondható VI. Egyetemi Tavasz programsorozatát, amely április 20-tól május 15-ig várja a látogatókat.

Szabó Pál

* * *

UART

Megalakult az UART beregi csoportjának beregszászi tagozata, jelenleg 6 fő részvételével. A csoport célja a kárpátaljai magyar kultúra szabadgondolkodású alkotóinak összefogása.

Vezetőjévé választották Lőrincz P. Gabriella beregszászi költőt. Budapesti képviselőjének Lengyel János író, újságíró.

* * *

Rákos Sándor Kossuth-díjas költő emlékére konferenciát és emléktábla avatást rendeztek Nyíregyházán, április 3-4-én a Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület és a nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium rendezésében. A megemlékezés keretében megtartották „Az Úr érkezése” Országos Ökumenikus Szavalóversenyt az ünnepelt költő tiszteletére.

* * *

Költészetnap megemlékezést tartottak a beregszászi Magyar Házban. Az ünnepség keretében bemutatkozott a *Partium* folyóirat is.

Bakos Kiss Károly bemutatta Lőrincz P. Gabriella első verseskötetét. Köszöntötték Nagy Zoltán Mihály kárpátaljai író, az *Együtt* nyugdíjba vonuló főszerkesztőjét 60. születésnapja alkalmából. Emelte az ünnepség színvonalát Picur Zoltán ungvári festőművész kiállítása.

Emberség és magyarság szorosan összetartozik Bemutakozott az Agria

Április 15-én mutatkozott be márciusi számával a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Győr termében az *Agria* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat. A magyarországi és kárpátaljai vendégeket Vári Fábián László József Attila-díjas költő, a magyar főiskola tanára köszöntötte, köztük az Agria szerkesztőségének tagjait, Dr. Ködöböcz Gábor irodalomtörténészt, egyetemi docenst, Szakolczay Lajos irodalom- és művészetkritikust, Serfőző Simon író, Balassi-díjas költőt, Bertha Zoltán irodalomtörténészt, Felhős Szabolcsot, a Partium főszerkesztőjét, illetve a kárpátaljai irodalom jeles alkotóit, Zseliczki Józsefet, Fodor Gézát, Czébely Lajost, Bakos Kiss Károlyt.

Dr. Ködöböcz Gábor, az Agria főszerkesztője megosztva gondolatait a jelenlévőkkel kiemelte, hogy már gyermekkorában is számos alkalommal elgondolkodott azon, miért éppen ott húzták meg a határvonalat, ahol van, miért kellett magyartól – testvért a testvértől elválasztani. Ez a testvéri szeretet, a kötődés a határon túli magyarokhoz végigkísérte eddigi életén, ennek szellemében képzelte el az Agria szerkesztését is. A továbbiakban röviden ismertette a folyóirat indulásának történetét. Megtudtuk, hogy 2007 márciusában jelent meg az első szám, a most bemutatásra kerülő a hatodik. Örömeink adott hangot, hogy a Vári Fábián László és Nagy Zoltán Mihály kezdeményezésére újtárra indított „palackposta” működik, a szélesebb körben vett olvasóközönség is megismerheti a kortárs magyar irodalom legkiválóbb alkotásait. Ez alkalommal 9 kárpátaljai szerző – Vári Fábián László, Bartha Gusztáv, Nagy Zoltán Mihály, Penckófer János, Becske József Lajos, Zseliczki József, Czébely Lajos, Fodor Géza és Bakos Kiss Károly – műveit közölte a folyóirat. Élve az alkalommal elmondta, hogy az eddig az Agriában nem publikált szerzők munkáit is szeretettel fogadják.

Bertha Zoltán egyetemi tanár számos értékes elemző tanulmányt írt többek között Nagy Zoltán Mihály prózai műveiről, verseskötetéről, nem különben Vári Fábián László verseskötetéről.

Mesélt debreceni egyetemi éveiről, melyek legszebb emlékei között az egyetemes magyar irodalom iránti elkötelezettség maradt meg emlékezetében. Annak idején a Tiszatáj, az Alföld, a Forrás című irodalmi folyóiratok tartották fenn a magyar szellemi öntudatot. Örömteljesnek nevezte, hogy a keleti országrész gyöngyszemében, Egerben is újtárra indult egy ilyen értékközvetítő kiadvány.

Serfőző Simon kifejtette, hogy az Agria küldetése az értékteremtés, éppen ezért, aki írásait a szerkesztőség gondjaira bízta, nagy örömet okoz ezzel. Mindenképpen a határon túli szerzők irányába is nyitottá szeretnék volna tenni a kiadványt, ami sokaknak nem tetszett, főleg a népies-nemzeti irányvonal, a hagyományörzés szúrta az áskálódók szemét. Volt rá példa, hogy emiatt – mondván túl magyarkodó – szélnek is eresztették a gárdát. Serfőző Simon úgy véli, mindegy, hogy ki hol él, csak érdemes, szép munkát adjon ki a kezei közül.

Kenyeres Mária

* * *

Váci Mihály Kossuth-díjas költő halálának harminckilencedik évfordulója alkalmából nagyszabású ünnepséget tartottak Budapesten a Váci Mihály Kollégiumban (XIV. Mogyoródi út 128.). A nyíregyházi delegáció egy jegenyét hozott, amely műsor és előadás kíséretében elültetésre került a kollégium udvarában. Itt került elhelyezésre és felavatásra M. Szemesi György bronzplakettje, amely – a kis jegenye jelképességével – a Nyírség és Budapest kapcsolatáról, Váci Mihály költői kiteljesedéséről ad hírt. Ezután a kollégium ebédlőjében elfogyasztották a vendégek a nyírségiek által hozott finom étket, a kukoricadarával töltött káposztát, amely Váci Mihálynak is kedvenc étele volt.

Délután három órakor a Kollégium bejáratánál – Váci Mihály mellszobránál – Madár János költő, a Magyar Írószövetség tagja mondott méltató beszédet a közel negyven éve elhunyt Váci Mihályról. Koszorúzás követte az előadást, melyen a Váci Mihály nevét viselő egyesületek vezetői mellett Felhős Szabolcs is koszorúzott Madár János és kedves felesége társaságában, majd M. Szemesi György „érem és kispasztika” kiállításának megnyitására került sor. Zsira László költő, kritikus méltatta és értékelt a képzőművész munkáját, és kereste a kapcsolódási pontokat Váci Mihály irodalmi munkásságához.

Irodalmi műsorral zárult a rendezvénysorozat. Farkas László irodalomtörténész, Hámori István Péter költő, Ladányi András író, ifj. Szabó István szobrászművész és Madár János költő beszéltek Váci Mihályról és saját pályafutásukról.

* * *

Harmadízben tartanak **beregi pünkösdi búcsút** a beregi unitáriusok. Most Dandos Gyula cigány forradalmár tiszteletére gyűlnek össze Beregben a vásárosnaményi beregi unitárius szórvány gyülekezeti termében. A gyülekezet énekszámokkal, szavalatokkal készül. Pesti vendégeket is várnak, akik szintén ünnepi műsorral készülnek. Az ünnepi istentiszteleten Balácsi László unitárius főjegyző és Nyitrai Levente kocsordi unitárius lelkész szolgálnak.

Az ünnepség fénypontja Dandos Gyula poszthumusz hadnaggyá való avatása lesz, amely alkalmából egy helyi fafaragású emléktáblát avatnak a gyülekezet termében Bozó Sándor faragóművész alkotását.

A szeretetvendégségen helyi különlegességekkel kedveskednek a fiatalok.

* * *

Beregszászon az Európa-Magyar Házban, május 13-án kihirdették a tehetség gondozási program alkotói pályázat eredményeit. A 14 és 20 év közötti fiatalok versben, prózában, grafikában és műfordításban mutathatták meg tehetségüket. Az alkotók több mint száz pályaművel vettek részt a programban.

Ezen számunkban a grafikai pályázók első helyezettje, Kárpáti P. Zoltán egyik alkotását közöljük.

A beérkező műveket Vári Fábíán László József Attila-díjas költő, Bakos Kiss Károly költő, Cserniga Gyula festőművész és Zubánics László, a KMMI elnöke bírálta és méltatta. A Partium képviselőjében Felhős Szabolcs, az UART képviselőjében Lőrincz P. Gabriella is jelen volt a díjátadáson. Az eredmények kihirdetése után kellemes beszélgetéssel zárult a délután.

* * *

Szavalóverseny Gáton

Idén harmadik alkalommal rendezték meg Kárpátalján, Gáton a *Kovács Vilmos szavalóversenyt*, közel hetven iskolás részvételével. A költő nevét viselő gáti középiskola adott otthont a rendezvénynek, ahol a kárpátaljai magyarság szinte egy emberként fogott össze, mind a szervezésben, mind a támogatásban és a versenyzők felkészítésében. Dacolva a közelmúltban történt a magyarságot ért támadásokkal.

A vendégek és zsűritagok között köszöntötték a Partium folyóirat képviselőjében Felhős Szabolcs felelős szerkesztőt és Bakos Kiss Károly költőt, a folyóirat versrovatának szerkesztőjét, továbbá az UART képviselőjében Lőrincz P. Gabriella költőt, a beregszászi fiók megbízott vezetőjét.

Az eredményhirdetést követően megkoszorúzták az iskola falán lévő Kovács Vilmos emléktáblát, majd kötetlen beszélgetés és kárpátaljai ízekben bővelkedő terített asztal várta a vendégeket.

A szavalóverseny első helyezettjét Felhős Szabolcs meghívta a Partium-estek rendezvényeire, hogy partiumos költők verseiből adjon elő.

A két legjobban szereplő iskola (a beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium és a Nagyberegai Református Líceum) könyvtárai dedikált Partium-számokat kapott különdíjként.

Lőrincz P. Gabriella

A Partium folyóirat megvásárolható:

Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt Budapest, Alkotmány utca 12.

Írók Boltja – Parnasszus Kiadó Kft. Budapest, Andrásy út 45.

Litea Könyvesbolt és Teázó Budapest, Hess András tér 4.

Magyarok Háza Budapest, Semmelweis út 1-3.

Bereg Könyvesbolt Beregszász, Ivano Franko út 19.

Betűbirodalom Kft. Antikvárium Könyvesbolt Debrecen, Jászay Mari út 2.

Esze Tamás Gimnázium Mátészalka

Illyés Gyula Református Könyvesbolt Nagyvárád, Jan Calvin 2.

Szent István Könyvesbolt Nyíregyháza, Szent István út 4.

Városi Könyvtár Fehérgyarmat, Kossuth tér 38.

Városi Könyvtár Kisvárda, Flórián tér 19.

Balázs József Városi Könyvtár Vásárosnamény, Szabadság tér 5.

„Ibolya” Könyvesbolt Nagykálló, Szabadság tér 15.

Ratkó József Városi Könyvtár Nagykálló, Bátori út 1.

*Ennek a számnak a megjelenését támogatták:
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat*

Imre Ádám grafikája